

Catalanisme, clientelisme i franquisme.

Josep Maria de Porcioles

Martí Marín i Corbera

Societat Catalana d'Estudis Històrics
Institut d'Estudis Catalans

CATALANISME, CLIENTELISME I FRANQUISME.
JOSEP MARIA DE PORCIOLES

D'AHIR PER AVUI, 1

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS HISTÒRICS
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

MARTÍ MARÍN I CORBERA

CATALANISME, CLIENTELISME
I FRANQUISME.
JOSEP MARIA DE PORCIOLES

BARCELONA

2000

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Marín i Corbera, Martí

Catalanisme, clientelisme i franquisme : Josep Maria de Porcioles. —
(D'ahir per avui ; 1)

Bibliografia

ISBN 84-7283-542-1

I. Societat Catalana d'Estudis Històrics II. Títol

III. Col·lecció: D'ahir per avui ; 1

1. Porcioles i Colomer, Josep Maria de 2. Franquisme — Barcelona

3. Barcelona — Política i govern — 1939/1975

352(467.1 Ba Barcelona) "1939/1975

© Martí Marín i Corbera

© Societat Catalana d'Estudis Històrics

(filial de l'Institut d'Estudis Catalans)

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: novembre de 2000

Tiratge: 500 exemplars

Text revisat lingüísticament pel Servei de Correcció de l'IEC

Compost per fotocomposició gama, s. l.

Carrer d'Aristides Maillol, 3, 1r. 08028 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL

Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN: 84-7283-542-1

Dipòsit Legal: B. 45976-2000

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Taula

INTRODUCCIÓ	7
1. CONSTRUCCIÓ, CONSOLIDACIÓ I CRISI DEL RÈGIM LOCAL FRANQUISTA	
A BARCELONA, 1939-1957	11
El règim local del franquisme a Catalunya	11
El Govern municipal de Barcelona en la postguerra	19
Del baró de Terrades a Antoni Maria Simarro	22
De Simarro a Porcioles	26
2. FRANQUISME I CATALANISME	31
Governar Catalunya des de Madrid: una font de problemes	32
Franquisme i catalanisme durant la postguerra	37
Ministres, militars i alts càrrecs de l'Administració: del catalanisme al clientelisme ...	40
La provincialització de la política i les seves conseqüències	45
3. LA CRISI DE 1957 I L'OPERACIÓ PORCIOLES	51
La conjuntura política al voltant de 1957	51
Un escull inesperat per al governador Acedo	55
Porcioles abans de ser l'alcalde, 1904-1957	60
L'operació Porcioles i l'Ajuntament de les tres «C»	66
4. EL METROPOLITANISME. LA BATALLA POLÍTICA A LA PROVÍNCIA DE BARCELONA ...	75
La carta municipal en el context del règim local franquista	76
Una anàlisi del primer consistori «elegit» sota Porcioles	81
El significat social del porciolisme	86
Del catalanisme al barcelonisme	91
5. LA DERROTA DE PORCIOLES	99
L'alta política i el paper marginal de Porcioles en el context més	
ampli del tardofranquisme	101
El final: la vella qüestió dels túnels del Tibidabo	107
Porcioles en perspectiva comparada	112
6. ALGUNES CONCLUSIONS I UN BREU EPÍLEG	117
L'epíleg: Porcioles després de 1973	120
7. BIBLIOGRAFIA	123
8. FONTS	130

Introducció

Josep Maria de Porcioles i Colomer (Amer, Selva, 1904 - Vilassar de Dalt, Maresme, 1993) ha estat l'alcalde de Barcelona amb major durada en el càrrec en l'època contemporània (18 de març de 1957 - 16 de maig de 1973). El seu període de Govern ha estat determinant per a la fesomia de la ciutat, no només per la seva llarga durada. Una fesomia brutalment alterada per una febre constructora sense precedents, superior a la que significà el traçat de l'Eixample del darrer terç del segle XIX. Probablement només Pasqual Maragall (que no superà per ben poc la seva durada en el càrrec) ha presidit un període comparable quant a activitat urbanística; fortament condicionat, d'altra banda, pel del seu antecessor. Unes quantes dades més com ara les que fan referència al creixement demogràfic (de 1.403.028 habitants el 1955 a 1.745.142 el 1970 sense que es produís cap agregació de termes municipals confrontants, com en etapes anteriors) o a la multiplicació per més de tres del pressupost municipal en els mateixos anys (tal com de manera propagandística li agradava explicar al personatge)¹ bastarien per justificar l'interès per un polític que, a més, en la seva llarga carrera, havia ocupat càrrecs tan diversos com secretari de la Lliga Catalana al districte de Balaguer (1933-1936), secretari i després delegat provincial de l'*Auxilio Social de FET y de las JONS* de la província de Lleida (1938-1939 i 1939-1940), president de la Diputació a la mateixa província (1940-1943), director general de Registres i Notaries del Ministeri de Justícia quan n'era titular el lleidatà Eduard Aunós (1943-1945) o secretari del Patronat dels Habitatges del Congrés Eucarístic de Barcelona (1952).

1. Aquest tema del creixement pressupostari ha estat un lloc comú entre els seus pageniristes sense que mai s'hagi entrat a valorar la distribució d'aquest pressupost ni el que «es menjà» la inflació a cada pas. Està recollit en xifres fins i tot a l'article corresponent de la *Gran enciclopèdia catalana*: «El pressupost municipal per habitant passà de 990 pessetes el 1956 a 3.300 el 1970» (vol. 18, p. 237, Barcelona, 1986).

Però l'interès del personatge no necessita cap mena de justificació de les que s'acostumen a fer. Continua present en la memòria de molts ciutadans, no només de Barcelona. N'hi hauria d'haver prou amb dir que l'Ajuntament de Barcelona, de majoria socialista (del PSC-PSOE), li concedí la Medalla d'Or de la Ciutat el 1984 i que aquest no ha estat un gest habitual dels consistoris democràticament elegits de 1979 ençà envers els alcaldes en exercici en els anys del franquisme. I menys encara quan han estat governats per majories d'esquerreres... La importància de Porcioles i del període que protagonitzà ningú no la qüestiona. El sentit d'aquesta importància és el que és objecte de discussió, i es donen judicis taxatius en positiu i en negatiu sobre la qüestió.

El que manca del personatge és l'anàlisi del seu perfil polític, una anàlisi que fugí del mer posicionament a favor o en contra que l'acompanyà durant tota la seva gestió, en les reparacions posteriors en els mitjans de comunicació –per exemple, amb motiu de la seva mort– i que, encara avui, es desvetlla cada vegada que el record de Porcioles retorna a la vida pública. Resulta certament xocant veure els polítics actualment en exercici discutint sobre el seu llegat i la seva ideologia, i centrar-se en abstraccions tals com si era més o menys catalanista, sense haver definit prèviament a què ens estem referint quan diem «catalanista», perquè acaba resultant una obvietat a la qual no tothom dóna el mateix sentit.

Les pàgines que vénen a continuació intenten realitzar una primera aproximació historiogràfica al polític en el seu context, ara que ja és possible tenir una idea molt més aproximada de l'entorn del qual sorgí el seu nomenament, del sentit que tingué, de l'existència de figures comparables en d'altres ciutats –com fou el cas d'Adolfo Rincón de Arellano a València– i, en general, del que fou la política local del franquisme.² Ni Porcioles ni la seva Gran Barcelona hi quedaran tancats com a objectes d'estudi. La cessió a l'Arxiu Nacional de Catalunya de fons procedents del seu arxiu particular –malauradament per catalogar encara en el moment de posar-me a escriure aquestes pàgines– obrirà segurament noves perspectives, així com la progressiva posada a disposició dels investigadors d'arxius públics de tota mena (municipals, provincials, ministerials) i esperem que també de privats. Tanmateix, espero poder contribuir eficaçment a fer que hom pugui aproximar-se al personatge i al seu context amb una idea prou matisada respecte dels perfils que en dissenyaren tant els seus panegiristes com

2. Precisament fou aquest el tema de la meua tesi doctoral (1993), recentment publicada: M. MARÍN, *Els ajuntaments a la Catalunya franquista: Política i administració municipal, 1938-1979*, Lleida, Pagès, 2000.

els seus detractors.³ Perquè ni els primers tenien cap intenció d'explicar-lo, sinó de vendre'l amb una imatge positiva, ni els segons tenien la voluntat d'analitzar-lo, sinó de combatre'l (des de l'oposició antifranquista o des de la competència dins del mateix règim).

Vagi per endavant però que el que signa aquestes pàgines està lluny de considerar-se neutral respecte d'aquest o qualsevol altre tema que analitzi: la neutralitat no existeix. La meva condició personal em situa en les antípodes de qui fou un reputat representant de la dictadura franquista a Catalunya, i crec que és més honest deixar-ho clar d'entrada. Això no significa, però, que no hagi fet el màxim esforç d'objectivitat. Simplement que els estudis de caràcter més o menys biogràfic crec que requereixen aquesta mena d'aclariments previs més que qualsevol altre. D'aquí en endavant la paraula ja pertany als lectors i lectores dels quals i de les quals espero atenció i demano benevolència.

MARTÍ MARÍN I CORBERA

3. Ben aviat obrí el foc dels primers l'escriptor Josep Pla a l'incloure'l entre els seus «homenots» quan feia poc temps que exercia com a alcalde per la via d'un article publicat a *Destino* el 1961: J. PLA, «Un alcalde de Barcelona: el senyor Josep Maria de Porcioles», a *Obra completa*, volum XVI, *Homenots*, segona sèrie, Barcelona, Destino, 1970.

1. Construcció, consolidació i crisi del règim local franquista a Barcelona, 1939-1957

Per poder situar correctament l'etapa en què Josep Maria de Porcioles exercí com a alcalde és imprescindible fer una primera aproximació al que havia estat el Govern municipal de Barcelona, en el marc del règim franquista, en els anys anteriors a la seva arribada al càrrec. Atendrem, en primer lloc, a una valoració del que significà el règim local que el franquisme imposà i, en un segon moment, entrarem a valorar l'experiència barcelonina fins aquell crític 1957 en què li fou entregada a Porcioles la vara d'alcalde. No hi ha una altra fórmula per avaluar correctament les aportacions que es produïren en el seu llarg exercici del poder municipal. D'aquesta manera, introduïrem d'entrada quins seran els elements de comparació de l'abans i el després del nomenament de Porcioles per fugir de les vaguetats que fins avui han acompanyat els judicis sobre la tan controvertida figura de l'alcalde de 1957 a 1973.

El règim local del franquisme a Catalunya⁴

El règim franquista implantà a tot l'Estat espanyol, ja en els anys de Guerra Civil, un nou esquema de govern territorial. Aquest nou esquema s'adaptà a les institucions i als càrrecs heretats del passat liberal (governos civils - diputacions - ajuntaments), conservant-ne els noms i l'estructura formal però transformant-

4. El règim local del franquisme pot seguir-se d'una manera més completa en la versió publicada de la meua tesi doctoral: M. MARÍN, *Els ajuntaments a la Catalunya franquista*, cit., així com en els articles: «Franquisme i poder local. Construcció i consolidació dels ajuntaments feixistes a Catalunya, 1938-1949», *Recerques*, 31 (1995), p. 37-52; «Les institucions i els càrrecs de govern territorial en el franquisme: una refundació» i «La classe política local a la Catalunya franquista», *L'Avenç*, 197 (novembre 1995), p. 19-21 i 22-27, respectivament.

ne radicalment la naturalesa. L'esquema de govern territorial liberal s'havia fonamentat en l'adopció d'un conjunt de càrrecs i institucions que s'aplicaven homogèniament a tot l'Estat, a partir de la divisió provincial, lligades de manera centralitzada al poder executiu a través del Ministeri de la Governació. El franquisme recuperà la idea d'homogeneïtat i centralisme, i trencà amb totes les polítiques reformistes en clau autonomista que s'havien donat des de primers de segle –Mancomunitat catalana i estatuts d'autonomia– a través dels diferents règims polítics.

Però el franquisme anà molt més enllà del que mai havien posat en pràctica cap de les anteriors administracions de l'època contemporània –ni monàrquiques, ni òbviament republicanes– a l'hora d'establir un esquema de Govern homogeni i centralitzat. D'entrada, fou eliminat qualsevol tipus de principi representatiu electoral en aquestes institucions (ni censatari, ni, naturalment, democràtic) i fou consagrat com a norma el principi jeràrquic: tots els càrrecs eren imposats per nomenament superior. A partir d'aquest moment, tots els càrrecs serien ocupats per persones designades, i s'establiria una relació de confiança/dependència de dalt a baix que només podria ser trencada en la mateixa direcció. Era la fórmula necessària per evitar dinàmiques polítiques que eren contràries a la concepció feixista del poder polític desenvolupada originalment a la Itàlia mussoliniana. Aquesta concepció feixista del poder es caracteritzava per un esquema piramidal que mai no podia ser qüestionat des de la base. Per evitar que l'Administració pública en els seus estrats més baixos arribés mai a covar alternatives al règim, o a convertir-se en un espai de penetració per a aquestes, calia posar les condicions de la seva total i absoluta submissió.

Aquesta concepció del poder comuna a estats com l'italià, l'alemany, el portuguès o l'austriac dels mateixos anys trenta no fou simplement una importació de doctrines foranes.⁵ Ans al contrari, l'experiència de la caiguda de la monarquia d'Alfons XIII a mans d'uns opositors que s'havien «infiltrat» en els aparells de l'Estat, després d'haver accedit (democràticament) a ajuntaments, diputa-

5. Per a un estudi comparatiu de dictadures dels anys trenta vegeu E. COLLOTTI, «Cinque forme di fascismo europeo. Austria, Germania, Italia, Spagna, Portogallo», a L. CASALI (ed.), *Per una definizione della dittatura franchista*, Milà, 1990. Respecte de si el feixisme és imitació, importació o simplement diverses adaptacions a una realitat europea comuna, vegeu E. COLLOTTI, *Fascismo, fascismi*, Florència, Sansoni, 1989. El component feixista de la dictadura franquista ha estat examinat també per C. MOLINERO i P. YSAS, *El règim franquista: Feixisme, modernització i consens*, Vic, 1992, i J. CASANOVA, «La sombra del franquismo: ignorar la historia y huir del pasado», a J. CASANOVA et al., *El pasado oculto: Fascismo y violencia en Aragón*, Madrid, Siglo XXI, 1992.

cions i Corts, fins a provocar la fugida del rei, rere les eleccions municipals d'abril de 1931, era una obsessió perfectament autòctona.

Per a la posada en pràctica d'aquesta autèntica refundació politicoadministrativa es va procedir a seguir una estratègia de tres eixos. El primer fou que els nomenaments per a la ocupació dels càrrecs esmentats recaiguessin en persones de la total confiança del Ministeri de la Governació, que fou l'organisme que dirigí l'operació. La *total confiança* es féu correspondre amb la mateixa legitimitat del règim, és a dir, amb la victòria militar. Era persona de confiança, en principi, aquella que ho havia demostrat durant la Guerra Civil col·laborant d'una manera o altra en l'esforç bèl·lic. Això coincidí, en bona mesura, amb la militància dins del partit únic Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET-JONS), ja que, en tractar-se d'un partit creat de nou⁶ —per més que es volgués presentar com una mera unificació de grups preexistents—, es donà a aquesta militància justament el perfil adequat: s'admeté com a *militantes* de manera automàtica —al marge dels escassos militants de les organitzacions que pressumptament s'estaven unificant— a tots els que havien contret mèrits de guerra, com ara *excombatientes*, *excautivos* i casos paral·lels, com ara els seus orfes i vídues. Aquesta és la lògica que cal trobar a l'existència d'una segona categoria de militants, la dels *adheridos*, que no s'havien guanyat en la mateixa mesura aquesta confiança. D'aquesta manera, fou relativament senzill construir ràpidament, en els primers anys quaranta, uns governs locals i provincials constituïts majoritàriament per fidels, compromesos fins i tot amb FET-JONS.

Que la legitimitat i el suport *de dalt* els hi venia de la comunió de *la Victoria* i no de l'estricta pertinença a FET-JONS (on, malgrat tots els esforços, mai no van figurar-hi tots els fidels al règim) fou quelcom que no es revelaria fins anys més tard, quan semblà oportú *desfalangistitzar*, si més no en les aparences, arrel de la definitiva victòria dels aliats en la Segona Guerra Mundial. Per a força falangistes de primera hora resultà una amarga constatació, el 1945, que FET-JONS no fos «la seva Falange», tot i que hi tenien un lloc si sabien sotmetre-s'hi, tal com els havia passat als monàrquics alfonsons i també als carlistes abans.⁷

6. Diversos autors han coincidit en aquesta apreciació sobre el caràcter de partit nou que tingué FET-JONS malgrat que el seu nom fos manllevat de FE-JONS. Vegeu S. ELLWOOD, *Prietas las filas: Historia de Falange Española, 1933-1983*, Barcelona, Crítica, 1984, i J. M. THOMAS, *Lo que fue la Falange*, Barcelona, Plaza & Janés, 1999.

7. La perplexitat i les divisions carlines davant la unificació, i el paper relativament marginal que se'ls hi reservava, han estat posades de manifest per diversos autors. Vegeu

No només se cercà la fidelitat política genèrica al règim en els termes descrits. El Ministeri de la Governació treballà en la direcció de garantir, en la mesura que fos possible, la fidelitat personal, com a fórmula de selecció de candidats, a l'hora d'escollir als més adequats entre els addictes. D'aquesta manera, el conjunt de l'Administració territorial de l'Estat estigué sempre al marge de les variacions en la composició del Consell de Ministres. Quan, segons el període, el protagonisme correspongué a ministres sorgits de FET-JONS, de l'Asociación Nacional Católica de Propagandistas (ANCP) o de l'Opus Dei, aquests canvis no afectaren la continuïtat dels governadors civils, presidents de diputació o alcaldes perquè aquests sempre depenien de l'establíssim Ministeri de la Governació, el qual va estar ocupat per molt pocs titulars (Blas Pérez González, entre 1942 i 1957, o Camilo Alonso Vega, entre 1957 i 1969). Una simple ullada al personal polític de cada zona així ho confirma, car a cada espai geogràfic (província) se seguí la norma que es considerà més adequada sense tenir en compte les diferents *etapes* que el règim travessà.⁸ En aquest sentit, el franquisme mai no cedí a jocs d'alternança entre els diversos sectors que integraven el que, d'una manera poc afortunada, ha estat denominat per algun autor com la *coalició reaccionària*. Franco sempre nomenà persones segons el seu criteri i les recomanacions que li feien, però mai no va negociar amb partits ni famílies els termes de cap «coalició» —ni posant-hi cometes.⁹

Assegurada la fidelitat dels càrrecs polítics, es procedí a assegurar la dels funcionaris públics a través d'un procés de *depuració* políticament justificat i de la

M. BLINKHORN, *Carlismo y contrarrevolución en España, 1931-1939*, Barcelona, Crítica, 1979. Per al cas català, vegeu B. de RÍQUER, «Burgos 1937: Divergències polítiques entre falangistes i carlins catalans», a *Haciendo historia. Homenaje al Profesor Carlos Seco Serrano*, Madrid, Universidad Complutense, 1989 i J. M. THOMAS, *Falange, Guerra Civil, Franquismo: FET y de las JONS de Barcelona en els primers anys de règim franquista*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

8. Vegeu, per exemple, els articles d'A. F. CANALES, A. CENARRO i R. VALLS al dossier «Els ajuntaments i el nou ordre franquista», *L'Avenç*, 197 (1995), p. 28-41, o bé la tesi doctoral de C. CALVO, *Poder y consenso en Guipúzcoa durante el franquismo. 1936-1951*, Salamanca, 1994.

9. La fórmula «coalició» per referir-se al franquisme fou utilitzada ja per J. TUSELL, *Franco en la Guerra Civil: Una biografía política*, Barcelona, Tusquets, 1992, i adoptada en un to matisat per G. SÁNCHEZ RECIO, *Los cuadros políticos intermedios del régimen franquista, 1936-1959: Diversidad de origen e identidad de intereses*, Alacant, Generalitat Valenciana, Institut de Cultura Juan Gil-Albert i Diputació d'Alacant, 1996. Per a una convincent crítica d'aquesta, vegeu R. CHUECA i J. R. MONTERO, «El fascismo en España: elementos para una interpretación», a *Historia Contemporánea*, 8 (1992).

substitució dels que foren expulsats de l'Administració, com a conseqüència, per personal addicte en els mateixos termes expressats més amunt –tal com pot comprovar-se llegint l'articulat de l'Ordre del 30.X.1939 (BOE núm. 313, 9.XI.1939) sobre provisió de places vacants d'empleats municipals i provincials.

La depuració no només tingué la virtualitat d'expulsar de l'Administració el funcionariat considerat desafecte i sancionar de manera menys greu d'altres considerats «tebis» amb el *Nuevo Estado*, sinó la de convertir en extremadament submís al que es mantingué en ella sense sanció. Ja que, al marge dels clarament afectes al nou règim, tots/es aquells/es que poguessin tenir els seus dubtes sobre el mateix optarien per obviar-los, vistes les coses com anaven...

El tercer aspecte, i no el menys important de cara al futur, fou el debilitament d'aquelles institucions refundades considerades més properes als ciutadans i, per tant, més perilloses –ajuntaments i diputacions– en un doble aspecte competencial i financer. D'una banda, se subjectaren ajuntaments i diputacions a la dependència politicoadministrativa respecte de governs civils i Ministeri, amb la qual cosa s'eliminà la major part de l'autonomia existent en matèria de decisions sobre afers propis i cedits –per l'Administració central– a partir de l'increment inacabable dels tràmits de vistiplau, autorització prèvia, intervenció i inspecció. No és que l'Estat espanyol hagués destacat mai en matèria d'autonomia local –més aviat al contrari–; però calia, segons els nous detentors del poder, reblar una mica més el clau i centralitzar el que ja havia estat històricament centralista.

De l'altra, els recursos propis de les hisendes locals, ja no gaire considerables tradicionalment, foren dràsticament reduïts amb l'eliminació de diversos tributs de percepció directa (fonamentalment, el *Repartimiento general de utilidades*) i la seva insuficient compensació amb la participació en rendes de l'Estat considerablement més inelàstiques, que, a més, sovint no arribarien ni tan sols a fer-se efectives. Al mateix temps, es limità al màxim la capacitat de les corporacions locals i provincials per endeutar-se. Ambdues mesures sumades incrementaren fins a límits desconeguts tant la precarietat de la capacitat d'intervenir en la vida pública d'aquestes institucions, com la possibilitat de fer-ho d'una manera realment autònoma. Es conjurava així el perill que, a partir de l'Administració local/provincial, hi hagués algú que pogués tenir la temptació de constituir una base pròpia de poder que eventualment pogués entrar en contradicció amb el Govern central, tal com es considerava que havien fet els republicans amb els ajuntaments de la Restauració. Si tant els nomenaments com les dotacions pressupostàries venien discrecionalment atorgades des de dalt, la maquinària governativa resultaria fàcilment controlable àdhuc en els seus estrats més baixos. Encara que els costos d'aquesta política fossin –com van acabar essent– l'entorpiment de l'activitat dels governs locals i provincials, reduïda a la

mínima expressió, un increment notable de la tradicional ineficàcia i l'allunyament inevitable de l'Administració respecte dels ciutadans.

Fou aquest marc, dissenyat a partir de consideracions eminentment polítiques, el que administraren els fidels al règim des de la instauració del mateix durant la guerra i/o en la immediata postguerra (la primacia de la política de la qual havien parlat els propagandistes de la ultradreta i del feixisme des de primers de segle a tota Europa, com deia l'eslògan de l'Action Française *politique d'abord*). Aquest esquema deixava oberts força interrogants, car la voluntat d'homogeneïtzar el país segons la xarxa politicoadministrativa no conduïa necessàriament a fer que el país fos homogeni de la nit al dia. Cada territori (localitat, comarca, província, regió) continuava posseint, a despit de la voluntat dels governants, les seves pròpies necessitats i les seves pròpies peculiaritats polítiques, econòmiques, socials, etc. I totes elles havien de vehicular-se d'alguna manera des del seu lloc d'origen fins a l'Administració: és a dir, de baix a dalt i no a l'inrevés. Existia, però, el factor agreujant que ara els canals politicoadministratius eren força impermeables a les *influències externes*, per la seva desconfiança congènita de tota pressió —per més *correctament* que fos vehiculada— exercida des de baix i pel major allunyament dels punts de decissió respecte dels llocs on havia sorgit la demanda. Una situació de disfuncionalitat, políticament induïda, estava servida damunt la taula.

Problemes molt similars als que se li anirien plantejant al franquisme en l'adopció d'aquest esquema se li havien plantejat amb anterioritat a l'Estat feixista italià.¹⁰ Si examinem l'experiència italiana podem veure com els efectes de les polítiques aplicades de control centralitzat, tant polític com administratiu, i dotacions financeres precàries resultaren paral·lels als descrits per al franquisme. Però el que era substantiu per als franquistes, malgrat conèixer els fracassos italians, en termes d'eficiència en la gestió, era el convenciment que el sistema italià era el correcte per a la completa dominació política de la societat espanyola. Que el sistema no arribés a funcionar, especialment en matèria financera, tal com les constants reformes de la hisenda municipal dels anys cinquanta posaren al descobert, era una consideració secundària.¹¹

10. E. ROTELLI, «Le trasformazioni dell'ordinamento comunale e provinciale durante il regime fascista», a S. FONTANA, *Il fascismo e le autonomie locali*, Bolonya, Il Mulino, 1973.

11. Aquest tema, l'he tractat específicament a M. MARÍN, «Les finances locals en el primer franquisme, 1939-1955», al *III Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya. Funcionament de les finances locals al llarg de la història. Actes*, L'Avenç, Barcelona, 1996, p. 351-359.

Aquest esquema fou matisat –però no substancialment alterat– a partir de 1948 a partir de l'establiment de fórmules de cooptació de personal polític per a l'ocupació dels càrrecs menors (regidors i diputats provincials). Aquest fet fou el que emmascararen les fórmules de la *democràcia orgànica* aplicades a ajuntaments i diputacions sota l'esquema de les eleccions per terços. Ja que les autoritats superiors (governadors civils, alcaldes i presidents de diputació) vetllaren en tot moment a partir de la legalitat establerta, i fins i tot vulnerant-la en força ocasions,¹² per evitar que poguessin ocupar càrrecs dins el règim persones que no li fossin afectes i/o que plantegessin cap mena de conflicte (o dubte) ni que fos intern a la classe política del règim. És a dir, que s'ocuparen d'evitar l'*entris-me* no només dels opositors –quan aquests començaren a poder-se plantejar la possibilitat d'utilitzar-lo com a estratègia, en paral·lel al que acabà per succeir amb els enllaços sindicals, ja en els anys seixanta–, sinó també dels addictes que podien *generar problemes* en el manteniment de la imatge externa de monolitisme que el règim volia donar d'ell mateix. Segons el moment i les circumstàncies locals, pogueren ser considerats inconvenients –i per tant vetats malgrat que mai no qüestionaren el règim en si– certs monàrquics, alguns catòlics «reformistes», algun carlí descontent i/o partidari d'algun dels pretendents tradicionalistes a la Corona o, simplement, personatges locals, genèricament conservadors, encorats en esquemes previs a la Guerra Civil a l'hora de valorar el seu paper personal (dels que encara pensaven que, per ser qui eren, podien protestar sobre algun tema o reclamar segons quina mesura de manera pública i notòria). El règim mai no toleraria els qui gosessin presentar públicament demandes a l'Administració, i encara menys al Govern.¹³

Així doncs, cada realitat sociopolítica local hagué d'adaptar-se a unes noves

12. Una mostra paradigmàtica fou la circular reservada adreçada en cada convocatòria electoral als governadors civils, on se'ls instruïa sobre els millors mitjans per manipular-les. Es pot consultar la corresponent a 1951, «Índice de directrices políticas para la celebración de las elecciones de concejales», a M. MARÍN, *Política i administració local durant el franquisme: Els ajuntaments a la Catalunya urbana entre 1938 i 1979*, UAB, tesi doctoral, 1993, apèndix documental núm. 3, p. 451-455.

13. Que presentar públicament demandes era mal vist pel règim, ho pogué comprovar el primer president de la Diputació de Barcelona, l'antic monàrquic primoriverista Josep Maria de Milà i Camps, comte del Montseny. El juny de 1939 en una visita de Serrano Suñer se li acudí de fer un discurs correcte i benintencionat demanant certes millores. Dos mesos més tard era substituït en el càrrec i ni tan sols convidat a l'acte de presa de possessió del seu substitut, el futur alcalde de Barcelona, Antoni M. Simarro. Vegeu C. MOLINERO i P. YSAS, «La Diputació de la postguerra: 1939-1949», a B. de Riquer (ed.), *Història de la diputació de Barcelona*, vol. 3, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1988, p. 24-25.

circumstàncies que transcendien de molt les que s'havien viscut en la Restauració, tant en matèria d'organització formal com de canals de circulació de la influència política. Perquè encara que s'hagi volgut veure en les *famílies polítiques* (els militars, els falangistes, els catòlics...) una mena de protopartits, aquestes no responien a la vehiculació de demandes locals/provincials sinó al repartiment de les influències dins de les institucions centrals del Govern amb preocupacions molt allunyades de les del comú dels ciutadans. Dins les *famílies polítiques*, de les quals parlà en el seu moment Amando de Miguel —i que només resultaren ser fórmules útils d'identificació de procedència—,¹⁴ es mantenien uns certs debats respecte de la qüestió successòria (qui havia de reemplaçar Franco i quan era oportú que ho fes), la política d'aliances internacionals (favorables als aliats/favorables a l'Eix), el control dels mitjans de comunicació de masses, etc. Tot plegat fora de les perspectives locals, òbviament. Eren temes reservats al personal que es movia al voltant del Govern i dels ministeris.

En un marc com l'aquí presentat resulten insubstituïbles les monografies locals/comarcals/provincials per tal d'esbrinar com s'esdevingué en cada lloc durant gairebé quaranta anys de la història d'Espanya, en els quals no es pot resseguir cap mena de lògica de partits polítics sense caure en perillous reduccionismes.¹⁵ Ja que, per exemple, mentre se suposava que es desfalangistitzava, a la província de Terol la quantitat de falangistes militants en els càrrecs públics creixia imparablement. I a Guipúscoa creixien en canvi els carlistes que militaven a FET-JONS, quan, seguint les pautes *familiars*, «tocava» un increment de propagandistes catòlics del tipus ACNP o similars.¹⁶

14. El concepte de «famílies polítiques» fou utilitzat per primera vegada per A. de MIGUEL, *Sociología del Franquismo*, Barcelona, Euros, 1975. La millor utilització del concepte fou la que apareix a M. JEREZ, *Élites políticas y centros de extracción en España, 1938-1957*, Madrid, CIS, 1982. En aquest treball l'autor explota el concepte per reflexionar sobre els espais de reclutament de les elits franquistes tot renunciant a veure'ls com cap mena de comunitat d'interessos pel mer fet de la coincidència d'origens.

15. En el cas català comencem a disposar ja amb una llista considerable de monografies locals publicades i d'altres en curs. Vegeu C. SANTACANA, «Història local i franquisme», *Plec d'història local*, 76 dins *L'Avenç*, 22 (1998), p. 39-41.

16. G. J. SÁNCHEZ BRUN, «Acercamiento a los núcleos sociales de apoyo al franquismo a través del estudio del personal político del ayuntamiento de Teruel, 1936-1961», a *I Encuentro de Investigadores sobre el Franquismo*, Barcelona, Fundació Arxiu Històric de la CONC, UAB i SCEH, 1992; C. CALVO, *Poder y consenso en Guipúzcoa durante el franquismo*, cit.

El Govern municipal de Barcelona en la postguerra

Per al règim franquista el control sobre el govern municipal fou una autèntica obsessió. No fou aquesta una particularitat remarcable dins del conjunt dels règims feixistes nascuts en els anys vint i trenta, com ja s'ha dit, però tingué uns components propis derivats de l'experiència republicana i, en bona part, també per l'evolució observada pels ajuntaments revolucionaris durant la guerra. De fet, la imatge d'un Alfons XIII marxant a l'exili el 14 d'abril arribaria a obsessio-nar, dècades més tard, fins i tot al Govern d'Adolfo Suárez (i, naturalment, també al rei Joan Carles I), el qual ajornaria les primeres eleccions municipals lliures fins al 1979, després de celebrades les segones eleccions generals a Corts.

Òbviament, no tots els ajuntaments es posaven en el mateix sac. La preocupació fonamental anava cap als municipis urbans, espais d'agitació sociopolítica constant en tota l'època contemporània. I d'entre els municipis urbans Barcelona preocupava especialment. Barcelona era la *rosa de foc* dels anarquistes, el *cap i casal* de bona part de la retòrica del nacionalisme català, una agitadíssima ciutat que havia participat intensament dels moviments socials contemporanis i tardanament vençuda en la Guerra Civil. No té res d'estrany, doncs, que fos l'únic municipi català per al que es dissenyà un Govern local des del mateix Ministeri de la Governació –aleshores regentat per Ramón Serrano Suñer–, en contacte directe amb el mateix Franco, algunes setmanes abans de l'ocupació efectiva de la ciutat.¹⁷ A la resta de poblacions catalanes fou un militar, en el millor dels casos un membre del cos jurídic, el que s'encarregà d'improvisar el que significativament s'anomenà «gestora provisional» seguint els consells d'individus autòctons, de comprovada fidelitat al règim, presents a la població en el moment de la conquesta. Pràcticament totes elles passarien per profundes reestructuracions en el bienni següent, mentre el consistori barceloní es mantenia extraordinàriament estable.¹⁸

Barcelona tingué un tractament tan especial que correspongué al mateix Franco la designació de l'alcalde. I no fou pas un tema que emprengué de ma-

17. Sobre el Govern municipal barceloní de 1939 poden consultar-se J. FABRE i J. M. HUERTAS, «L'Ajuntament de Barcelona (1939-1979): Quaranta anys d'Ajuntament sense eleccions municipals democràtiques», *L'Avenç*, núm. 58 (1983); B. de RIQUER, «El *Nuevo Estado* i l'Ajuntament de Barcelona: La classe política del primer franquisme (1939-1957)», *L'Avenç*, núm. 126 (1989); així com M. MARÍN, *Els ajuntaments a la Catalunya franquista*, cit.

18. Sobre el període de les gestores provisionals es pot consultar M. MARÍN, «Franquisme i poder local...», *Recerques*, cit.

nera rutinària deixant-se aconsellar per uns o altres. L'elecció va recaure en un home de la seva confiança personal: Miquel Mateu i Pla.¹⁹ Miquel Mateu, industrial de nissaga, de família monàrquica, nebot de l'integrista cardenal Enric Pla i Deniel, havia conegut al dictador durant la guerra a través del seu oncle i havia format part del seu Estat Major, establint amb Franco una relació de confiança personal –dins dels límits del que es pot considerar «confiança personal» quan es parla d'algú tan extraordinàriament desconfiat com era Franco.

La gestora de l'Ajuntament de Barcelona havia estat dissenyada des de Burgos com un joc d'equilibris polític, favorable als sectors més fidels a Franco d'entre els que havien col·laborat a l'esforç de guerra (falangistes, primoriveristes, antiga noblesa monàrquica, etc.). Joc d'equilibris que, necessàriament, havia de ser fèrrimament controlat per un home de la confiança personal del dictador com era Miquel Mateu. El mateix Serrano Suñer hagué de tenir-ho en compte en una situació com aquella. L'Ajuntament de Barcelona, doncs, no fou afectat per la provisionalitat ni fou objecte d'enfrontaments interns (o almenys no tan greus) com els que solcaren altres municipis catalans en aquells anys de la immediata postguerra.

Mateu no deixaria l'Ajuntament fins que Franco no l'hagué de menester en una missió de confiança com a ambaixador a París (on ja havia actuat durant la

19. Miquel Mateu i Pla (Barcelona, 1898-1972). Industrial i financer, conegut per «Mateu dels Ferros» per la seva vinculació a la indústria metallúrgica. Amb interessos a multitud d'empreses al llarg de la seva vida, com a propietari, inversor o gestor, des que es va fer càrrec dels negocis familiars el 1935: *Hispano Suiza*, *Banco Urquijo Catalán*, *Barcelona de Publicaciones SA* (*Diario de Barcelona*), *Agencia EFE*, Caixa de Pensions, etc. Fill de Damià Mateu i Bisa, industrial i polític monàrquic autonomista, i nebot del cardenal Enric Pla i Deniel. En esclatar la guerra passà a la zona *nacional* i se situà en l'Estat Major de Franco, amb el que féu amistat personal i del que es convertiria en home de confiança. Durant la contesa civil fou representant oficiós de Franco a París amb motiu de les seves visites de negocis a la capital francesa, on tornaria com a ambaixador en el bienni 1945-1947, precisament en els anys en què el règim es va veure internacionalment assetjat. Fou nomenat alcalde de Barcelona just després de la conquesta de la ciutat el 1939, i es mantingué en el càrrec fins que fou nomenat ambaixador el 1945. Procurador a Corts com a conseller nacional de Falange de 1943 a la seva mort –formà, amb els també catalans Joaquim Bau i Mariano Calviño, en la llista dels que ho foren quasi vitalicis, coneguda com *los cuarenta de Ayete* (1967). En la renovació ministerial de 1957 refusà la cartera d'Obres Públiques, cosa que obrí el pas a Pere Gual Villalbí per entrar en el Govern com a ministre sense cartera. Aquell mateix any acceptà però la presidència del comitè espanyol de la Liga Europea de Cooperación Económica (LECE). Es mostrà reticent al *desarrollismo* i, en certa manera, també a la CEE. Presidí el Foment del Treball Nacional en una etapa d'hivernació de la institució dins la CNS. Va presidir també l'Agència EFE i l'Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi.

guerra) en el difícil context de 1945. D'aleshores ençà, les circumstàncies i la poca entitat dels seus successors s'aliarien per provocar en Franco perpètua nostàlgia d'aquells anys en que el seu fidel Mateu governava Barcelona. En la visió que en tingué sempre el *Caudillo*, Mateu fou l'alcalde ideal:

En realidad, en Barcelona es difícil encontrar un alcalde que esté compenetrado con la Falange, y si se exceptua a Mateu, de muy buenas condiciones en todos los sentidos, sobre todo en el orden administrativo, no ha habido ningún alcalde con la energía suficiente para que la política y la administración sean como deben ser.²⁰

Aquesta cita resulta també significativa de quin fou realment per a Franco el «seu» alcalde de Barcelona i que aquest no fou pas Porcioles. F. Franco Salgado-Araujo situa la conversa el 24 de desembre de 1958 (un any i nou mesos després de la presa de possessió de Porcioles) en el marc d'un canvi d'impressions sobre les desavinences entre l'alcalde Porcioles i el governador civil Felipe Acedo. Ho anirem veient, però el paper de Porcioles com a *l'home de Franco* a Catalunya s'ha exagerat una mica. Altra cosa seria *home de Carrero i de López Rodó*, i encara seria inexacte, ja que la idea de nomenar-lo alcalde no sortí d'ells originàriament.²¹

Una altra cosa és que la imatge que Franco tenia de Mateu com a alcalde excepcional estigués aviciada pel concepte que ell mateix s'havia fabricat sobre el que era un alcalde modelic. De fet, l'etapa Mateu va estar solcada pels mateixos problemes i limitacions que els de la resta d'ajuntaments catalans del període —manca d'activitat per insuficiències pressupostàries, corrupció al voltant dels abastaments (*estraperlo* oficial), etc., però, com ja s'ha dit, eren problemes i limitacions imposats per la política del règim. L'Ajuntament Mateu fou tan inoperant com la resta per més obres públiques que suposadament impulsés (p. ex.

20. F. FRANCO SALGADO-ARAUJO, *Mis conversaciones privadas con Franco*, Barcelona, Planeta, 1976, p. 254. L'afinitat entre Franco i Mateu es pot veure a més a les pàgines 140, 192, 204 i 225.

21. Continua sense estar gens clar qui fou el que suggerí a Franco i a Camilo Alonso Vega el nom de Porcioles, com ja veurem més endavant. J. Tusell no diu que fos Carrero ni que ningú li suggerís prèviament a l'almirall (el nom de Porcioles no apareix ni una vegada a la seva biografia: J. TUSELL, *Carrero: La eminencia gris del régimen de Franco*, Madrid, Temas de Hoy, 1993). Laureà López Rodó se'n fa el desentès a les seves memòries, *Memorias*, vol. I, Barcelona, Plaza & Janés/Cambio16, 1990, p. 102. Tampoc Porcioles contribueix gaire a aclarir-ho en posar-hi pel mig al ministre Ibáñez Martín, citant de memòria a López Rodó, que en realitat diu Aunós, *Mis memorias*, Barcelona, Editorial Prensa Ibérica, 1994, p. 79.

l'avinguda de la Catedral no fou sinó el resultat de acondicionar un solar producte dels bombardeigs de l'aviació franquista).²²

Això sí, fou un consistori dominat amb mà de ferro i Franco mai no es veié importunat per les variades notícies d'inestabilitat que acompanyaren als seus successors (corrupció, enfrontaments interns, denúncies, pugnes institucionals, etc.). El baró de Terrades fou el fracassat alcalde de la primera vaga de tramvies, Antoni Maria Simarro el de la segona, Porcioles mai no deixaria de ser titllat de «catalanista» per un o altre —per a disgust de Franco, que no captava el sentit de la baralla de fons. Com no havia d'enyorar Franco a un Miquel Mateu tan unànimement respectat? Encara que volgués dir tan unànimement temut... Mateu aconseguí un estatus tan especial amb el *Caudillo* que pogué afirmar la seva personalitat davant del Govern, fins i tot refusant fer-se càrrec d'un ministeri (Obres Públiques, 1957) sense que Franco s'ofengués. Ans al contrari! Franco no deixaria de justificar-lo per les seves múltiples obligacions privades.²³

Del baró de Terrades a Antoni Maria Simarro

El primer Ajuntament posterior a Mateu el presidí Josep Maria d'Albert i Despujol, baró de Terrades, un monàrquic de la noblesa barcelonina creada per Alfons XIII, en pagament per la seva fidelitat política.²⁴ Si Mateu significava el

22. El desconeixement sobre les formes de funcionar del règim franquista ha portat a atribuir a Mateu una especial obsessió en la contenció del deute barceloní, que s'ha explicat per la seva condició d'empresari. De fet, seguia consignes centrals, com tota la resta. Al voltant dels tòpics sobre Mateu i altres alcaldes quan es vol fer una llibre amable que quedi bé amb gairebé tothom, vegeu J. M. CADENA, *Els alcaldes de Barcelona en caricatura: De Rius i Taulet a Maragall*, Barcelona, La Campana, 1991.

23. F. FRANCO SALGADO-ARAUJO, cit., p. 192 i 204. Franco es mostra extraordinàriament comprensiu amb les obligacions privades del seu fidel servidor.

24. Josep Maria d'Albert i Despujol (Barcelona, 1886-1952). Industrial i propietari. Casat amb una Muntadas, esdevingué director de l'*España Industrial*. Monàrquic alfonquí, pertanyent a una de les grans famílies d'industrials ennoblides per Alfons XIII per la seva fidelitat política. Fou des de 1921 el primer baró de Terrades. Simpatitzant de *Renovación Española* durant la República. S'exilià a Itàlia i després a Sevilla durant la Guerra Civil. Alcalde de Barcelona entre 1945 i 1951. Presidí, com el seu antecessor, el Foment del Treball Nacional i ocupà el seu lloc corresponent com a procurador municipal a Corts. La seva gestió es caracteritzà per l'escassa activitat i la progressiva inclusió de personalitats de poca rellevància tant política com socioeconòmica al consistori. Fou cessat arrel de la vaga de tramvies de 1951, tot i que s'anuncià que havia estat una renúncia per malaltia —molt corrent a l'època. Tanmateix la seva salut era realment fràgil i morí al cap de poc temps.

francofalangisme vencedor de la guerra (el falangisme de FET-JONS, no el de FE-JONS), el baró de Terrades significava més aviat una opció rovellada que s'havia situat en l'òrbita del vencedor per agraïment. No en va Franco els havia tornat les fàbriques encara que no els hagués tornat el rei.

Passat el temps en què l'Ajuntament de Barcelona s'havia fet de Burgos estant, el baró de Terrades hagué d'enfrontar-se a la necessitat de renovació de l'Ajuntament que normativament s'havia de realitzar a través de les eleccions per terços el 1948. Un procés com aquest, més enllà del fet que existien els mitjans centralment controlats per assegurar la inatacable fidelitat del consistori entrant, requeria unes condicions de lideratge que el nou alcalde no estava en situació d'exercir per motius d'ordre divers. Si bé els seus anys de gestió acabarien no desmereixent els de Mateu, en bona part per la migradesa de les realitzacions d'ambdós, la seva gestió política fou realment fluixa. Òbviament no podem saber com hauria afrontat Mateu una renovació del seu equip de govern, però el cert és que Josep Maria d'Albert dibuixà un perfil molt trist per al seu autèntic primer equip —el de 1945 l'havia heretat.

Les eleccions municipals del franquisme —al marge de no tractar-se d'unes veritables eleccions sinó d'un complicat sistema de selecció de personal dirigit pel governador civil— foren una aposta complexa que anava en diversos sentits. Per una banda, formaren part de la imatge que el règim volia donar exteriorment de «desfeixistitzat», justament en els anys en què esclatava la Guerra Freda i la diplomàcia franquista albirava la possibilitat de rehabilitar-se als ulls dels Estats Units i dels seus aliats. Però com a element de propaganda exterior no foren sinó una petita peça en el marc de l'operació de rentat de cara. Molta més importància tingueren el nomenament d'Alberto Martín Artajo com a ministre (catòlic de l'ACNP i no falangista) al capdavant de les relacions exteriors el 1945 i el referèndum de 1947 sobre la *Ley de Sucesión* —que instaurava una successió monàrquica—, per exemple. Aquestes eleccions locals varen tenir un paper molt més significatiu en l'àmbit de la política interior.

Els ajuntaments seguien governats per *gestoras provisionales* i calia regularitzar-los ara que ja feia gairebé una dècada que la Guerra Civil s'havia acabat. Calia, per tant, una normativa per fer front als relleus que tard o d'hora s'haurien de produir en les regidories, encara que només fos per causes «naturals» (mort, incapacitat, malaltia, canvi de lloc de residència, etc.). Entre 1939 i 1948 els relleus s'havien produït de forma irregular i havien estat localment molt conflictius, perquè els franquistes locals que s'havien quedat fora del consistori solien crear problemes als que havien entrat per mirar de reemplaçar-los. Amb unes eleccions cada tres anys se solucionava la qüestió, ja que, a més de posar data a les renovacions, es procuraria que no hi hagués reeleccions excepte en casos

molt comptats. Calia que n'hi hagués per a tots. Tant per evitar conflictes interns com per evitar que ningú no patrimonialitzés l'Administració durant massa temps. L'alcalde era l'únic que quedava fora d'aquestes consideracions, ja que aquest tenia un paper semblant al del governador civil dins de cada localitat i calia donar-los-hi major continuïtat que no pas als regidors, per tal d'enfortir el seu poder. Sempre s'estava pensant en reforçar l'autoritat de dalt a baix, com es pot veure.

Era important, per tant, que l'alcalde fos un profund coneixedor de la seva ciutat, ben relacionat, amb prestigi i capacitat per portar cap als càrrecs de regidor persones competents i motivades –al marge de fidels, òbviament– i Josep M. d'Albert no respongué a aquest perfil. El seu carisma era nul i la temptació fàcil fou la de fer-se un equip a mida que no l'incomodés en el seu paper protagonista. El resultat de la seva selecció no hauria estat especialment significatiu a qualsevol altra ciutat que no fos Barcelona, però a la ciutat més important de Catalunya –i gairebé d'Espanya, ja que a Madrid el poder local sempre ha quedat desdibuixat, en part, per la presència de les institucions centrals de l'Estat– el resultat fou un desastre. Els individus seleccionats només estaven en condicions de mantenir-se en els llocs sense fer massa soroll, no pas de reaccionar davant els problemes de la ciutat si aquests acabaven per posar-se de manifest en una conjuntura crítica.

Així doncs, el reemplaçament de l'equip ja gastat de Mateu, que havia estat format en una proporció gens negligible per individus políticament notables,²⁵ portà a la plaça de Sant Jaume un equip notòriament gris, per comparació. Quan arribà el moment de la vaga de tramvies el febrer de 1951 d'Albert estava malalt i els seus dos primers tinents d'alcalde (Lorenzo Garcia-Tornel Carros i Epifani de Fortuny i de Salazar, baró d'Esponellà) maniobraven per veure qui dels dos feia més mèrits de cara a una eventual substitució de l'alcalde –ja malalt aleshores. Només la desastrosa situació del Govern Civil, absolutament barallat amb els individus que més o menys controlaven la Delegación Provincial de

25. En l'equip de Mateu havien figurat polítics que tindrien un paper important més endavant i que estaven ja afirmant el seu pes dins del règim, així com personatges de la política de les dècades anteriors. Joves del camp falangista com ara Josep Ribas Seva, falangista que figuraria en el Consejo Nacional de FET-JONS, Carles Trias Bertran, falangista de llarguíssima carrera que fou procurador a Corts, Aurelio Joaniquet, falangista d'origen monàrquic que també seria procurador, els exregionalistes Tomàs Carreras Artau i Ignasi Ventosa Despujol, els significats monàrquics alfonssins Jordi de Camps Casanova (marquès de Camps), Josep Maria de Sagnier Vidal (marquès de Sagnier), etc.

FET-JONS de Barcelona,²⁶ pogué dissimular la manca de personalitat de l'Ajuntament.

Tota la situació que esclatà amb la vaga de tramvies traduïa d'alguna manera el malestar acumulat durant tota una dècada i només s'hauria pogut evitar amb una altra mena de política per part del règim en conjunt. No és imputable ni a l'alcalde ni al governador civil Eduardo Baeza Alegría.²⁷ El governador civil que substituï a Baeza Alegría, Felipe Acedo Colunga, ho expressaria de manera clara en un informe reservat elevat al ministre de la Governació:

La huelga del año 1951, concretamente la de tranvías, fue la expresión de un clima de insatisfacción general. Con una indisciplina laboral continua y difusa; con un régimen caótico de Abastos, no sólo de escasez sino de falta de ordenamiento; con restricciones eléctricas, con inmoralidad en muchos puestos directivos, con atonía en el Ayuntamiento y en las Entidades Locales; con un sentido de cómoda inhibición en el Gobierno Civil...²⁸

Però l'espectacle de descontrol i d'autoritats enfrontades entre si quan s'havia perdut tota mena d'iniciativa al carrer, fou només imputable a aquests personatges que s'ocupaven de les seves baralles com si res no passés —com observava Acedo. Una cosa eren els enfrontaments de portes endins, que s'havien produït també en els anys precedents, i una altra de molt diferent era la completa incapacitat per tancar files davant de la situació creada per la mobilització popular.

El règim ho va reconèixer així en nomenar per al càrrec de governador civil Felipe Acedo, el qual, malgrat la llegenda que li imputa incompetència i escassa categoria política (li deien *la mula*) com a d'altres governadors del període franquista, fou dels governadors amb una visió més clara de com s'havien d'establir les relacions Barcelona-Madrid i de com calia renovar i millorar el personal polític local, per tal d'aconseguir un major suport per al règim, sense trencar

26. La Delegació provincial barcelonina sempre havia estat un nucli de conxorxes complicades i baralles diverses heretades de la mateixa direcció falangista catalana dels anys de Burgos. Vegeu J. M. THOMÀS, *Falange, Guerra Civil, Franquisme*, cit.

27. La vaga de tramvies i les baralles entre falangistes poden seguir-se a partir del llibre, ja clàssic, de F. FANÉS, *La vaga de tramvies del 1951*, Barcelona, Laia, 1977 i del posterior article de G. RAMOS RAMOS, «Tranvías y conflictividad social en Barcelona (marzo de 1951): actitudes políticas y sociales de una huelga mítica», *Historia Contemporánea*, 5 (1991).

28. Citat per B. de RIQUER, «Un país després d'una guerra (1939-1958)», a B. de RIQUER i J. B. CULLA, *El franquisme i la Transició democràtica, 1939-1988*, vol. VII de la *Història de Catalunya* dirigida per P. VILAR, Barcelona, Ed. 62, 1989, p. 205.

l'observança de la més estricta ortodòxia.²⁹ Informes com l'anteriorment citat no mostren pas ni manca de perspicàcia ni de sentit de la política. Una altra cosa és que Acedo acabés fracassant, en part perquè aconseguir consens de debò a Catalunya era extraordinàriament difícil, partint d'unes mires tan estretes com les que marcava el règim, i en part en ser superat per una nova estratègia, la que tindria precisament Porcioles com a protagonista, com ja veurem.

Però l'encert de les autoritats franquistes a l'hora del relleu de les autoritats barcelonines s'acabaria al Govern Civil, sense mantenir-lo a l'hora de nomenar al substitut de l'alcalde. L'elegit fou algú de la confiança personal del ministre Blas Pérez, Antoni Maria Simarro, un individu fidel però amb un perfil que recordava molt més els reemplaçats que no pas a qui li donaria la rèplica des del pla de Palau.

De Simarro a Porcioles

Al governador Acedo li costà poc temps habituar-se al nou càrrec i procedir a substituir alcaldes que li semblaven incompetents, indesitjables o massa semblants a la còmoda docilitat del baró de Terrades. Igualment inicià un joc de contactes regulars amb el que podríem anomenar «les forces vives» de Barcelona de cara a millorar la representativitat en general dels càrrecs designats. S'ha d'entendre aquí per «representativitat» el fet de pertànyer als nuclis de la burgesia catalana radicada a Barcelona (Cambres Oficials d'Indústria, Sindical Agrària, de la Propietat Urbana i de Comerç i Navegació, Societat Econòmica d'Amics del País, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Foment del Treball) no pas a representar fidelment al conjunt de la ciutadania, òbviament. Aquestes forces vives de la ciutat s'havien posat en moviment arrel de la vaga de tramvies per negociar les mesures de millorament de la situació de la ciutat que havien d'acompanyar a les solucions de força, que d'altra banda també consideraven necessàries.³⁰

Felipe Acedo, que després seria titllat d'anticatalanista per comparació amb Porcioles, començà a reintegrar antics militants de la Lliga Regionalista a càrrecs

29. La visió negativa del governador Acedo –negativa en termes d'incompetència política– pot seguir-se a J. FABRE i J. M. HUERTAS, «Els Governadors Civils de Barcelona», a J. FABRE, J. M. HUERTAS i A. RIBAS, *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*, Barcelona, La Magrana, 1978 i J. M. TARÍN IGLESIAS, *Vivir para contar: Medio siglo entre la anécdota y el recuerdo*, Barcelona, Planeta, 1982.

30. G. RAMOS RAMOS, «Tranvías y conflictividad social en Barcelona...», cit.

de responsabilitat. No és que abans no n'hi hagués hagut –com Carreras Artau o Ventosa Despujol a l'Ajuntament mateix–, és que ara se'ls seleccionava per «representatius» a més de per «dòcils», era tot un canvi per al franquisme. Així, per exemple, situà alcaldes amb aquest passat a municipis com Arenys de Mar (1952), l'Hospitalet (1952), Badalona (1954) o Igualada (1956). Amb això no estic suggerint que Acedo tingués cap mena de sensibilitat catalanista –ni de broma! El que intento exposar és que procurava desenvolupar una estratègia d'ampliació de la base política del règim entre persones que, objectivament, formaven part de la seva base social. Persones a les que el sectarisme de la Delegación Provincial de FET-JONS de la postguerra havia deixat al marge del joc. Si aquesta operació havia d'incloure persones que havien estat dins la Lliga Regionalista o que hi havien col·laborat en el passat, sense entrar després en la disciplina de FET-JONS, tant se valia. Era una consideració secundària en un moment en què la Lliga ja no existia.³¹ Acedo es mostrà receptiu amb els sectors abans alludits a l'hora de plantejar-se el perfil del nou Ajuntament barceloní, que s'havia de renovar reglamentàriament a finals de 1951. Informes que probablement procedien d'aquests sectors li arribarien a les mans per poder avaluar com s'havia de procedir en la nova etapa. Acedo s'assessorà a través d'ells sobre quin ambient es respirava entre la militància catòlica que estava disgustada del tracte rebut de Baeza Alegría i sobre la consideració pública que tenia el partit:

En las últimas elecciones hubo una candidatura de tipo «católico» (congregaciones, Ejercicios, Cristiandad, etc.), francamente aceptable y mejor que la «oficial». Muchos de aquellos elementos, sin embargo, estarán «escarmentados», pues se dice que el anterior gobernador no les cumplió muchas promesas sobre garantías electorales. [...]

Exteriormente nos parecen fracasados los más conocidos militantes, incluida la Vieja Guardia, salvo honrosas excepciones. Además, aquí había muy pocos falangistas de verdad y con poco arraigo. Luego ha venido algo de aluvión, podía esperarse de más importancia, tras el poder y las prebendas.

El Decreto de Unificación pudo tener una razón ocasional, pero más que aglutinar a todos, logró excluir a muchos que estaban en el frente, en cárceles rojas, en servicios de retaguardia, de información, etc. A la larga, ha creado una organización funcionarista, artificiosa, fría, bien distinta a la tensa y política de los tiempos difíciles; le falta un juego de matices, que le lleve

31. La Lliga Regionalista (Catalana, des de 1933) s'havia desfet durant la Guerra Civil sense que Cambó pogués fer res després de 1939 per reconstituir-la. Vegeu B. de RIQUER, *L'últim Cambó (1936-1947): La dreta catalanista davant la guerra civil i el franquisme*, Vic, Eumo, 1996.

a una deseable formación y selección. ¿Que sería de ella, si el Jefe del Estado le retirase su apoyo? Sin duda poco, pero quedarían los mejores.³²

Vist el panorama, li calia atreure progressivament altres sectors i així ho féu. Malament en primera instància perquè el 1951 no arribà a tenir prou capacitat de selecció, com ell mateix reconeixeria en el moment d'encarar la renovació de 1954:

[...] los [concejales] sindicales escogidos por el entonces Delegado Provincial de Sindicatos Sr. Sanz Catalán son de muy escasas condiciones; cualidades negativas que todavía se dan con mayor rigor a los que se debieron a mi selección en el último Tercio [...]³³

Però progressivament Acedo aconseguí d'incloure Barcelona en el seu programa de renovacions. Així el 1954 suspengué les eleccions a la Ciutat Comtal per imposar candidats únics en el terç familiar, per evitar riscos, i féu entrar a l'Ajuntament de Barcelona personatges que serien, amb el pas dels anys, força coneguts en la política catalana i espanyola: Santiago Udina (subsecretari d'Obres Públiques, 1965-1970), Narcís de Carreras (l'antic «lliguer» marmessor de Cambó, president del F. C. Barcelona, 1968-1969 i procurador a Corts, 1967-1971), Santiago de Cruilles (director general de Transportes Terrestres, 1965-1969 i subsecretari de Governació, 1969-1973) i Joan Antoni Samaranch (*Delegado Nacional de Deportes*, 1967-1970). Els perfils originaris d'aquests nous regidors eren prou diferents entre si; en l'ordre en que han estat citats: catòlic integrista (havia presidit l'Acció Catòlica de Barcelona), regionalista, monàrquic joanista (malgrat que hi havia qui el situava en l'òrbita de la Lliga pel fet de ser gendre de Ventosa i Calvell) i falangista de la fornada de la postguerra.³⁴

No era intenció d'Acedo afavorir ningú en concret sinó augmentar la cohesió del conglomerat franquista per la via d'integrar sectors diversificats i de no concedir exclusives a cap nucli per falangista «autèntic» que fos. Opció, aques-

32. *Observaciones ante las elecciones municipales*, informe adreçat a Acedo sense data ni signatura, datable, però cap a setembre-octubre de 1951, Fons del Govern Civil de Barcelona (FGCB), carpeta núm. 884, Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA).

33. Esborrany de l'informe d'Acedo a Blas Pérez durant el període electoral de 1954, 22 de novembre de 1954, FGCB, carpeta núm. 898, ACA.

34. L'únic dels quatre que té una biografia editada és el darrer i més conegut. Vegeu J. BOIX i A. ESPADA, *El deporte del poder: Vida y milagro de Juan Antonio Samaranch*, Madrid, Temas de Hoy, 1991.

ta, que li plantejà l'enemistat de bona part de la Falange barcelonina, en contra del que molts dels que no participaven del joc oficial haurien pogut pensar. Fins i tot hi hagué qui arribà a advertir-lo (no sabem si exageradament) contra el risc d'agressions físiques per part d'alguns militants falangistes exaltats:

Sin duda V.E. recordará la actitud inamistosa hacia su Autoridad en la noche del pasado día 19 en la fachada de la Catedral con ocasión de la entrega de coronas a la memoria de José Antonio. Todo porque no llevaba V.E. camisa azul y vestía uniforme militar. Afortunadamente no faltaron los que con mejor criterio supieron apaciguar a los revoltosos. Piense V.E. que posiblemente más de la mitad de los allí asistentes llevaban armas de fuego. Inncesarias en un acto de recuerdo sentimental.³⁵

Tanmateix, el que fallà a Acedo fou la figura de l'alcalde Simarro. Antoni Maria Simarro Puig era una reedició de les condicions personals del baró de Terrades, no la necessària personalitat destacada que calia a l'Ajuntament de Barcelona per aprofundir en la política de renovació. El nou alcalde no tenia la mateixa procedència de l'anterior, era més aviat un fidel franquista que s'havia promocionat per la via falangista i per la seva amistat personal amb Blas Pérez González, amb qui havia treballat en els seus anys d'estada a la Universitat de Barcelona d'abans de la guerra.³⁶ La seva gestió fou tan grisa com la dels anteriors alcaldes i no millorà en absolut la imatge que de l'Ajuntament tenien els ciutadans, travessant per dures crisis internes per irregularitats i corrupció (fou especialment sonora –dins els ambients governatius– la que l'enfrontà al tinent d'alcalde Eugenio Carballo). Però el que crispà a Acedo fou que no atengués a la seva política per la via d'utilitzar col·laboradors tan grisos com ell o més. El governador optà ja el 1954 per fer arribar les seves impressions al ministre procurant no ferir la seva sensibilitat, ja que no ignorava la confiança personal (sinó l'amistat) que existia entre ambdós:

35. Carta de Carlos Capdevila al governador Acedo, 29 de novembre de 1951, FGCB, carpeta núm. 884, ACA.

36. Antoni Maria Simarro Puig (Barcelona, 1896-1969). Advocat. Coincidí com a passant en el despatx del catedràtic i futur ministre de la Governació Blas Pérez González. Féu la guerra en el cos jurídic militar, període durant el que s'afilià a la Falange. En acabar el conflicte fou nomenat tinent d'alcalde de la primera gestora provisional barcelonina. El mateix 1939 substituï al baró de Milà al capdavant de la Diputació de Barcelona on es va mantenir fins el 1943. Convertit en l'home de confiança de Blas Pérez a Barcelona, presidí el Col·legi d'Advocats a partir de 1943, i, a partir de la crisi de 1951, substituï com a alcalde i procurador municipal al baró de Terrades fins a 1957 en què es retiraria de la vida política.

Reconociendo en general al Alcalde honestidad económica, inteligencia clara y lealtad política, se le niega eficacia y decisión. Yo por mi parte creo que esto es verdad aunque gran parte de ella tiene su explicación en su sentido comodón de la vida que le lleva a querer tener unos colaboradores mansos y entregados con lo que resulta un equipo de ineptos, de holgazanes o en definitiva de «buenos chicos» que no tienen ninguna personalidad.³⁷

Fou aquesta una batalla perduda per a Acedo. Els seus «recomanats» de 1954 no ocuparien, en la corporació de Simarro, cap lloc de rellevància (cap d'ells no fou nomenat tinent d'alcalde). Porcioles, però, en sabia aprofitar algun en el futur.

Pel que fa a la conjuntura de 1957 Mateu renunciaria a ocupar la cartera d'Obres Públiques com a «ministro catalán», segons aconsellaven els cercles d'El Pardo, Acedo tindria una pírrica victòria. Pere Gual Villalbí, un qualificat representant d'aquelles forces vives amb les que havia estat en contacte permanent, seria designat ministre sense cartera, mentre que Simarro hauria de cessar a conseqüència d'un nou procés vaguístic que tornà a tenir el catalitzador en el boicot als tramvies. Però el candidat d'Acedo a l'alcaldia, Fèlix Escalas,³⁸ del mateix sector repetidament citat que Acedo apadrinava en la pràctica, no fou tingut en compte. En comptes d'això, fou nomenat Josep Maria de Porcioles.

37. Esborrany de l'informe d'Acedo a Blas Pérez..., cit., 1954

38. Fèlix Escalas i Chamení era aleshores president de la Cambra de Comerç de Barcelona. Procedia del regionalisme de la Lliga, havent estat governador general de Catalunya durant la suspensió de l'Estatut (desembre de 1935 - febrer de 1936). El 1947 havia presidit també la Comissió Abat Oliba, encarregada d'organitzar les festes de l'entronització de la Verge de Montserrat.

2. Franquisme i catalanisme

Si el primer aspecte a considerar abans de jutjar el paper de Porcioles com a alcalde de Barcelona és el context del règim local del franquisme a Catalunya i el seu desenvolupament concret a Barcelona abans del seu nomenament, tal com s'ha fet en el capítol anterior, el segon és, sens dubte, la caracterització del catalanisme dins del franquisme.³⁹

Essent el franquisme un règim tan extraordinàriament debot d'un nacionalisme espanyol excloent de qualsevol altre en el seu àmbit d'influència estatal. Havent-se manifestat d'un anticatalanisme tan bèl·ligerant alguns dels seus dirigents i no pocs dels seus propagandistes. Havent fet gala alguns dels seus servidors més barroers d'un esperit ja no anticatalanista sinó anticatalà (i només cal recordar al tantes vegades citat Luis de Galinsoga, director de *La Vanguardia Española* en la llarga postguerra). Quin sentit pot tenir parlar d'un pressumpte catalanisme franquista? No es tracta d'un contrasentit? No pot ser interpretat com un intent de *rentar la cara* a determinats sectors del règim reacomodats en demòcrates durant la transició política posterior al traspàs del dictador? Doncs, de sentit, en té i sense cap mena d'intencionalitat política presentista. Es tracta de comprendre millor un determinat tipus de comportament polític que es produí de portes endins del franquisme i que tingué un cert predicament de portes enfora.

L'objectiu d'aquest capítol és apropar-se a la dinàmica política del franquisme envers Catalunya, conèixer les lògiques de comportament dels seus partidaris polítics, la racionalitat associada a l'existència dels seus suports socials i les dificultats inherents a la construcció del consens relatiu –i tan relatiu!– que presidí els seus anys de maduresa, com a fórmula per avançar en el coneixement de

39. La temàtica d'aquest capítol fou objecte d'una primera aproximació a l'article M. MARÍN, «Existí un catalanisme franquista?», *El catalanisme conservador. Quaderns del Cercle d'Estudis Històrics i Socials* [Girona], 12 (1996).

com i per què jugaren a conrear una imatge de *catalanistes* alguns polítics catalans del règim. Tot és qüestió de definir amb claredat el contingut que li donarem a un terme que de tan utilitzat i de tan polisèmic acaba propiciant diàlegs de sords. Perquè, al marge de l'accepció política més corrent que és la que usaré –catalanista = defensor de l'autonomia política de Catalunya en major o menor grau, independentistes inclosos–, de *catalanismes* possibles n'hi ha molts d'altres. Fins a l'extrem que si un estudiós no espanyol de temes espanyols és un hispanista, un estudiós no català de temes catalans podria anomenar-se amb propietat també *catalanista*. I els exemples podrien multiplicar-se.

Governar Catalunya des de Madrid: una font de problemes

Les autoritats franquistes d'ocupació estaven convençudes el 1939 que havien solucionat per sempre el *problema catalán*. O, almenys, així ho feien saber als quatre vents en les seves proclames i bans a la població catalana i espanyola en general.⁴⁰ Òbviament, la situació no es corresponia amb la publicitat que se'n feia. El *Ejército Nacional* havia derrotat als seus enemics però no havia resolt cap problema. La qüestió catalana reapareixeria; era només una qüestió de temps que tornés a plantejar-se, encara que presentés característiques potser diferents a les que havia presentat fins aleshores. Perquè el catalanisme polític no havia estat l'origen de la difícil integració de Catalunya dins l'Espanya contemporània sinó més aviat la seva conseqüència.⁴¹ La pura i simple imposició no eliminaria els problemes que el consens tot just havia començat a desboscar. Si no de les causes, sí dels efectes de la manca de sensibilitat envers la dinàmica catalana, n'era plenament conscient un polític com el falangista Dionisio Ridruejo, aleshores director general de propaganda, quan acceptà la idea de la direcció catalana de FET-JONS d'introduir fulls volants i cartells de propaganda oficial en català en el moment de l'ocupació de Barcelona.⁴² Ridruejo explica a les seves memòries com efectivament la idea havia estat acceptada, en primera instància, al més alt nivell de FET-JONS:

40. Encara tres anys després es proclamava aquesta solució «definitiva» en escrits com el d'E. GIMÉNEZ CABALLERO, «Ante la tumba del catalanismo: Notas de un viaje con Franco a Cataluña», suplement literari de la revista *Vértice*, Madrid, febrer-març 1942.

41. Vegeu B. de RIQUER, «La débil nacionalización española del siglo XIX», *Historia Social*, núm. 20 (1994), p. 97-114.

42. J. M. THOMÀS, *Falange, Guerra Civil, franquisme*, cit., p. 324 i s.

[...] las ideas que traían los equipos de propaganda incluían, aparte de los triunfalismos inevitables, la introducción del catalán en textos y oraciones de carácter oficial... [...]. Tales ideas habían sido aprobadas en su más alto nivel por el Ministerio del Interior, al que mis servicios pertenecían, y por la Secretaría General del Partido, a la que voluntariamente se consideraban relegados.⁴³

Si es volia un consens ampli entre els sectors susceptibles de convertir-se en adeptes del nou règim a Catalunya, calia que es fessin certes concessions o, si més no, gestos de bona voluntat. El material fou imprès però no s'arribà a distribuir a causa de la reacció en contra de l'entorn del cap dels Servicios de Ocupación de l'exèrcit franquista a Barcelona, Eliseo Álvarez-Arenas.⁴⁴ El resultat fou la proclama tan coneguda que el català no seria perseguit... en l'àmbit privat!⁴⁵ Què havia mogut la plana major del falangisme català a fer l'intent de portar endavant una maniobra d'aquest tipus enmig de l'entusiasme espanyolista que es respirava en la fase final de la Guerra Civil? Un entusiasme que, de fet, ells mateixos compartien?⁴⁶

Aquell grapat de falangistes catalans –eren molt poca gent ja que Falange no havia tingut una implantació social sòlida a la Catalunya republicana– havien maldat per erigir-se en la genuïna representació política del franquisme català a través d'un minuciós examen del que havia significat el lideratge de la Lliga Regionalista –després Lliga Catalana– en el període precedent. La Lliga Regionalista havia aconseguit durant força temps representar un experiment més o menys interclassista –que no havia quallat en el món obrer– que, per una banda, havia de servir per defensar els interessos econòmics del conglomerat de l'alta burgesia catalana –industrial, agrícola i financera– davant del Govern central i, per una altra, donar sortida a les inquietuds socioculturals, en sentit ampli, d'un teixit social que s'expressava a partir d'un projecte nacionalista alternatiu a

43. D. RIDRUEJO, *Casi unas memorias*, Barcelona, Planeta, 1976, p. 168-170.

44. Aquesta reacció negativa no es produí necessàriament per hostilitat enfront del catalanisme o de la llengua catalana, almenys no només. Dins l'Estat Major d'Álvarez Arenas figurava amb el grau de coronel el polític regionalista Josep Bertran i Musitu que ben presumiblement actuà o s'abstingué en aquest afer –en el que de totes totes degué ser consultat, com «especialista»– en funció d'una altra mena de càlculs polítics. La posició de Bertran i Musitu davant del règim pot seguir-se a través de B. de RIQUER, *L'últim Cambó*, cit.

45. Vegeu J. BENET, *Catalunya sota el règim franquista*, Barcelona, Blume, 1979, p. 221-228.

46. Per a un seguiment global de la política dels falangistes catalans fins a finals de 1939, vegeu J. M. THOMÀS, cit.

l'espanyol on la llengua catalana tenia un paper bàsic. Aquest projecte, que havia tingut com a divisa l'autonomia política del Principat, havia fracassat estrepitosament quan els efectes de la I Guerra Mundial havien posat al descobert la baula dèbil del projecte lliguer: la inexistència d'una política adreçada a les classes treballadores que fos digne de tal nom. En la conjuntura de 1917 i els anys que seguiren, l'increment de la combativitat obrerista provocà en els líders de la Lliga una reacció conservadora que els portaria a abdicar de les seves pretensions autonomistes i a posar-se en mans de l'autoritarisme militar.⁴⁷ La certesa de la derrota arribà en els anys trenta quan l'ERC aconseguí d'hegemonitzar el projecte d'autonomia per a un model republicà i socialment reformista escorat a l'esquerra. Llavors la Lliga havia vist perillar el seu lideratge sobre l'alta burgesia catalana, penosament sostingut a les acaballes del règim monarquicoliberal, en benefici de grups que es reivindicaven espanyolistes. La pèrdua de pes sobre l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i la reacció contrària a la Llei de contractes de conreu –aprovada pel Parlament de Catalunya– que tingué aleshores la Lliga, propiciant en bona mesura la versió catalana del 6 d'octubre de 1934, en foren l'exponent més espectacular.⁴⁸

Els joves falangistes volien, doncs, reeditar l'experiència lliguera substituint al *looby* integrat pels Cambó, Ventosa i altres, en la negociació de cara als aparells centrals de l'Estat dels grans interessos econòmics catalans, ara lògicament sense autonomies intermediàries. El mitjà ideat era que l'Estat els reconegués com l'instrument idoni per a la mediació entre l'Administració i aquells a qui aspiraven representar. Els calia convertir en realitat l'ideal *joseantoniano*, plasmat en llenguatge jurídic per Serrano Suñer en la redacció del Decret d'unificació de 1937 –el que fou partida de naixement del partit únic *FET y de las JONS*–: Falange havia de tenir *la misión principal de comunicar al Estado el aliento del pueblo*.⁴⁹

La Falange catalana es proposà moltes coses en molt poc temps, amb molt pocs mitjans i mancada d'un lideratge clar: demostrar la seva competència en la defensa dels interessos econòmics d'una burgesia catalana, a la qual concebien

47. Vegeu E. UCELAY, «La Diputació i la Mancomunitat: 1914-1923», a B. de RIQUER, *Història de la Diputació de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1987 i S. BENGOCHEA, *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Monstserrat, 1994.

48. Sobre la complexitat de la revolució d'octubre a Catalunya pot consultar-se el dossier «La revolució d'octubre del 34», *L'Avenç*, núm. 187 (desembre 1994), p. 17-69, així com els «Plecs d'Història Local», núm. 54 publicats en el mateix número.

49. Decret núm. 255, *Gobierno del Estado*, 19.4.1937, *MILICIAS. Unificación* (BOE núm. 182, 29.4.1937).

molt menys complexa del que era en realitat, mostrar una certa sensibilitat envers la llengua com a peça essencial de la cultura catalana —d'aquí els cartells i els fulls volants— i, per si no n'hi hagués prou, arregar l'herència assumible del sindicalisme cenetista per no repetir *l'error social* dels seus predecessors i tenir interlocutors representatius entre les masses obreres. Esquemàticament parlant, una política per a cada estrat social.

Res més fàcil de concebre ni més complex de portar a la pràctica. I la primera sotregada els posà en la pista del paper molt més modest que tindrien: ni fulls volants, ni cartells, ni res de res.⁵⁰ El fracàs fou tan estrepitos que fins fa ben poc ningú no s'havia preocupat de constatar-ne l'existència o analitzar-ne el contingut considerant-lo una mera anècdota.⁵¹ Però el fracàs d'aquest grupuscle —en el qual no confiaven ni els representants de l'alta burgesia, ni les classes mitjanes devotes d'un cert catalanisme cultural, ni la derrotada classe obrera, objectes de les seves elocucions— serveix d'il·lustració per caracteritzar el panorama polític català de la immediata postguerra. La Catalunya de 1939 era un desert polític per on transitaven forces militars —autoanomenades *d'ocupació*— que actuaven com a llevadores d'una administració civil que naixia sense suports polítics clars al país. Cosa que no es contradiu amb l'existència d'un franquisme català, en termes socials, ni amb la d'una classe política catalana convertida al nou règim sovint de forma sobrevinguda, amb presència d'individus amb un llarg currículum polític personal en alguns casos.⁵² A Catalunya hi havia franquistes fidels —i no pocs— però no un franquisme català organitzat.

El que era més greu és que es posava en marxa tota aquella nova administració sense un projecte polític clar, proposant-se tan sols la inserció catalana en

50. «[...] nada de usar el catalán —los camiones que llegaron cargados de manifiestos y folletos en este idioma habían sido secuestrados—, nada de organizar actos políticos o sindicales, nada de sardanas o de *aplecs* populares», D. RIDRUEJO, cit., p. 170. La prohibició de sardanes i d'aplecs no va ser extensiva a les celebracions religioses que tingueren lloc fora de Barcelona ciutat —que era un espai especialment temut— durant el mateix any 1939. A no poques festes majors hi hagué sardanes en la més immediata postguerra encara que a la majoria de ciutats de mínima entitat aquestes es ballaven en recintes tancats com ara patis d'escoles.

51. Vegeu J. GALLOFRÉ, «Propaganda franquista en català» dins l'obra dirigida per B. de Riquer, *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. 10: *La llarga postguerra*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1997.

52. Destaca entre els catalans *nacionales* la presència de quadres i dirigents de la mateixa Lliga Regionalista com ara el ja citat Josep Bertran i Musitu (vegeu nota 6), Joan Estelrich i Artigues, Ferran Valls i Taberner o Joan Ventosa i Calvell. Vegeu B. de Riquer, *L'últim Cambó*, cit.

l'organigrama estatal: com si fos el mateix tornar a posar en funcionament una ciutat de les dimensions de Barcelona, amb un entorn industrial com el que ja aleshores tenia i amb totes les complexitats degudes a la diversitat d'aspiracions i d'interessos que hi eren presents, que –amb tots els respectes que fan al cas– repintar el Govern Civil de qualsevol capitaleta més o menys rural perquè es poguessin tornar a tramitar instàncies amb normalitat. S'havia enderrocat el complex de l'autonomia catalana, consumat amb la posada en marxa de la Generalitat el 1931, un projecte llargament cobat per respondre a les necessitats d'autoadministració d'una societat moderna i es pretenia que fos reemplaçada per quatre governs civils tronats i sense mitjans com si no hagués passat res des del segle XIX i fos un decret condició suficient per canviar l'estructura social i econòmica catalana. Quan Franco va abolir l'Estatut de 1932 atorgant a les quatre províncies catalanes –segons frase que va fer fortuna– «el honor de ser gobernadas como el resto de las provincias españolas»⁵³ ignorava per prejudicis ideològics que això no era possible per un motiu molt senzill i molt complicat alhora: que Catalunya era *diferent*, però no només en els termes politicoculturals que des de les altes esferes del nou règim es consideraven superables a base de repressió i reeducació, sinó en termes socioeconòmics, difícilment solubles amb un tractament de xoc a base de fusellaments, bufetades i cursos de *Formación del Espíritu Nacional*.

Cal reafirmar-ho, a la porta dels anys quaranta Catalunya –en la seva xarxa urbana almenys– era socialment i econòmicament un país molt més desenvolupat del que la mitjana espanyola oferia. Diferències que, cal dir-ho també, s'han llimat espectacularment en els nostres dies i probablement per això l'autonomia política actual hagi resultat molt menys artificial del que s'acostuma a pensar des de Catalunya, a moltes noves comunitats autònomes –himnes, banderes i festivitats improvisades al marge, és clar.

Abocada a una política de llarga repressió i curtes realitzacions, l'Administració franquista fracassà àmpliament en la construcció d'un sistema que canalitzés d'una manera eficaç les necessitats catalanes –i especialment les barcelonines– des del lloc on es produïen cap als centres de presa de les decisions a Madrid. Governar Catalunya des de Madrid resultava ineficient i això abocava a problemes múltiples que acabaven per afectar als mateixos fidels franquistes locals: les autoritats que es tenien més a l'abast acabaven per tenir, en la consciència popular, la responsabilitat d'endarreriments, males solucions, inacció, etc. I encara que no sempre fos veritat que els mals venien de més amunt els to-

53. *Amanecer*, 6.4.1938, Saragossa. Citat per J. BENET, cit., p. 175.

cava responsabilitzar-se de tots i créixer en impopularitat. Però com que no depenien de l'opinió pública per accedir a un càrrec o per mantenir-s'hi, doncs tranquils!

Franquisme i catalanisme durant la postguerra

La *domesticació* de la Catalunya republicana sotmesa implicava també la desactivació de l'autonomisme català. I per aquesta tasca la major part de sectors compromesos amb el règim estimaven preferible eliminar també el catalanisme conservador, sempre vist amb reticències per les drete espanyoles i pels seus representants a Catalunya. Ni la Lliga ni succedanis seus eren acceptables el 1939 com tampoc ho serien en els anys successius fins a la definitiva desaparició de les restes d'aquest partit a finals de la dècada dels quaranta.⁵⁴ En la tasca de neutralitzar la consolidació d'un *lobby* més cambonista que pròpiament lliguer, que hagués pogut significar el retorn d'alguna mena de nova Lliga a mitjà termini, hi coincidiren sectors molt diversos. Sense que mai no existís unitat d'acció, el fantasma del *separatismo* fou constantment agitat en la postguerra per deixar fora de combat qualsevol possibilitat de retorn del catalanisme conservador del primer terç del segle. Quan molt convingué s'aplicaren expedients de depuració a lliguers notòriament afectes durant la guerra, com a avís per a navegants. Encara que fossin políticament contraproductius de cara a generar consens entre la població, dins del règim les expressions d'hostilitat al catalanisme –i a voltes a Catalunya i tot– foren molt més ben rebudes que no pas els intents d'incorporar el règim a sectors socials significatius per la via de la tolerància o la passivitat oficials davant de manifestacions de reafirmació catalanocatalanista per innocents que fossin.

Això no obstant, en el cas concret de la llengua, ja a primers dels anys quaranta certes manifestacions teatrals infantils i/o folkloricoreligioses –com ara les *Aventures extraordinàries d'en Massagran* de Josep Maria Folch i Torres i la seva versió d'*Els Pastorets* o les *passions* d'Olesa i Esparraguera⁵⁵ foren admeses sen-

54. Queda implícitament al marge l'intent de mantenir una Lliga de caràcter republicà a l'exili sota la direcció de Felip de Solà Cañizares (vegeu B. de RIQUER, *L'últim Cambó*, cit., p. 173, 205 i 241-243) així com la resurrecció frustrada que s'intentà de les seves sigles en la transició democràtica de finals dels anys setanta en l'òrbita d'un Partit Liberal que tampoc no quallà.

55. La Congregación Mariana y de San Luís Gonzaga, un grup dels anomenats *lluïsos*, de Sabadell, programaren el *Massagran* ja el 1942 segons el seu butlletí del 31 de maig

se gaires problemes i, poc després, s'autoritzaren unes primeres publicacions, per bé que normalment reedicions clàssiques molt ben seleccionades i, sobretot, seguint normes prefabrianes, per tal d'oferir una imatge més aviat fòssil de la literatura catalana.⁵⁶ Igualment es permeteren les ballades de sardanes –excepte en punts considerats conflictius com el centre de Barcelona– tot i que s'inspeccionaren amb atenció els programes de les audicions per evitar que s'interpretessin determinades peces considerades hostils al règim com ara *La Santa Espina*.⁵⁷ Tanmateix totes aquestes concessions –que així s'entenien per part de les autoritats– tingueren caràcter fragmentari i projecció local –pastorets, passions, sardanes– o restringida –publicacions.

L'única vegada que es va anar cap a un acte més ambiciós amb una certa aquiescència oficial el resultat fou una crisi dins l'entramat governatiu. Així s'esdevingué durant les festes de l'entronització de la Verge de Montserrat l'any 1947. El governador civil de Barcelona Bartolomé Barba Hernández –antic membre de la *Unión Militar Española* que havia substituït al falangista Antonio Federico de Correa Véglison– estava desenvolupant una política que cercava un consens relatiu amb resolució pacífica de conflictes –com la vaga de Manresa del mateix 1947– i tolerància envers algunes manifestacions culturals catalanistes. El governador concebia com a enemics immediats a l'exili i als grups clandestins, que en el període 1945-1947 s'havien combatut per tots els mitjans possibles, tant militars com diplomàtics. Diferentment creia possible l'obertura a sectors conservadors catalanistes de la mateixa manera que dins el Govern central, de 1945 ençà, hi figuraven catòlics militants que no pertanyien als cer-

del mateix any, Arxiu Històric de Sabadell. R. PINYOL i J. BASSÓ, «Les Passions d'Olesa de Montserrat i d'Esparraguera, espectacles en català autoritzats l'any 1940», Comunicació presentada al Col·loqui Interdisciplinari sobre el Primer Franquisme (1936-1951), Barcelona, 30.11 i 1.12.1990, organitzat pels departaments de Filologia Catalana i d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona, els departaments de Filologia Catalana i d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona, el Centre de Treball i Documentació i la Societat Catalana d'Estudis Històrics.

56. En l'establiment dels criteris de publicació i censura ha treballat J. GALLOFRE en els darrers anys, per desenvolupar els diversos matisos de la política franquista a l'entorn de la llengua catalana. Vegeu d'aquesta autora *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991; així com el articles «El projecte cultural espanyolitzador» i «La cultura interferida», a *Història, Política, Societat i Cultura*, vol. 10, cit.

57. Sobre l'ambivalència de la sardana a causa de la diferent instrumentalització política que se'n féu ha escrit recentment Carles SANTACANA, «El sardanisme: entre dança nacional i *peculiaridad regional*», a *Història, Política, Societat i Cultura*, vol. 10, cit.

cles militars i polítics que havien impulsat i conduït la guerra de 1936-1939. D'aquí que fes confiança en que els actes de la Comissió Abat Oliba, organitzadora de les festes de l'entronització, ni molestarien a les jerarquies que hi havien estat convidades ni resultarien cap mena de problema polític.⁵⁸ S'equivocà i li costà el càrrec.

L'aproximació pública de posicions franquisme-catalanisme no era possible en cap mesura encara que les gestions privades existissin i que alguns catalanistes que feien una semiclandestina labor cultural trobessin de vegades una certa complicitat entre personatges plenament instal·lats en la cultura oficial del règim, com s'esdevingué en ocasions amb persones tan diferents com Eugeni d'Ors, Josep Pla o el falangista Luys Santamarina.

Val la pena fer notar que catalanisme és aquí utilitzat en un sentit absolutament genèric. El catalanisme polític estava de totes totes proscribit, fins i tot el més conservador —com notaren els lliguers que passaren per processos de responsabilitats polítiques encara que en sortissin absolts. L'activitat literària tot just començava a sortir tímidament de les catacumbes i seguia condemnada a no desenvolupar-se en condicions de *normalitat*. L'activisme cultural només era tolerat a llocs on representava una fórmula útil de *regionalismo bien entendido* compatible amb les directrius del règim, com ara un cert valencianisme.⁵⁹ La por oficial no confessada al *problema catalán* seguia vigent, com seguien vigents les condicions que havien convertit l'acusació de *separatista* en políticament eficient per a la lluita a l'interior de les files del règim a Catalunya. El resultat era la total atomització dels vencedors catalans de 1939 en capelletes innoques per la seva manca de capacitat a l'hora de resultar representatives de la vida social i econòmica del Principat, però molt eficients a l'hora de servir com a centres de selecció de quadres per als càrrecs polítics de l'Administració —alcaldes, regidors, diputats provincials, etc.⁶⁰ Mentre subsistissin reductes de carlins ressen-

58. Vegeu B. BARBA HERNÁNDEZ, *Dos años al frente del gobierno civil de Barcelona y varios ensayos*, Madrid, Javier Morato, 1948.

59. «Es tan sano el regionalismo valenciano que lejos de cercenarlo, hay que procurar por todos los medios difundirlo.» declarà Ramón Serrano Suñer al diari *Las Provincias*, 23.8.1940, citat per S. CORTÉS CARRERES, *València sota el règim franquista (1939-1951): Instrumentalització, repressió i resistència cultural*, València/Barcelona, Institut de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p. 51.

60. Vegeu M. MARÍN i CORBERA, *Política i administració local durant el franquisme: Els ajuntaments a la Catalunya urbana entre 1938 i 1979*, tesi doctoral inèdita, Universitat Autònoma de Barcelona, novembre de 1993. Sobre el personal polític local del franquisme resulta d'utilitat A. F. CANALES, A. CENARRO, M. MARÍN i R. VALLS, «Els ajuntaments i el nou ordre franquista», cit.

tits per haver estat objecte de satellització per part de la Lliga en els anys trenta i per la Falange en el moment de la *Victoria*, mentre es mantinguessin els cenacles de monàrquics autoritaris enyoradissos molt més de Primo de Rivera que no pas del rei, mentre no pocs ultradretans barcelonins de preguerra consideressin la possibilitat de guanyar posicions gràcies al sistemàtic atac a tota iniciativa de normalització cultural catalana, seria impossible dissenyar per a Catalunya una política realment específica.

Així les coses i, durant tota la dècada dels quaranta, els interessos catalans amb capacitat de transcendir el marc del Principat hagueren de cercar canals de comunicació amb l'Estat central que no foren sempre els fixats pel funcionament administratiu normalitzat.

Ministres, militars i alts càrrecs de l'Administració: del catalanisme al clientelisme

La patronal catalana amb el suport del gruix de les classes altes del país havia fet acte d'homenatge al victoriós *Caudillo* el 1939 amb major o menor entusiasme segons el cas.⁶¹ Organitzacions com el Foment del Treball Nacional o el Gremi de Fabricants de Sabadell s'adheriren ràpidament a la CNS tant per mostrar clarament la seva fidelitat al *Nuevo Estado* com per posar en pràctica una fórmula de supervivència de la seva capacitat organitzativa autònoma. Entrant de bon grat dins la CNS mantindrien hivernat el seu funcionament autònom de l'Estat –i poder-lo recuperar més endavant, segons pensaven– i evitarien la dissolució del seu patrimoni dins l'estructura dels sindicats verticals.

El Foment apadrinà una iniciativa de clars continguts polítics en el primer moment, com fou l'edició d'un llibre d'homenatge a Franco on apareixien referències al que era salvable de la cultura catalana perquè era incontestablement espanyola, segons deien els autors. A les pàgines de la publicació hi apareixien, entre elegies favorables al dictador, Maragall, les sardanes, Montserrat, etc.⁶² El règim prengué per a si l'adhesió i es guardà a Maragall i tota la resta per a una millor ocasió. Amb la política d'autarquia que els venia al damunt, tot i les magnífiques oportunitats per incrementar el marge de beneficis que representava la polí-

61. Les actituds collectives de la patronal catalana han estat resseguides per C. MOLINERO i P. YSÀS a *Els industrials catalans durant el franquisme*, Vic, Eumo, 1991.

62. L'obra es publicà en diverses edicions amb el títol *Homenaje de Cataluña Liberada a su Caudillo Franco*, Barcelona, 1939. Constava de més d'un centenar de pàgines on s'acumulaven sobretot notes d'agraïment i publicitat.

tica laboral franquista,⁶³ les esferes patronals hagueren de cercar la fórmula o fórmules per influir en la presa de decisions econòmiques que tenia lloc a Madrid. Sobretot perquè per a una estructura productiva com la catalana, bàsicament centrada en indústries lleugeres i de béns de consum més que no pas en indústries pesades i béns d'equip i/o estratègics d'interès militar, la política aïllacionista la perjudicava molt més (per exemple, a un tèxtil afectat per les restriccions a la importació de matèries primeres i de nou utilatge). A la patronal catalana li calia adaptar-se a la nova situació i construir o reconstruir xarxes d'influència com les que havia mantingut durant el període liberal, l'anterior dictadura o la mateixa república. Aviat descobriren que, vinculant-se a xarxes d'influència properes als aparells de govern, la mala marxa de l'economia espanyola comparada en perspectiva⁶⁴ era perfectament compatible amb l'increment del marge de beneficis d'uns quants i amb els fabulosos negocis d'alguns, el paradigma dels quals a Catalunya fou, sens dubte, l'especulador Julio Muñoz Ramonet.⁶⁵

Enmig de la fragmentació política de la postguerra i davant de la impossibilitat de fer política a partir dels vehicles tradicionals dels partits polítics, i/o de faccions supervivents d'aquests, es multiplicaren les xarxes clientelars informals. En aquest context, el nou entramat del partit únic era al mateix temps menystingut i temut. Menystingut perquè es tenien proves de la seva feblesa en examinar la seva proverbial diversitat i la seva dependència de la voluntat de Franco —sobretot després de la *caiguda* de Serrano Suñer el 1942. Temut perquè se sabia la voluntat d'alguns dels seus membres de consolidar-se com *l'esquerra del règim*, a partir d'una utilització populista (i demagògica) de l'estructura del sindicat vertical.⁶⁶ I els empresaris catalans —entre d'altres— venien a

63. Aquest aspecte fou ja posat en relleu fa temps per C. MOLINERO i P. YSÀS, «*Patria, Justicia y Pan*», a *Nivell de vida i condicions de treball a Catalunya 1939-1951*, Barcelona, La Magrana, 1985.

64. Els mals resultats de l'economia espanyola en els anys quaranta són posats de manifest per J. CATALÁN a «Los años cuarenta en la periferia de Europa: la economía española en perspectiva comparada», a J. L. CASAS SÁNCHEZ (coord.), *La postguerra española y la Segunda Guerra Mundial*, Diputación Provincial de Córdoba, 1990, p. 59-96.

65. Vegeu, per exemple, la descripció que en fa M. ORTÍNEZ, *Una vida entre burguesos. Memòries*, Barcelona, Ed. 62, 1993, p. 96-98, malgrat el retrat moralitzant que en fa de la seva posterior *caiguda*, símptoma del seu disgust de burgès de tradició davant del nouvingut de pocs escrúpols.

66. Fou un somni acaronat per molts successivament però sempre d'escassa consistència. Al Delegado Nacional de Sindicatos de 1939-1941, Gerardo Salvador Merino, li costà el càrrec en bona mesura el seu entusiasme per les demostracions sindicals, vegeu C. MOLINERO i P. YSÀS, «*Patria, Justicia y Pan*», cit., p. 32-36. Després de Salvador, José An-

formular que no havien fet una guerra per acabar caient en mans dels sindicats, fossin aquests del tipus que fossin. Per a la patronal, els millors sindicats eren els que no existien tal com havien demostrat en el passat recent.⁶⁷ En la més rànica tradició de la política patronal catalana dels segles XIX i XX, el contacte més destacat dels primers anys foren els militars.⁶⁸ Els motius del contacte renovat amb els militars foren diversos durant el llarg període (1939-1947, aproximadament) en el qual els flirtejos foren sovintejats tot i que discontinus. En primer lloc, existia una primera evidència: Franco era militar, militars eren els seus homes de confiança —excepte Serrano Suñer— i militars eren els que governaren Catalunya en els primers moments per damunt de les autoritats civils provincials —Eliseo Álvarez-Arenas en l'ocupació i ben aviat Luis Orgaz com a capità general (1939-1941). Cal no oblidar que l'única institució amb abast territorial català durant el franquisme fou la capitania general. El nombre extremadament elevat d'alts càrrecs ocupat per militars feia especialment interessant la bona entesa amb les seves jerarquies, perquè qui millor per influir en un director general de Madrid, que fos alhora militar en actiu o en la reserva, que un conegut, company d'armes o fins i tot superior seu que fos en aquell moment capità general de Catalunya o governador militar de Barcelona, per exemple?⁶⁹ Al mateix temps, els militars d'alta graduació que havien contribuït a l'ascens de Franco el 1936, tenien —o creien tenir, almenys— a les seves mans la continuïtat del *Caudillo* a través dels avatars de la Segona Guerra Mundial, comptant amb la direcció del conspiracionisme monàrquic, ja fos carlí o joanista. Així els capitans generals, tant Luis Orgaz com Alfredo Kindelán (1941-

tonio Girón de Velasco (ministre de Treball, 1941-1957) i José Solís Ruiz (Delegado Nacional de Sindicatos, 1951-1969 i Ministro Secretario General del Movimiento, 1957-1969) assajarien vies alternatives a la mobilització per mantenir una aurèola populista.

67. Vegeu C. M. WINSTON, *La clase trabajadora y la derecha en España, 1900-1936*, Madrid, Cátedra, 1989.

68. L'estret lligam entre patronal catalana i militars espanyols ha estat posat de manifest per diversos autors en períodes diversos del primer terç del segle XX. Vegeu J. ROMERO-MAURA, «*La rosa de fuego*»: *El obrerismo barcelonés de 1899 a 1909*, Madrid, Alianza, 1989 (1975), p. 9-41 i S. BENGOCHEA, *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*, cit.

69. Posem un exemple no investigat però que podria ser objecte de recerca: Rufino Beltrán Vivar, capità d'artilleria en actiu, fou Comisario General de Abastecimientos y Transportes —amb rang de subsecretari— entre 1939 i 1946 i procurador a Corts. El càrrec era estratègic en la situació caòtica de la postguerra. Algú sap qui era, quines eren les seves simpaties polítiques, com accedí al càrrec i s'hi mantingué a través de tres ministres com foren Luis Alarcón de la Lastra, Demetrio Carceller y Juan Antonio Suanzes?

1943),⁷⁰ respectivament, foren objecte de les atencions de l'alta burgesia catalana i, en especial, de la patronal industrial i financera resident a Barcelona. La implicació d'aquests militars en les maniobres per reemplaçar Franco —àmpliament subvencionades durant la Guerra Mundial amb diners del *Foreign Office*—⁷¹ acabà provocant la seva substitució per generals d'un perfil més fidel a Franco personalment que no pas altra cosa, com foren José Moscardó Ituarte (1943-1945) —l'àmpliament publicitat *heroi* de l'Alcázar de Toledo— o José Solchaga (1945-1949).

Al costat d'aquesta línia de clientelisme militar —que tingué sempre una porta oberta a les relacions més o menys secretes a eventuals solucions de recanvi en la cúpula del règim (encara que totes elles inconsistentes)— existí un clientelisme *oficial*, pensat pel propi entorn del general Franco per aconseguir a les altes esferes de l'economia catalana. Des de la perspectiva de l'estabilitat, ja no del règim sinó en particular del seu titular, calia oferir una possibilitat d'enllaç entre el Consell de Ministres i aquests sectors econòmics —que s'identificaven amb tot Catalunya seguint un costum encara avui força estès en els plantejaments i en el discurs de la dreta espanyola. Més enllà del seu interès en la bona marxa de l'economia calia que el conglomerat de l'alta burgesia catalana de la indústria, les finances i els negocis no escoltés els cants de sirenes de les restes del catalanisme de dreta i dels seus galans monàrquics i/o militars. Què millor per desactivar el conspiracionisme que un *ministro catalán* a les portes del qual poguessin trucar quan convingués els representats de l'alta burgesia catalana?

I així fou. En diverses ocasions estratègiques, almenys n'hi hagué un de ministre català o representant directe d'interessos catalans: Demetrio Carceller (Indústria i Comerç, 1940-1945), Eduard Aunós (Justícia, 1943-1945), Pere Gual Villalbí (sense cartera, 1957-1965). Tots tres havien estat d'alguna manera *homes de la dictadura* —manllevant-li l'expressió a Joaquim Maurín— sorgit del monarquisme alfonsí de Terrassa, Carceller, del regionalisme lliguer de Lleida, Aunós, i representant genuí del Foment del Treball i de la indústria de Barcelona i perifèria, Gual. En la llarga *absència* de 1945-1957, pesà gairebé com a ministre l'antic alcalde de Barcelona Miquel Mateu, que es resistí sempre

70. Sobre la implicació d'aquest darrer amb el monarquisme d'arrel alfonsina —que en els mateixos anys va incloure destacats exregionalistes com Joan Ventosa— vegeu les seves memòries A. KINDELÁN, *La verdad de mis relaciones con Franco*, Barcelona, Planeta, 1981, compilades i editades per Víctor Salmador.

71. Vegeu P. PRESTON, *Franco: «Caudillo de España»*, Barcelona, Grijalbo, 1994, p. 429-601. Són diverses les referències al particular durant la minuciosa descripció del joc de les relacions exteriors espanyoles durant la II Guerra Mundial.

a ser-ho fins que Franco hi renuncià el 1957. Mateu era escoltat a *El Pardo*, tot-hom ho sabia. Altres *notables* del període, amb bones relacions a Madrid, i per tant alternatius en el clientelisme ministerial foren el tradicionalista tortosí Joaquim Bau, el falangista reusenc Josep Fontana, el falangista manresà Marià Calviño i encara alguns altres descendint en escala d'importància.⁷²

El règim, en definitiva, conreà aquest joc de clientele informals que es feia, desfeia i refeia amb cada canvi ministerial i que servia d'alternativa al joc dels partits polítics, encara que fos una alternativa tan precària que només permetia la participació en el mateix dels sectors més ben situats d'entre les classes benestants. Entre uns i altres, poderosos tradicionals i nouvinguts al poder, els enllaços matrimonials fomentaren l'aliança. Tot i que el clientelisme *de baixa intensitat* s'instal·là també en altres cercles, caps sindicals, procuradors a corts i diputats provincials, permetent l'accés al poder en esferes més baixes d'un nombre creixent d'individus, això mai no bastà per integrar el complex de l'economia catalana en el joc, escanyant-se ben aviat la pressumpta resposta a les *demandes socials*, amb una rapidesa que superava els pitjors anys de la Restauració, ja que ara l'alternativa en forma de partits que maldaven per renovar des de fora del sistema i emparant-se en els poders locals –regionalistes, reformistes, republicans, etc.– era del tot inviable donades les característiques del règim.

Si en termes econòmics les coses eren així, en termes socioculturals eren molt més dramàtiques perquè el suborn i la corrupció de diversa condició no eren els instruments adequats en el terreny de les manifestacions públiques per aconseguir sortir a la llum donant oxigen a la situació provocada per l'estrangulament que significà la repressió de postguerra. El clientelisme substituïa el catalanisme per manca d'opcions estrictament polítiques que fossin viables, però òbviament no el reemplaçava d'una manera eficient pel seu exclusivisme social i la seva concentració *economicista*. El clientelisme franquista no podia integrar

72. Sobre J. Fontana existeix l'article de J. M. THOMAS, «1951: Ressò i polèmica a l'entorn de la publicació de *Los catalanes en la guerra de España* de José María Fontana», *L'Avenç* [Barcelona], 178 (1994), p. 56-67, i el seu llibre posterior *José M. Fontana Tarrats: Biografia política d'un franquista català*, Reus, Edicions del Centre de Lectura, 1997. Sobre M. Calviño pot consultar-se l'article de G. RUBÍ, «Mariano Calviño de Sabucedo i Gras (1907-1980): algunes dades biogràfiques», *Dovella*, 39 (1991), p. 7-12 i sobre les seves activitats com a *mitjancer* en negocis diversos les memòries de l'exvicepresident de la Diputació de Barcelona, A. MONÉS, *Pels camins de la memòria*, Fundació Amics de les Arts i de les Lletres de Sabadell, 1996, p. 140-141; així com les diverses referències que sobre el patronatge que aquest exercí sobre Joan Antoni Samaranch donen J. BOIX i A. ESPADA, *El deporte del poder*, cit.

les classes mitjanes i populars que en el seu moment havien expressat i/o vehiculat els seus interessos a través dels partits de masses. I això malgrat tota l'activitat –i tota la demagògia– desplegada per l'incansable activisme falangista, cada cop més limitat en la seva projecció de masses a complir amb els rituals coreogràfics del règim mentre se li encarregaven altres tasques no menys importants però sí més allunyades dels models feixistes mobilitzadors dels anys d'entreguerres.

La provincialització de la política i les seves conseqüències

Difícilment ningú, que s'ho hagués prèviament proposat, hauria pogut fer política catalanista, en el sentit autonomista que tingué en els anys anteriors a la Guerra Civil, en un context com el franquista. Ja que ni tan sols se'n podia fer de catalana, pròpiament dita, per una raó ben simple: Catalunya no existia en termes administratius i ningú no va proposar des de dins del règim que aquesta es reconstruís. La política es va provincialitzar tal com s'havia esdevingut en el segle XIX, però amb l'agreujant que el calendari –a diferència d'alguns polítics– no fa mai marxa enrere en el temps. I els gestors de la política provincial eren els governadors civils. A ells els tocava, a més de vetllar per l'ordre públic –i a fe que fou el que els obsessionà sempre més i de llarg!–, el disseny de la política que calia seguir en cada territori: els nomenaments dels càrrecs de Govern en els diversos nivells (especialment els alcaldes), les directrius a seguir com a temes prioritaris pels seus subordinats en els seus àmbits, el control d'aquesta gestió, etc. El governador civil tenia unes atribucions de contorns imprecisos per la seva grandària, ja que controlava igualment el conjunt de l'Administració perifèrica de l'Estat. Les províncies eren, però, compartiments estancs, i el que valia per a Girona podia no valer per a Lleida o Tarragona. El que reforça la idea que el règim no va seguir mai una política catalana sinó una política barcelonina, una lleidatana, una gironina i una tarragonina, totes elles diferents. Quan el règim parlava de política catalana es referia a Barcelona i a les complicacions del joc econòmic o als periòdics rebrotaments d'afirmació nacionalista catalana en manifestacions puntuals escampades de manera discontinua pel Principat dels anys cinquanta ençà.

En un marc com aquest els governadors civils tendien a deixar fer i deixar passar per tal de no veure perillar el seu càrrec, si eren grisos i sense massa ambicions, o bé a actuar si tenien plantejaments polítics definits. La tasca dels governadors civils ha estat encara molt poc estudiada, en tenim poca cosa més que el llistat i les dades biogràfiques dels que exerciren a Catalunya i algunes coses més

sobre els barcelonins.⁷³ Però comença a semblar clar que en la mesura en què exercien en governs civils amb projecció, com ara el de Barcelona, el governador *actiu* predominà sobre el *passiu*, com ens demostra el cessament de Barba Hernández a què hem alludit més amunt i malgrat l'atenció excessiva prestada a les crítiques que els formulà l'alcalde de Sabadell del període 1942-1960, Josep Maria Marcet en les seves memòries.⁷⁴

Amb tot, cal remarcar que 1951 significà un tomb important en la manera d'entendre la política barcelonina –la que més o menys comencem a conèixer– per part de l'Estat franquista. Després de la vaga de tramvies havia quedat clar que Barcelona estava mancada d'una direcció prou sòlida com per integrar el règim ja no al conjunt de la població –cosa que semblava quimèrica– sinó simplement al conjunt de les classes benestants i dels políticament fidels. Felipe Acedo Colunga, arribat per substituir el fracassat Eduardo Baeza Alegria quan la crisi de 1951, es proposà de fer una política que servís d'alguna manera com a canal d'integració al règim d'aquests sectors benestants i/o fidels per una via que no fos la de les corporacions sindicals. La via sindical estava integrant, de manera creixent, interessos econòmics però resultava molt estreta per intervenir

73. La llista i dades biogràfiques bàsiques dels governadors civils catalans de 1938-1975 és a J. CLARÀ, «Els governadors civils del franquisme a Catalunya: notes sociològiques», *L'Època franquista: Estudis sobre les comarques gironines, Quaderns del Cercle*, 5, Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials 1989, p. 33-54. Entorn dels governadors de Barcelona tenim les notes escrites per J. FABRE i J.M. HUERTAS, «Els governadors civils de Barcelona», a J. FABRE, J. M. HUERTAS i A. RIBAS, *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*, Barcelona, La Magrana, 1978, p. 11-28. Igualment hi ha referències als mateixos i a alguns dels altres governadors de províncies catalanes a M. MARÍN, *Ordeno y mando*, cit. Tractament específic reben als capítols dedicats al franquisme per M. RISQUES i D. CRIACH, *El govern civil de Barcelona: Una aproximació històrica, 1812-1978*, inèdit encara que en curs de publicació en la part que ens afecta aquí a càrrec del primer. Dades sobre els governadors lleidatans les podem trobar a J. GRAUS, *Crònica de la Lleida franquista, 1938-1975*, Lleida, Virgili & Pagès, 1989.

74. J. M. MARCET, *Mi ciudad y yo: Veinte años en una alcaldía, 1940-1960*, Barcelona, Duplex, 1963, p. 189, 213-14 i 235-37. La primera exageració de Marcet figura al títol, ja que entre 1940 i 1942 fou només alcalde accidental, si bé durant força temps. Marcet fa unes notes molt dures contra els governadors civils perquè fora de Correa Véglison, que fou el seu valedor en l'ascens a l'alcaldia, amb els altres, tendí més aviat a tenir-hi topades per qüestions de protagonisme i/o diversitat de criteris. Sobre Marcet es pot consultar M. MARÍN, *Franquisme i poder local: L'ajuntament de Sabadell, 1939-1979*, UAB, 1990, inèdita, així com «Govern municipal i actituds polítiques en el Sabadell del franquisme, 1939-1979», a J. M. BENAUL, J. CALVET i E. DEU (ed.), *Indústria i ciutat: Sabadell, 1800-1980*, Barcelona, Edicions de l'Abadia de Montserrat, 1994, p. 279-305.

en altres àmbits de la vida social com l'urbanisme, la gestió de les ciutats, la cultura, etc. Amb una mentalitat perfectament adaptada al joc provincialista dissenyat pel règim, Acedo es llançà a una cursa de fons per renovar els quadres de l'Administració local i provincial –alcaldes, regidors, diputats provincials– de cara a una millor integració de *les forces vives* de les poblacions al franquisme, llicenciant progressivament al conjunt de la *vella guàrdia* –falangista o no– enquistada en els càrrecs de govern local des de la més immediata postguerra. Acedo, sense fer una política catalana sinó provincial, obrí les portes a la integració a força individus abans marginats per la seva vinculació al catalanisme conservador, incloent-hi antics quadres locals de la Lliga Regionalista que, localment, encara gaudien de prestigi.

Igualment, obrí les portes de l'Administració local i provincial a persones no vinculades a la política de preguerra, independents respecte del *Movimiento* tot i que afectes al règim en el que prosperaven socialment i econòmicament, sense tancar les portes als falangistes –per descomptat– però afavorint entre ells també una certa renovació generacional que s'aniria concretant amb els seus successors en els anys seixanta. Acedo, per tant, no fou en aquest aspecte *la mula* que han fet cristallitzar en el record, encara viu, les seves intervencions en matèria d'ordre públic i, en especial, la seva actuació durant la vaga de 1957 o en els fets del Palau de la Música Catalana el 1960. Acedo assajava de respondre a les demandes de la província i, sobretot de Barcelona ciutat, amb un personal polític més variat, socialment més representatiu, flexible i competent. Perquè a llocs com a la capital la impopularitat de les autoritats era notòria i la seva incompetència aclaparadora, segons el mateix Acedo informava als seus superiors.⁷⁵ És clar que no sempre se'n va sortir notòriament a Barcelona on, en el període 1951-1957, hagué de suportar la presència com a alcalde d'Antoni Maria Simarro –tal com hem pogut veure– tan incompetent o més que el seu antecessor el baró de Terades per a les perspectives del governador. Però en els cinquanta certs ajuntaments augmentaren la seva credibilitat davant sectors importants de la seva població a base de practicar una selecció de personal menys excloent, encara que no deixés de ser classista.⁷⁶ Però la selecció de personal amb criteris més integra-

75. Vegeu el capítol anterior i també B. de RÍQUER, «Un país després d'una guerra (1939-1959)», a B. de RÍQUER i J. B. CULLA, *El franquisme i la Transició...*, cit., p. 208-212.

76. La presència de representants de les classes populars està en relació inversa amb la importància del municipi perquè a les petites poblacions les grans fortunes hi són cada vegada menys presents i menys disposades a exercir càrrecs. Als grans municipis l'única presència popular fou en les regidories sense cap importància o bé en forma de persones que havien accedit al càrrec per la via sindical, com incontestablement addictes a FET-JONS dins la CNS.

dors —o potser millor, menys excloents— no significa que el règim hagués mutat en la seva configuració bàsica, significa que amb la maduresa abandonava la crispació dels primers anys. I si el règim era madur i podia permetre's polítiques més integradores potser era arribat el moment de proposar sortides al desert i a la fragmentació política dels anys quaranta tal com Acedo estava fent. Així en els anys cinquanta, diversos individus catalans dels còmodament instal·lats en les files del règim començarien a utilitzar de nou la noció *Catalunya* per al seu discurs polític. Però no només com a reacció a la lentíssima transformació del tarannà del règim sinó per la progressiva reaparició del catalanisme en la vida pública, ja a través d'una literatura en difícil recuperació, ja a través de la recreació del catalanisme confessional al voltant —sobretot— de l'escoltisme i de certs àmbits de l'Acció Catòlica Diocesana.

Trencà el foc de la nova empena en clau catalana de certs sectors del règim, un d'aquells joves falangistes frustrats en les seves pretensions el 1939: el reusenc Josep Maria Fontana. La fórmula fou la publicació, poc després de la vaga de 1951, del llibre *Los catalanes en la guerra de España*.⁷⁷ En la seva obra reprenia el vell tema del paper dels catalans en la victòria de Franco i, dins dels catalans, dels falangistes dels quals ell era representant genuí. En la polèmica que seguí al llibre aconseguí l'adhesió de notoris periodistes falangistes com Emilio Romero o Rafael García Serrano que reivindicaven un espai a Catalunya per a un *catalanismo de buen tono, un catalanismo nacional* com ara el que Serrano Suñer havia descobert en el passat com a útil per València.⁷⁸ En un debat polític que ocupà més espai en els epistolaris que no pas en els diaris a causa de l'opacitat del règim per qualsevol contrast de parers ni que fos de portes endins, apareixerien altres veus en un sentit similar. La necessitat de respondre al resorgir del catalanisme autonomista amb un catalanisme franquista fou expressada per altres veus, però sempre concretada en un punt crucial: la remoció dels càrrecs de govern locals i provincials a Catalunya —cosa que ja estava efectuant, encara que modestament, Acedo— i una major participació de catalans en els alts càrrecs governamentals.

La discòrdia existia en determinar de quina mena de catalans s'estava parlant. Per exemple, en una entrevista de 1957 amb Franco, amb lliurament de *memorandum* inclosa, l'alcalde de Sabadell Josep Maria Marcet —aleshores també membre de la Junta Nacional del Sindicat Tèxtil i primera figura dels industrials llaners— exposava:

77. Per als avatars del llibre i del seu autor, vegeu J. M. THOMÀS, «1951: Ressò i polèmica a l'entorn de la publicació de *Los catalanes en la guerra de España...*», cit. i, del mateix autor, *José M. Fontana Tarrats: Biografía política...*, cit.

78. Íd., p. 59, la cita pertany a Emilio Romero en un article de *Pueblo* del 7.5.1951.

Como no sea por la amistad es difícil a los catalanes el acceso a los ministerios y centros oficiales para plantear sus problemas. No se advierten gestiones colectivas de las autoridades barcelonesas en Madrid; cuesta hallar intérpretes de Cataluña –hombres públicos, presidentes de entidades, etc.– que sean recibidos en la capital.⁷⁹

En el *memoràndum* es feia un repàs de l'actualitat catalana des de la perspectiva dels industrials i, en força fragments, sortia a relluir, sempre entre línies, l'ambició personal de Marcet de representar aquest paper d'enllaç que trobava a faltar. És probable que, més que un greuge comparatiu als catalans, el problema residís en el fet que en aquells territoris on més arrelada estava l'acció col·lectiva (corporativa) abans de l'establiment de la dictadura, més costés acostumar-se a dinàmiques clientelars que significaven un retrocés cap a la política dels notables del segle XIX. Sobretot per la major complexitat d'interessos socials i econòmics d'àrees com la catalana. És a dir que la qüestió no era que fossin catalans, sinó que les seves demandes com a societat comparativament moderna desbordaven una administració ineficient i relativament antiquada. Ens manquen estudis sobre altres realitats geogràfiques per contrastar-ho, tanmateix.

En qualsevol cas i ja que per múltiples vies arribaven notes d'aquest tipus des de Catalunya a Franco i al seu entorn, en la crisi de 1957 el nou tàndem de confiança del cap de l'Estat, Carrero Blanco i López Rodó –català precisament aquest darrer– reaccionaren en conseqüència. La primera mesura fou un clàssic: el ministre català, ja comentat, en la figura de Pere Gual Villalbí. La segona fou un toc d'originalitat: quan Acedo tenia ja preparat el relleu de Simarro en la figura de l'exregionalista i president de la Cambra de Comerç de Barcelona Fèlix Escalas, Governació nomenà nou alcalde un notari nascut a Girona que havia fet carrera política a Lleida –primer lliguer i després falangista– i com a director general de Registres i Notaries en el Ministeri d'Eduard Aunós, abans d'instalar-se a Barcelona. Parlo, lògicament, de Josep Maria de Porcioles.

79. J. M. MARCET, *Mi ciudad y yo*, cit., p. 191.

3. La crisi de 1957 i l'operació Porcioles

L'any 1957 fou un any de crisi per a l'Ajuntament de Barcelona. Com hem pogut veure, una segona edició del boicot als tramvies, en un marc de conflictes laborals com l'anterior, havia acabat posant en evidència a l'alcalde Antoni M. Simarro, en termes similars als que la primera havia deixat en fora de joc al seu antecessor en el càrrec, Josep Maria d'Albert, baró de Terrades. Però la crisi de Barcelona no fou sinó un dels variats reflexos de les profundes transformacions que afectaven, des de l'inici de la dècada, a la societat catalana i espanyola que vivia sota el franquisme.⁸⁰ Tota la fase 1956-1957 estigué farcida de mobilitzacions estudiantils i laborals que, junt amb la caòtica situació econòmica, forçaren al règim a prendre decisions de gran importància de cara al seu futur. L'objectiu fonamental del règim era perpetuar-se com a tal i, per tant, introduir, si molt convenia, les modificacions mínimes necessàries que permetessin mantenir dempeus el conjunt de l'estructura política.

La conjuntura política al voltant de 1957

En la tesitura ja comentada de la primacia de la política, els anys 1956-1957 activaren decisions com ara la de liberalitzar en un grau considerable l'economia, per salvar-se del que podia ser la caiguda del règim, en el cas en que s'arribés al col·lapse econòmic a què semblava conduir el manteniment de l'autarquia –tot i haver-se suprimit ja bona part de les mesures intervencionistes

80. La idea que els cinquanta varen ser anys de transformacions, més que no pas «de transició» com s'havia dit fins ara, comença a estar ben reflectida ja en alguns manuals universitaris. Vegeu, per exemple, el capítol de J. A. MARTÍNEZ, «La consolidación de la dictadura (1951-1959)» dins l'obra coordinada pel mateix autor, *Historia de España. Siglo XX. 1939-1996*, Madrid, Cátedra, 1999.

interiors com els preus de taxa i les cartilles de racionament. La política econòmica autàrquica, (d'autoabastament, aïllacionista) ha estat sovint considerada consubstancial al feixisme. Però això és una mera aparença. Les dictadures feixistes han tingut polítiques econòmiques variables i l'autarquia fou utilitzada bàsicament per defensar-se de la crisi dels anys trenta primer, i per preparar-se eficaçment per a la Segona Guerra Mundial, després, més que no pas com a qüestió de principis.⁸¹ Així, el 1959 s'adoptà el *Plan de Estabilización*, que apadrinava el Fons Monetari Internacional (FMI), per donar pas a una liberalització parcial que deixava en mans del Govern, no obstant això, els mecanismes necessaris per fer marxa enrere quan volgués, en les qüestions que li calgués. Se salvava així, precisament, el consubstancial a la concepció feixista del Govern: la completa discrecionalitat del poder executiu –i en darrera instància del dictador– a l'hora de prendre decisions. El Pla de 1959 havia vingut precedit per un any 1958 de frenètica activitat de la diplomàcia espanyola davant els organismes econòmics internacionals: Organització Europea per a la Cooperació Econòmica (OECE, actual OCDE), FMI i Banc Mundial. Activitat que havia vingut atada precisament per l'impacte dels *desordres* dels dos anys precedents.

Per poder apreciar com, malgrat tot, els canvis de la dècada –tot i que substancials– no afectaren significativament l'estructura del règim només cal adonar-se de les mesures que el règim aplicà en termes laborals. S. J. Woolf ha explicat com la mesura fonamental de política econòmica comuna a tots els feixismes ha estat la destrucció del lliure associacionisme sindical dels treballadors i la seva substitució pel sindicalisme oficial corporatiu (el sindicalisme vertical en terminologia hispana).⁸² El fet que les mobilitzacions laborals d'aquells anys haguessin desbordat la capacitat de contenció de la *Organización Sindical Española* (OSE) no comportà la seva eliminació sinó el seu reforçament: primer es dictà una llei sobre responsabilitats col·lectives en cas de vaga que augmentava el nivell de la repressió exercida fins al moment (22.3.1957), després es fa-

81. La Itàlia feixista dels anys vint no era autàrquica en absolut, per posar un exemple, mentre que de 1929 ençà –com a conseqüència de la crisi econòmica mundial– foren molts els països feixistes i no feixistes que aïllaren progressivament la seva economia. Vegeu l'anàlisi que sobre el tema féu en el seu moment S. J. WOOLF a «¿Existió un sistema económico fascista?» dins l'obra coordinada per ell mateix *La naturaleza del fascismo*, Mèxic, Grijalbo, 1974. Respecte de l'aïllacionisme/proteccionisme d'entreguerres en perspectiva comparada pot consultar-se D. H. ALDCROFT, *Historia de la economía europea, 1914-1980*, Barcelona, Crítica, 1989.

82. S. J. WOOLF, *ibíd.*, p. 141.

cultà a la OSE per portar endavant negociacions collectives (24.4.1958) per respondre descentralitzadament al problema d'elaborar convenis, en el que havia fracassat el Ministeri de Treball repetidament, donada la seva obsessió per a la fixació de pujades salarials uniformes a tot l'Estat, que, a més eren literalment devorades en poc temps per la inflació.⁸³ Canvis sí, però sempre sense alterar el fonamental: no en va els sindicats feixistes italians ja havien disposat en el passat d'una considerable capacitat de negociació respecte de la patronal, amb una certa autonomia respecte del seu ministeri corresponent. Res no se sortia, doncs, del guió principal.

En el joc dels equilibris polítics dins del Govern, Franco es conduí també d'aquesta manera: canvis que portaven aparellats l'ascens d'unes persones en detriment d'altres per respondre als desafiaments del moment, però sense que es produïssin transformacions substancials més enllà. Una cosa era que per fer anar l'economia fossin més útils els economistes vinculats a l'Opus Dei que no pas els falangistes –més ignorants que altra cosa en aquest cas. Una de molt diferent, que ni li passà pel cap al dictador en aquell moment, era que això hagués de significar una apertura política que havia de portar a la monarquia liberal primer i a la democràcia després –amb els matisos que cadascú hi apliqui–, com han argumentat alguns conspicus protagonistes del moment.⁸⁴

I, no obstant això, el resultat d'aquests canvis, sense alterar l'estructura fonamental del règim, permeté d'una vegada –tot i que parcialment i amb retard d'una dècada– la vinculació al creixement econòmic de l'Europa Occidental. No fou l'únic país que va viure processos de desenvolupament econòmic a l'Europa del Sud en aquell mateix moment aprofitant la «locomotora europea». Països tan diversos com Grècia, Iugoslàvia o Turquia experimentaren el mateix fenomen, cadascú amb les seves peculiaritats. La perspectiva comparada hauria de vacunar-nos contra una sobrevaloració del que aleshores els propagandistes del règim varen anomenar *el milagro español*.⁸⁵

Javier Tusell ha explicat molt detalladament com el vencedor personal d'aquesta conjuntura fou l'almirall Luis Carrero Blanco, que des de 1942 treballava ja a l'ombra de Franco amb una influència creixent sobre el *Caudillo*. El pes

83. Vegeu C. MOLINERO i P. YSÀS, *Productores disciplinados y minorías subversivas: Clase obrera y conflictividad laboral en la España franquista*, Madrid, Siglo XXI, 1998.

84. Vegeu, per exemple, L. LÓPEZ RODÓ, *La larga marcha hacia la monarquía*, Barcelona, Noguer, 1977.

85. Vegeu A. BOLTJO (ed.), *The European Economy. Growth & Crisis*, Oxford University Press, 1982; G. FUA, *Problèmes du développement tardif en Europe*, OECD, 1980 i G. SAPELLI, *Dalla periferia all'integrazione europea*, Turí, Einaudi, 1991.

de Carrero no faria sinó augmentar d'aleshores ençà i fins a la seva mort a mans d'ETA el 1973.⁸⁶

Però la seva victòria mai no fou completa. Per poder reeditar el poder que entre 1937 i 1942 havia exercit Ramón Serrano Suñer hauria d'haver pogut controlar el Ministeri de la Governació. Perquè era aquest Ministeri el que controlava –i continuaria controlant– el conjunt dels nomenaments de tota la xarxa de govern territorial. L'etern Blas Pérez González fou reemplaçat per Camilo Alonso Vega, un company d'armes de Franco, i no per un home de Carrero, amb la qual cosa suposar que Carrero venia a governar el país en nom de Franco és, francament, molt suposar a les alçades de 1957. Continuava –i continuaria– tenint parcelles fonamentals a una distància prudent de les parcelles dels altres. Això sí, Alonso Vega faria de més bon aconsellar que no pas Blas Pérez en matèria de nomenaments per una circumstància molt fàcil d'explicar: el nou ministre era un militar que havia exercit de policia la major part del temps (director general de la Guàrdia Civil, 1943-1955), les seves relacions socials (a partir de les quals seleccionar col·laboradors) eren nul·les per comparació a les que havia tingut Blas Pérez (advocat, catedràtic d'universitat, jurídic militar, fiscal, falangista, tot abans de 1942, en què accedí al Ministeri). Carrero començaria a poder tenir influència sobre un espai que li havia estat vedat, tot i que no sembla pas que la seva influència passés d'una relació fluida però no exempta de recels. En qualsevol cas, la connexió Carrero-Alonso Vega no ha estat encara explicada, pràcticament. A Alonso Vega, com de fet a tots els titulars del Ministeri de la Governació, se l'ha relegat de manera incomprensible a la categoria de guardià de l'ordre públic per la via policial, quan, de fet, la governació interior en un règim tan jerarquitzat era una qüestió molt més complicada i carregada de matisos que conduïen, inevitablement, a estratègies diferents segons el territori.⁸⁷

Pel que fa a aquell moment polític en concret, s'ha donat importància, fonamentalment, a la derrota que patiren els projectes *falangistitzadors* del ministre *Secretario General del Movimiento* José Luis de Arrese com si d'un símptoma d'obertura es tractés. Però políticament els projectes d'Arrese no eren sinó el cant del cigne del somni de *todo el poder para la Falange*, ni tan sols els seus camarades estaven disposats a jugar fort fent-li costat. La història dels *camisas viejas* de la més

86. J. TUSELL, *Carrero: La eminencia gris del régimen de Franco*, cit.

87. Per adonar-nos-en, només cal resseguir la política aplicada a la província de Guipúscoa, que no tingué res a veure amb la barcelonina: C. CALVO, *Poder y consenso en Guipúzcoa durante el franquismo*, cit. Respecte d'anàlisi sobre els ministres del ram existeix un únic precedent amb un estudi molt incomplet de Blas Pérez González: R. GARRIGA, *Los validos de Franco*, Barcelona, Planeta, 1981.

alta jerarquia està plena de recanvis/cessaments com aquest –i més dramàtics– que no provocaren cap mena de tancament de files (Hedilla, Serrano Suñer, Fernández Cuesta).⁸⁸ De fet, ni el mateix Arrese s'encastellà en la defensa dels seus projectes. Aquell mateix any acceptaria un còmode Ministeri de l'Habitatge. Hi hagué canvis molt notables en el personal i enterrament d'un cadàver polític que es mantenia de cos present des de 1937: el de la vella Falange de José Antonio. Però el règim es mantingué en estructures polítiques i amb el perfil del conglomerat que era en mans de Franco i el paper de FET-JONS no s'alterà substancialment. 1957 no significà cap mena d'obertura política, ans al contrari, es tancaren definitivament les expectatives «reformistes» dels catòlics integristes de l'ACNP que ja havien vist passar el seu moment amb més pena que glòria.⁸⁹

Un escull inesperat per al governador Acedo

Acedo no resultà personalment afectat per la crisi política barcelonina de 1957. De fet, tots els obstacles per a la seva aposta varen desaparèixer d'escena com a conseqüència: l'alcalde Simarro, el ministre Blas Pérez, fins i tot el capità general Juan Bautista Sánchez González –que s'havia negat a utilitzar l'exèrcit per reprimir als vaguistes, contra l'opinió del governador– que morí mentre supervisava unes maniobres (però no fou assassinat per ordre de Franco, tal com deien els rumors que circulaven per Barcelona).⁹⁰ Un membre de les «forces vives» barcelonines, Gual Villalbí, arribava al consell de ministres, què més podia desitjar?⁹¹ Doncs, al marge de poder decidir directament sobre el nou alcalde,

88. Per als diversos relleus dins l'escenari falangista vegeu S. ELLWOOD, *Prietas las filas*, cit.

89. Per les vicissituds del pseudoreformisme catòlic dins del règim franquista vegeu J. TUSELL, *Franco y los católicos: La política interior española entre 1945 y 1957*, Madrid, Alianza Ed., 1984, i G. HERMET, *Les catholiques dans l'Espagne franquiste*, París, Presses de la FNSP, 1980-1981, 2 v.

90. El capità general estava vinculat a les conxorxes *joanistes* que no deixaven de ser una mica d'opereta i sembla que discutí vivament amb Acedo i amb el mateix Franco en els dies de la vaga. Franco rebé secament la notícia: «se me ha quitado la preocupación de tenerlo que relevar», F. FRANCO SALGADO-ARAUJO, *Mis conversaciones privadas con Franco*, cit., p. 198.

91. Malgrat que fou ben acollit per Acedo el nomenament de Pere Gual Villalbí com a ministre fou un suggeriment de Laureà López Rodó, *Memorias*, cit., p. 95. Per descomptat que no fou cosa de l'alcalde de Sabadell, Josep Maria Marcet, com suggereix indirectament a les seves memòries (J. M. MARCET, *Mi ciudad y yo: Veinte años en una alcaldía, 1940-1960*, Barcelona, Duplex, 1963), tot i que també degué estar content amb el nomenament de qui ja aleshores era president del Consejo de Economía Nacional.

Acedo hauria volgut segurament que el nomenament –fos per a qui fos– no recaigués en una personalitat tan ambiciosa que arribés a qüestionar el seu paper com a governador. Perquè el problema d'Acedo de 1957 ençà amb el nou alcalde de Josep Maria de Porcioles i Colomer fou precisament que es tractava d'una personalitat política rellevant, tal com ell desitjava, però gens dòcil. Porcioles, així ho comprovaria ràpidament Acedo, era una persona d'idees pròpies, amb un projecte polític que necessitava la imposició sobre la resta d'autoritats provincials, ja fos un alcalde veí, el president de la Diputació o el governador civil. Porcioles fonamentava la seva acció en el contacte directe amb l'entorn de Franco i els seus ministres sense haver de passar pel vistiplau del governador civil. El xoc era inevitable i es produí ja el mateix 1957 arran de la qüestió de la *batalla del agua*. L'afer no era directament polític però contribuï a aclarir quin paper considerava que havia de representar cada actor en el nou escenari. Porcioles pensà a solucionar la portada d'aigües a Barcelona amb un transvasament del Ter (que sacrificava interessos gironins als barcelonins) i maniobrà en les altes instàncies per aconseguir-lo, per accedir directament a Franco, en darrera instància, i presentar un *Plan General de Aguas de Cataluña*. Quan l'alcalde convocà una reunió d'autoritats provincials al Círculo Ecuestre, Acedo va veure clar que Porcioles desplegava una activitat que tendia a marginar el seu paper i, per tant, a saltar-se la línia jeràrquica de la governació que havia dissenyat Blas Pérez. Porcioles ens ho confirma a les seves memòries: «El señor Acedo puso objeciones; siempre movido por sus recelos, entendía que el Plan excedía las competencias del alcalde de Barcelona»⁹²

Obviament això de «siempre movido por sus recelos» és una reflexió *a posteriori*. El 1957 Porcioles estava tenint el primer contacte amb els recels del governador, tot i que ja es devien conèixer de la participació de Porcioles com a secretari del patronat dels habitatges del Congrés Eucarístic a primers de la dècada. El nou alcalde de Barcelona era un polític de llarga experiència, amb un perfil complex, una bona xarxa de contactes i una ambició molt superior a la d'Acedo. Acedo, malgrat tot el que s'ha dit de la seva competència en comparació amb alguns dels seus antecessors en el càrrec, s'havia limitat a anar posant oli als rovellats engranatges de la maquinària governativa heretada, tot i que amb força talent. Per dir-ho d'alguna manera, Acedo era el bon operari situat com a encarregat de fàbrica enfront d'un Porcioles que era l'enginyer amb voluntat de direcció efectiva. Les seves diferències eren molt notables, tant de temperament (Acedo era bàsicament malcarat enfront del bon relacions públi-

92. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 99. L'afer de l'aigua es troba recollit a les p. 97-109.

ques que era Porcioles), com de formació i experiència professional (jurídic militar disciplinat enfront del notari de comarques ambiciós que havia arribat meteoricament a director general de Registres i Notaries el 1943 en una cursa impressionant).

Qui era Pocioles, en definitiva? Els seus panegiristes l'han situat com a catalanista conservador i han parlat extensament (sense dir-ne gran cosa) de la seva militància destacada a la Lliga Catalana lleidatana en els anys trenta. Els seus adversaris polítics de la mateixa època utilitzaren el mateix argument per situar-lo com a perillós *separatista*. Cap de les dues visions respon a una anàlisi del personatge sinó a una presa de posició personal respecte del mateix. Aquells que formaren en el seu equip o bé hi simpatitzaren, pel fet de ser-ne propers o per haver-se convençut de l'efectivitat de la seva política, ens han deixat una imatge considerablement esbiaixada de la seva acció política, en què es confonen els seus gestos amables de populisme catalanista (ballar sardanes en públic i altres detalls similars) amb un efectiu catalanisme polític.⁹³ Interessadament, els seus adversaris dins el règim utilitzaren la mateixa política de gestos per afirmar el seu perillós catalanisme; així els falangistes *auténticos* com el governador civil Acedo quan encara pensava que podia derrotar-lo i/o sotmetre'l a les seves directrius. Ambdues posicions s'anirien alimentant amb el temps l'una de l'altra. Però Franco tenia una idea molt clara del que podia esperar de Porcioles tal com li deixà molt clar al seu cosí *Pacón* el 8 d'octubre de 1960, quan la decisió de fer cessar a Acedo ja era presa, però no estava decidit el nom del seu substitut:

Le digo que el gobernador [Acedo] no estaba conforme con la política del alcalde Porcioles, a quien consideraba demasiado catalanista en política. Dice Franco:

En esto Acedo está equivocado, pues el señor Porcioles es leal al régimen y ha dado grandes pruebas de ello.⁹⁴

La discussió sobre el catalanisme de Porcioles, i de qualsevol altre que conreés aquesta imatge en el franquisme, és una discussió viciada per l'ús del terme *catalanista* per referir-se a coses molt diferents, com ja s'ha comentat. Catalanista polític –i aquest és un ús convencional del terme– és aquell que defensa per a Catalunya com a complex territorial (les quatre províncies) algun grau d'auto-

93. Vegeu M. VIGIL Y VÁZQUEZ, *Entre el Franquismo y el Catalanismo. Con Picasso en medio*, Barcelona, Plaza & Janés, 1981, i J. M. TARÍN IGLESIAS, *Vivir para contar. Medio siglo entre entre la anécdota y el recuerdo*, Barcelona, Planeta, 1982.

94. F. FRANCO SALGADO-ARAUJO, *Mis conversaciones privadas con Franco*, cit., p. 296.

nomia política.⁹⁵ L'autonomia política ha de portar aparellada la possibilitat d'elegir a aquells que l'han d'exercir, perquè sinó és purament fictícia. Sense elegibilitat democràtica el poder central podria fer cessar discrecionalment els governants de l'autonomia i, aleshores, on residiria aquesta? Ni Porcioles ni ningú situat dins el sistema franquista es plantejà mai l'autonomia en aquest sentit. Si algú se l'hagués plantejada no hauria durat en el càrrec. Cosa que no vol dir que, de portes endins, el règim no es preocupés pel tema de l'autonomisme català i que no debatés sobre la qüestió. En una recent aportació al tema, Carles Santacana ha mostrat com en els anys 1961-1963 el Consejo Nacional del Movimiento s'ocupà intensament de la qüestió,⁹⁶ precisament perquè era un tema viu que la figura de Porcioles retornava a la palestra política pública. No obstant això, Porcioles no podia exercir com a catalanista en el sentit polític expressat.

Òbviament hi ha altres formes de catalanisme sentimental, cultural, folklòric, etc. que tenen connotacions polítiques o de les quals es pot fer un ús polític. Porcioles s'emmarcaria en aquestes altres formes sense assumir en absolut –com veurem– l'herència del catalanisme polític conservador, el de la Lliga Catalana, en el que havia militat en el passat.

Malgrat que l'ofensiva d'Acedo fou molt dura l'alcalde resistí i contraatacà, i durant el període 1957-1960 la baralla entre ambdós se saldà amb la victòria de Porcioles. El suport assolit per l'alcalde dins les altes instàncies del règim fou tan gran que, després de llargues discussions, el substitut d'Acedo fou un civil (i no un altre militar com podia témer Porcioles) amb bona disposició per a les relacions públiques també: l'advocat canari Matías Vega Guerra, amb origen en un conservadorisme d'arrel regional no integrat a la CEDA (Partido Popular Agrario Autónomo) que venia de presidir el Cabildo Insular de Gran Canaria (1945-1960).⁹⁷ Acedo lliurà una batalla desigual perquè ràpidament Porcioles

95. A l'interior del catalanisme polític hi ha encara altres discussions sobre si el «veritable» catalanisme –suposant que n'existeixi un de sol d'autèntic– ha d'adequar-se o no a un àmbit territorial més ampli, el dels Països Catalans. Però aquesta és una discussió que no ens afecta en aquest cas per ubicar a Porcioles, ja que mai no va anar tan lluny com per plantejar-se cap mena de pancatalanisme. A l'època aquestes discussions estaven restringides a nuclis molt petits de l'oposició clandestina.

96. Vegeu C. SANTACANA, «El Consejo Nacional del Movimiento y la política sobre Cataluña», *Tiempos de silencio. Actas del IV Encuentro de Investigadores sobre el Franquismo*, València, Universitat de València, Red de Archivos Históricos de CCOO, Banesto, Sènia Informàtica, Atlantis, 1999, p. 273-277.

97. Una biografia extraordinàriament benèvola del nou governador –especialment de la seva gestió barcelonina– ha estat publicada fa pocs anys: J. ALCARAZ ABELLÁN, *Matías Vega Guerra*, Las Palmas de Gran Canaria / Santa Cruz de Tenerife, Benchomo, 1994.

es dedicà a contrapesar els seus «encerts» amb els «errors» del governador. Porcioles es mostrà d'acord amb el relleu de Luis de Galinsoga al capdavant del diari *La Vanguardia Española*, després que la incontinència verbal del periodista («Todos los catalanes son una mierda») el desacredità davant del règim mateix.⁹⁸ Acedo, en canvi, es mostrà molest per no haver estat consultat en el procés de destitució perquè d'alguna manera Galinsoga era un aliat de sempre que li feia costat en el seu enfrontament amb Porcioles. Mentre Acedo havia acceptat errors en la selecció de regidors (vegeu el capítol anterior) Porcioles demanà una moratòria per triar-los millor aconseguint la suspensió de les eleccions de 1957 fins a 1960. Paral·lelament, insistiria en la necessitat de triar-los ell sense mediatització del governador, assenyalant la mala selecció d'Acedo com l'arrel del problema de la corrupció a Barcelona. D'aquest darrer procés, no en tenim constància documental, però les memòries de Franco Salgado-Araujo ens en donen una pista quan posa en boca de Franco les següents paraules, que ja devien constituir un tòpic en els cercles d'El Pardo quan són pronunciades com un fet lamentablement comprovat:

Acedo ha sido un gran gobernador y un excelente amigo, al que quiero bien, y le estoy agradecido por los grandes servicios que prestó a España, al régimen y a Cataluña en el difícil cargo de gobernador civil de Barcelona. No tuvo suerte con algunos de sus candidatos para concejales del ayuntamiento de Barcelona, que no son un modelo de moralidad.⁹⁹

Acedo no tenia res a fer davant d'un home que podia saltar-se'l a voluntat. Porcioles no era com el pretenciós alcalde de Sabadell, Josep Maria Marcet, que en la mateixa fase 1957-1960 intentà accedir directament a El Pardo i fins i tot reclamar un canvi de governador civil (en benefici propi?) per trobar-se a la fi amb la seva destitució —situació que, com veurem més endavant, resoldria un altre dels problemes de Porcioles per poder adquirir el lideratge provincial— en un dels darrers actes de la gestió d'Acedo.¹⁰⁰ Abans de prosseguir caldrà, doncs, aturar-se en qui era Porcioles abans de 1957. D'on havia sorgit i d'on li venia un poder tan extraordinari per a un alcalde del franquisme.

98. L'afer Galinsoga, pronunciant aquestes paraules públicament en no tolerar una missa en català, és prou conegut. La personalitat del seu protagonista està recollida sintèticament a M. J. GALLOFRÉ, «El nou periodisme: Luis de Galinsoga», a B. de RIQUER (dir.), *Història, política, societat i cultura*, vol. 10, cit. p. 144-145.

99. F. FRANCO SALGADO-ARAUJO, *Mis conversaciones privadas con Franco*, cit., p. 296.

100. J. M. MARCET, *Mi ciudad y yo*, cit., p. 188-199 i 383-399.

Porcioles abans de ser l'alcalde, 1904-1957

Les memòries escrites per Josep Maria de Porcioles i publicades pòstumament dediquen la major part de les seves 222 pàgines a parlar de la seva gestió com a alcalde. És lògic. Però el major interès d'aquestes és en les 66 primeres (11 a 77) en les que explica la seva etapa formativa i els seus passos en política abans d'ocupar el càrrec que li portaria la celebritat. La resta, com altres memòries a l'ús, és una mera justificació –a voltes interessant però sovint simplista i insubstancial– de la seva gestió.¹⁰¹

Amb una serenor i claredat expositiva que no l'acompanya després, quan arriba a l'etapa més polèmica de la seva vida, ens retrata la seva adolescència i primera joventut dins d'una família tradicionalista per a la qual la veu «catalanisme» no tenia contingut polític dissociat de la «tradició». Un ambient matissadament integrista on pesaven les lectures de Torres i Bages però també les de Jaume Balmes i Donoso Cortés. Cap referència a simpaties lligueres en l'entorn familiar malgrat que ell se'n declara admirador a les alçades de 1930 –precisament quan la Lliga jugava a apuntalar la monarquia d'Alfons XIII.

En els seus anys d'estudiant a Valladolid –on acudí el 1929 per preparar en castellà les seves oposicions a notaries– era lector d'*El Debate*, dirigit per Ángel Herrera, posterior bisbe de Màlaga i mentor de l'elit de catòlics socials que donarien lloc a l'ACNP –col·laboradora anys més tard del franquisme. En un ambient urbà, jove i intel·lectualitzant en el qual el diari de major difusió entre els seus condeixebles era *El Sol* (d'Ortega y Gasset) –que ell també llegia a estones segons explica–, Porcioles devia tenir una imatge curiosa voltat d'estudiants radicalitzats i excitats per la imminent caiguda de la dictadura amb *El Debate* sota el braç i el seu fort accent català. Porcioles no participà d'aquell ambient excitant perquè havia d'estudiar, segons declara. Per contrarrestar l'efecte de fullejar de tant en tant *El Sol*, Porcioles llegia també *El Siglo Futuro*, el diari de la Comunió Tradicionalista i, lògicament, amb aquestes lectures, va viure traumàticament l'adveniment de la II República l'abril de 1931.¹⁰²

101. Resulta una mica barroera la seva liquidació del conjunt de l'oposició que s'expressà en la revista *CAU* o bé en llibres com el de F. MARTÍ i E. MORENO, *Barcelona ¿a dón-de vas?*, Barcelona, DIROSA, 1974, amb una simple referència a la identificació dels seus autors amb els règims que «ahora ha[n] quedado al descubierto con la caída del muro de Berlín». J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 219.

102. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 25-31. Cal tenir en compte per cop-sar la traumàtica arribada de la II República en els cercles catòlics no només la política laïcitzant de la mateixa, sinó de forma destacada l'opció que bona part d'aquests cercles havien

La seva entrada a la Lliga Catalana es produeix el 1933, quan la Lliga Regionalista es refunda i aprofita per créixer en totes direccions (dins del conservadorisme social) com a pal de paller de la dreta catalana que ja era, de fet. A Balaguer, ell en fou cofundador a partir de l'Acció Social Popular (catòlics no vinculats orgànicament a la CEDA), amb la qual cosa es confirma que el seu origen polític està en el catolicisme més o menys integrista –tenia ja vint-i-nou anys aleshores– i no pas en el catalanisme polític. El seu pas per la Lliga fou, per tant, fugaç i de circumstàncies, malgrat que es preocupi de remarcar la seva pròpia importància dins del partit amb una argumentació una mica infantil. Diu Porcioles que el seu nom sonà per a conseller de Justícia de la Generalitat després del 6 d'octubre de 1934, abans que es decidís la suspensió de l'Estatut que frustraria la seva promoció. Com a prova, cita *l'Homenot* que li dedicà Josep Pla.¹⁰³ Llàstima que una lectura mínimament acurada de l'article de Pla ens mostra que la seva font principal és... el mateix Porcioles!

L'agost de 1936 fou empresonat i alliberat el març de 1937, després d'haver guanyat el judici que li fou practicat (malgrat que reconeix que sabia per la Guàrdia Civil local que es preparava l'*Alzamiento*, que li proposaren assumir el lideratge local i que no ho denuncià sinó que es mantingué, prudentment, a l'espectativa, aconsellant-los de fer el mateix). Aleshores passà a França (novembre de 1937) i d'allí a la *zona nacional*. L'actuació de Porcioles allí revela que els seus objectius estaven centrats a continuar la seva carrera política i no en lluitar al front. Ràpidament activà els seus contactes amb els catòlics agraris de Valladolid –lluny de posar-se en contacte amb la gent de la Lliga, com hauria semblat més lògic en un militant fidel. Els seus contactes el portaren a col·laborar amb la vídua d'Onésimo Redondo, Mercedes Sanz Bachiller, delegada nacional del Auxilio Social i amb el seu delegat provincial a Valladolid Manuel Martínez Tena. A través d'ells obtingué el carnet d'adherit a FET-JONS i el nomenament el 1938 de delegat provincial de l'Auxilio Social a Lleida, en el moment de l'ocupació, a canvi de la seva col·laboració com a jurista amb les cooperatives agràries fundades pels germans Onésimo i Andrés Redondo, aleshores en dificultats amb la política assimilista del *Nuevo Estado* (òbviament Porcioles ho descriu com una relació desinteressada que va tenir un inesperat i indesitjat pre-

fer donant suport a la dictadura militar. José María Gil Robles inicià la seva carrera política amb Primo de Rivera a les ordres de José Calvo Sotelo (J. M. GIL ROBLES, *No fue posible la paz*, Barcelona, Ariel, 1968, p. 29-30.) i el paper dels posteriorment fundadors de la Derecha Regional Valenciana també fou significatiu (R. VALLS, *La Derecha Regional Valenciana (1930-1936)*, València, Alfons el Magnànim, 1992, p. 50-62.).

103. J. PLA, «Un alcalde de Barcelona...», cit.

mi). En cap moment presenta el seu nou perfil de militant falangista com cap mena de contradicció política ni ideològica. Es limita a no fer-ne comentaris. Però insultaríem la intel·ligència de Porcioles si penséssim que és un simple «oblit». Porcioles mostra en les difícils conjuntures de la II República i la Guerra Civil que és un polític nat amb uns principis ideològics bàsics (catolicisme social, tradició catalana –la tradició conservadora reinventada en el segle XIX–)¹⁰⁴ però una adaptabilitat extraordinària al medi per despuntar allà on se situï: sigui la Lliga Catalana o la Falange.

El 1939 –ja situat a Lleida com a delegat provincial de l'Auxilio Social–¹⁰⁵ fou acusat de catalanista i passaria per un nou procés, tancat el 1940 i del qual sortí... amb el nomenament de president de la Diputació de Lleida de retruc! El governador civil Juan Antonio Cremades Royo, un jove advocat saragossà, catòlic i antic militant de la CEDA on havia estat fidel a Serrano Suñer,¹⁰⁶ el proposà per al càrrec (que «lògicament» tampoc no esperava, ni cobejava) perquè indubtablement tenia el perfil ideal: bon coneixedor del país, arrelat a la burgesia de la província, lliure del càrrec de catalanista i fidel incontestablement al règim, a més de membre de FET-JONS. A la Diputació continuà demostrant la seva competència, ja que, lluny d'assumir la grisor de la gestió provincial d'aquells anys, es proposà d'activar plans d'acció adaptats a la seva competència per continuar escalant en el món de la política del nou règim. Dissolt l'Institut d'Estudis Catalans i transformat, pel governador civil de Barcelona, Wenceslao González Oliveros, en l'inoperant Instituto Español de Estudios Mediterráneos el 1939, el buit podia ocupar-lo a la província de Lleida un centre d'estudis sense matisos catalanistes pel seu abast territorial limitat i la seva «espanyolitat» immaculada. Així vengué el seu projecte d'Instituto de Estudios Ilerdenses al ministre d'Educació José Ibáñez Martín (un catòlic de l'ACNP que havia passat per la CEDA i al qual prèviament havia parlat Cremades Royo dels mèrits de Porcioles) que quedà impressionat i content d'apadrinar una iniciativa així davant del CSIC. El IEI fou aprovat el 1942, seria el primer d'una colla d'instituts d'estudis locals i

104. Informació interessant sobre el procés de generació d'una nova doctrina política catalana conservadora i catòlica batejada com «tradicional» a cavall entre l'ala dreta del liberalisme i el sector més possibilista del carlisme antiliberal, en trobem a J. M. FRADERA, *Cultura nacional en una societat dividida. Patriotisme i cultura a Catalunya (1838-1868)*, Barcelona, Curial, 1992, i Jaume BALMES, *Els fonaments racionals d'una política catòlica*, Vic, Eumo, 1996.

105. Sobre la gestió d'aquest servei, vegeu A. JARNÉ, «L'Auxilio Social: beneficència i nacionalsindicalisme a la Nova Lleida (1938-1940)», *Revista de Catalunya*, 39 (1990).

106. Dades relatives a J. A. Cremades Royo poden resseguir-se a J. GRAUS I FORCÉN, *Crònica de la Lleida franquista, 1938-1975*, Lleida, Virgili & Pagès, 1989.

comarcals, d'esperit provincialista més que no pas altra cosa, tal com els cànons del règim marcaven, que en els anys quaranta gaudirien del suport del CSIC, com ara el Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada (1947, prescindint del nom de la comarca de ressons «autonomistes») o l'Institut d'Estudis Eivissencs (inicialment «Ibicencos», el 1949).¹⁰⁷

La seva inauguració li permeté de conèixer a Eduard Aunós,¹⁰⁸ autèntic home fort del franquisme lleidatà aleshores i fundador del «Calíu Ilerdenc», espai per a sopars tertúlia que reunia a les forces vives provincials. Ibáñez Martín el recomanà a Aunós i aquest el faria director general de Registres i Notaries el 1943 quan accedí a ministre de Justícia. Porcioles havia triomfat en el món del clientelisme franquista sense cap mena de dubte. Sabia moure's, es feia simpàtic, tenia iniciatives (i prudència per exercir-les) i havia aconseguit ser dels comptadíssims catalans amb un alt càrrec a Madrid. L'amplitud dels seus contactes demostra el fet que quan novament s'activés l'acusació de catalanista, arran del nou nomenament de 1943, en tornaria a sortir ben lliurat de resultes dels múltiples avals obtinguts: en aquesta ocasió de manera destacada el del ministre d'Agricultura Miguel Primo de Rivera (que l'havia condecorat amb la Gran Cruz del Mérito Agrícola poc abans). Per evitar problemes, Porcioles prengué possessió uniformat com a Delegado del Auxilio Social de Balaguer, segons pactà amb Primo de Rivera.¹⁰⁹ Emilio Romero, falangista radicalitzat i

107. Les vicissituds d'aquests centres es poden seguir en llibres commemoratius dels seus cinquanta anys, com ara F. CIRER, *Una visió de la història de l'Institut d'Estudis Eivissencs*, Eivissa, Consell Insular d'Eivissa i Formentera, Ajuntament d'Eivissa, 1999. Aquesta obra podria molt bé posar-se al costat d'altres del mateix estil per a una visió més completa de la política cultural franquista. Per exemple: J. TORRELLA PINEDA, *Cinquanta anys de la Fundació Bosch i Cardellach, 1942-1992*, Sabadell, Fundació Bosch i Cardellach, 1995.

108. Eduard Aunós i Pérez (Lleida, 1894 - Lausana - Suïssa-, 1967). Jurista. Fou diputat de la Lliga Regionalista per la Seu d'Urgell (1916) i Solsona (1921) i secretari de Cambó en el Ministeri de Foment. Deixà el partit poc abans de la Dictadura de Primo de Rivera amb la que col·laborà com a subsecretari de Treball (1924) i després com a ministre del mateix departament (1925). Fou el creador dels Comitès Paritaris i un fervent defensor del corporativisme. En proclamar-se la República s'exilià voluntàriament, es vinculà a *Renovación Española* i seguí un procés de feixitització influït pel model italià, tal com es posà de manifest a la seva obra *La reforma corporativa del Estado* (1935). Tornà el 1936 per unir-se a Franco, afiliant-se a FET-JONS, de la que seria conseller nacional (1937). Fou ambaixador a Itàlia (1937), Bèlgica (1939), Argentina (1942) i Brasil (1946), vocal del Tribunal de Responsabilitats Polítiques, ministre de Justícia (1943-1945), procurador a Corts (1943-1967) i president del Tribunal de Comptes (1946-1967). Mantingué una constant influència en la política lleidatana a través del seu patronatge sobre el club gastronòmicoliterari Calíu Ilerdenc.

109. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 58.

director de *La Mañana* a Lleida en l'etapa en què Porcioles fou president de la Diputació mostra la seva ignorància de la realitat que vivia (o bé el seu sectarisme) quan identifica a Porcioles purament i simplement amb la vella política, un individu al servei d'uns indefinits cacics.¹¹⁰ Porcioles era molt més complex i mantenia una àmplia xarxa de contactes que arribava a sectors ben diversos del franquisme, si bé es trobava molt més còmode, òbviamment, amb «els seus», els catòlics més o menys socials, més o menys integristes, però fidels al *Caudillo*. Si la Diputació de Lleida li havia permès brillar, quantes relacions més, que ignorem en detall, no teixiria per a Madrid? Des d'allí tornaria el juliol de 1945, en cessar Aunós, per preparar el seu salt a una notaria barcelonina, cosa que li seria extraordinàriament senzill, òbviamment: a la primera convocatòria que hi hagué, el 1947. D'aleshores ençà residiria a Barcelona dedicat a l'activitat privada però sempre en contacte amb un món polític en el que encara no havia tocat sostre. Com a notari teixí de nou la seva xarxa de relacions, ara, a Barcelona i el 1952 apareixia en el patronat de les vivendes del Congrés Eucarístic que s'organitzà sota la direcció del ministre d'Afers Exteriors, el catòlic de l'ACNP Alberto Martín Artajo. Amb tants contactes ministerials que el seu nom arribés a Franco el 1957 per substituir a Simarro no degué ser pas fruit de cap casualitat. A més, a Barcelona l'establiment d'un notari amb aquests orígens no degué passar pas desapercebut, ni Porcioles ho degué permetre. Professionalment, les coses li somrigueren i passà d'un pis despatx a la Via Laietana a un altre de més gran de la Gran Via, que es convertí només en despatx en mudar-se a un pis del carrer de Rosselló. Tot en menys d'una dècada: l'èxit professional (i econòmic, és clar) arribava de la mà de l'èxit polític.¹¹¹

Amb anterioritat ja he exposat que la persona concreta que féu arribar el nom de Porcioles a Franco i a Camilo Alonso Vega no està clar del tot (vegeu la nota 18 del capítol 1) i que les possibilitats són variades: Aunós, Ibáñez Martín, López Rodó—que ho ha negat explícitament tot i reconèixer l'estreta relació de col·laboració que els uniria—, etc. Vista la multiplicitat de possibilitats i sabuda la «manca de pressa» que Franco solia tenir a l'hora de prendre aquesta mena de decisions acaba per no ser massa important. Els consultats degueren ser diversos, més enllà

110. E. ROMERO, *Tragicomedia de España: Unas memorias sin contemplaciones*, Barcelona, Planeta, 1985, p. 61. El judici de Romero està viciat pel fet que ell era un home del *Jefe Provincial del Movimiento* Cándido Sáenz de las Moras que l'havia situat a *La Mañana*. En la típica baralla entre Jefe Provincial i Gobernador Civil Romero s'alinea amb el seu cap i si aquest representa el falangisme *auténtico* els seus adversaris han de ser «lògicament» els representants de la «vella política», així de simple!

111. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 63.

de qui fos el primer a suggerir-lo. Només ens ho podria aclarir la inabordable documentació sobre l'afer que hi pugui haver als fons del Ministeri de la Governació o a la Fundación Nacional Francisco Franco—ambdues encara impossibles de consultar per diferents motius. El que sí que és cert és que Laureà López Rodó fou el seu enllaç fonamental amb el Govern d'aleshores ençà i el seu gran valedor. La «química» entre ambdós personatges l'explicita Porcioles («don Laureano López Rodó, nuestro fiel valedor en Madrid»¹¹²), la deixa ben clara també López Rodó («Porcioles secundó plenamente mi política [...]. Por mi parte, no regateé esfuerzos a favor de cuanto redundara en beneficio de mi ciudad natal, lo que contribuyó en buena parte a los éxitos cosechados por el nuevo Alcalde»¹¹³) i la reafirma l'exministre Federico Silva Muñoz («conocida era la relación política que le unía a López Rodó»¹¹⁴). No sembla que puguin existir dubtes sobre aquest fet.

L'aleshores secretari general de la Presidència del Govern li serví de suport, per exemple, el desembre de 1958 en el seu xoc amb Acedo amb motiu de la pugna que es desenvolupava des de feia alguns anys entre falangistes i Minyons de Muntanya. Enfrontament que preocupava certs àmbits ministerials perquè començava a adquirir tints anticlericals entre alguns grups de falangistes, a causa de la base confessional dels Minyons. Acedo —malgrat les seves relacions equívokes amb la Falange barcelonina— donava suport al Frente de Juventudes i a la *Guardia de Franco* en la seva política de fustigació als Minyons de Muntanya, entre els que es respirava un ambient catalanista certament hostil a l'espanyolisme franquista, però adolescent i —de moment— intrascendent. Resulta difícil saber què pensava realment Porcioles del tema, però prengué cartes en la qüestió per debilitar Acedo —la nota que reproduïx López Rodó és inequívoca ja que en responsabilitza el Govern Civil sense citar la *Guardia de Franco*.¹¹⁵ Porcioles, d'altra banda, no podia deixar d'intervenir sense perdre una oportunitat bàsica per afirmar el seu prestigi davant dels seus correligionaris de l'Acció Catòlica, *ánima mater* dels Minyons. De passada, l'alcalde acostumaria a El Pardo a fer sentir la seva veu en assumptes que quedaven fora de la seva responsabilitat territorial, car els assalts dels elements guardiafranquistes, amb el Frente de Juventudes com a centre de reclutament d'esquadristes, estaven tenint lloc al Montseny i altres espais d'acampada.¹¹⁶

112. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 103.

113. L. LÓPEZ RODÓ, *Memorias*, vol. I, cit., p. 103.

114. F. SILVA MUÑOZ, *Memorias políticas*, Barcelona, Planeta, 1993, p. 129.

115. L. LÓPEZ RODÓ, *Memorias*, vol. I, cit., p. 161.

116. Els informes elaborats per *Delegación Provincial del Movimiento* sobre l'espectacular assalt falangista a un campament dels Minyons de Muntanya al Montnegre el 1953 els

Lògicament, si López Rodó, amb el suport de Carrero Blanco, fou el seu «protector», la pèrdua d'interès d'aquest per continuar-lo protegint o bé canvis en el Ministeri de la Governació —on no poguessin arribar plenament els esmentats— podrien obrir la porta al cessament de Porcioles. Aquesta seria, com veurem més endavant, la seva permanent debilitat. Però, ara de moment cal insistir, tanmateix, en l'argument exposat més amunt: Acedo no podia competir. Franco, influït per Carrero i López Rodó com també ho estava Alonso Vega, creia haver trobat un nou Mateu per a Barcelona. Tot i que els maldecaps posteriors li farien enyorar sempre Mateu, Porcioles es convertiria en un punt de referència per al *Caudillo* en afers catalans a l'engròs. La presència sovintejada de Porcioles en comissions «parlamentàries» (de les Corts franquistes) com a expert jurista que era —com podia ser d'altra manera essent procurador nat en tant que alcalde i antic director general de Registres i Notaries?— acabaria de reblar el clau. Porcioles esdevindria progressivament el gran dominador de la política provincial barcelonina. El seu pla de les tres «C» (Compilació del codi civil català, castell de Montjuïc i Carta municipal) el farien arribar al zenit el mateix 1960 en què Acedo era fet cessat. Tanmateix, els problemes no desapareixerien perquè Porcioles no deixava de ser, amb la llei a la mà, «només» l'alcalde de Barcelona i les seves iniciatives depassaven de llarg el terme municipal que tenia assignat. Els xocs amb altres autoritats eren més que previsibles. Per «catalanisme»? No necessàriament. En tot cas, no sembla, com tindrem ocasió d'examinar, que cap pla catalanista en el seu sentit polític autonomista rondés pel cap de l'alcalde. Com tants d'altres havia sucumbit a lluitar dins les xarxes clientelars i prou. I a fe que hi tenia la mà trencada...

L'operació Porcioles i l'ajuntament de les tres «C»

Porcioles, amb el seu dinamisme i la seva ambició, però alhora la seva acceptació dels límits del règim, resultà un magnífic aliat per a una política renovada que de 1957 ençà, sota la batuta de Carrero i el seu inseparable López Rodó, havia de resultar inspiradora d'una imatge de modernitat. Les tres «C» (castell de Montjuïc, Compilació del dret civil català i Carta municipal) fou un dels primers eslògans desplegats en la nova etapa (en els anys seixanta els eslògans om-

he reproduït parcialment a *Ordeno y mando...*, cit. No sembla que després les coses fossin més greus, tot i que l'anticlericalisme d'alguns falangistes es desfermaria aviat en altres direccions. Més dades sobre el llarg enfrontament es poden trobar a E. TORRES, *Excursionisme i franquisme*, Barcelona, Abadia de Montserrat, 1979.

plirien el país per tot arreu, tothom en tindria algun per facilitar la propaganda). La idea que movia a Carrero era generar a l'entorn del règim una nova forma de consens de masses centrat en els èxits econòmics. Aquest consens sobreviuria a la comunitat de la *Victòria* a mesura que aquesta s'allunyava en el temps i mantindria a la majoria lluny de tota política —la majoria silenciosa a que alludia la dreta postfranquista en la Transició. Per tal de dinamitzar l'economia era important no només atendre a lleis d'ordre general, sinó comptar amb unes autoritats locals i provincials que facilitessin les coses, sobretot en els espais urbans subjectes al major creixement. Barcelona era un punt essencial. Però amb les preocupacions del règim per l'ordre públic seria molt difícil comptar amb governadors civils que no fossin militars a les províncies més importants. Des del punt de vista de Carrero i López Rodó, la solució era accedir directament als alcaldes. Així Porcioles faria aquest paper a Barcelona com Adolfo Rincón de Arellano l'acabaria fent a València en els mateixos anys.

En l'espai català, tanmateix, aquest consens dissenyat de manera tan esquemàticament economicista podia comptar amb altres elements que contribuïssin a refermar-lo. López Rodó fou sensible als arguments de Porcioles quan aquest li exposà que la cultura i el folklore catalans eren armes polítiques que el règim podia explotar en benefici propi per enfortir el consens a Catalunya. Perquè si no ja hi hauria qui les utilitzaria en contra del règim. Així, per exemple, el març de 1959 Porcioles escrivia a López Rodó per aconseguir el restabliment d'alguna mena de Jocs Florals —que no havia estat del tot idea seva— en els següents termes:

Deben ponderarse todas aquellas medidas que pudieran ser estimadas como un ataque o desprecio a los sentimientos de Cataluña [...] los Juegos Florales, bajo nuestra dirección, creo que pueden ser un instrumento aprovechable, siempre que se le dé el debido carácter nacional [...]. En estos momentos en que los rojos quieren tener la exclusiva de los Juegos Florales en París, la celebración aquí podría ser una arma interesante.¹¹⁷

És clar que aquesta mena d'inicatives podien ser presentades per alguns, amb major o menor convicció, com el cavall de Troia del catalanisme separatista en referència al desbordament de la Lliga per l'ERC en els anys trenta. Però era obvi que més aviat segaven l'herba sota els peus a qualsevol oposició catalanista moderada de classes mitjanes, que Porcioles intentava atreure's. No és que in-

117. L. LÓPEZ RODÓ, *Memorias*, vol. I, cit., p. 170.

tentés reeditar la Lliga ni cap partit similar –ni cap partit, de fet, ja que mai no actuà en aquesta direcció. Intentava, una vegada més, el que tota opció socialment conservadora s’havia plantejat a Catalunya des de començaments de segle en reconèixer que no tenien a l’abast un consens realment popular –de classes treballadores principalment–: instrumentalitzar una difusa catalanitat. Era el que havia fet la Lliga, codificant aquesta catalanitat, en un perfil catalanista que li fos adequat, era el que els falangistes catalans de 1939 tenien en el seu confús programa –se’l creguessin més o menys–,¹¹⁸ era el que matusserament potser creia Acedo que es podria atreure a partir d’integrar a les «forces vives» que havien estat lligades alguna vegada al joc de la Lliga; però sempre sense participar dels gestos catalanistes, que eren per a ell un excés. Acedo podia nomenar alcalde un antic lliguer però no ballar sardanes o permetre encesos poemes d’amor a una pàtria que no fos Espanya.

D’altra banda és obvi que Porcioles centrà el seu joc en una part molt concreta i limitada del perfil de cultura catalana codificat per la Lliga (sardanes, concursos literaris i similars) amb un toc d’integritisme catòlic (del que l’entorn *lliguer* tampoc no n’era aliè). Res de llengua, si no era a tall d’anècdota,¹¹⁹ res de literatura, si no era amb una visió arqueològica de la mateixa, res de ciutadania participativa a l’estil de l’ERC i res d’autonomia política. Curiós –i significatiu– que optés per titllar de «rojos» als que organitzaven jocs florals a l’exili per comptes de «separatistas».

Porcioles donaria la mesura de les possibilitats de renovació del règim en el terreny de la política local sense sortir-se dels seus justos límits i amb un toc personal seu, el d’una mena de catalanisme *sui generis*, sense la dimensió autonomista que havia tingut com a senyal d’identitat des dels seus orígens. Si és que es pot expressar així: un catalanisme no catalanista.

La seva política de tres eixos (les tres «C») constava de demandes gens espectaculars, però donà a Barcelona com a municipi la iniciativa política perduda en els anys quaranta a mans de la governació provincial perquè s’exercí negociant directament amb Madrid. Indubtablement una Carta municipal especial per a Barcelona era una necessitat urgent en un Ajuntament d’aquestes dimensions, tot i que podia quedar en una mera reforma tècnica. Ara bé, la recuperació del castell de Montjuïc no era gran cosa com a operació urbanística per comparació amb el conjunt de les que s’emprengueren, com veurem, i la Compilació del dret civil català quelcom que passà desapercebut en realitat, tot

118. Vegeu J. M. THOMÀS, *Falange, Guerra Civil, Franquisme...*, cit.

119. El llibre de memòries de Porcioles (J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit.) està ple d’expressions en català, pràcticament totes elles traduïdes a peu de pàgina.

i que sempre se cita a benefici d'inventari. Tanmateix, Carta, castell i Compilació complementant-se foren una política realment hàbil, sobretot de propaganda.

La primera mesura, per tal de facilitar les coses, fou suspendre tota renovació del consistori heretat de Simarro fins que no s'aprovés la Carta municipal. Calia tenir les mans lliures per generar un equip propi sense mediatitzacions del Govern Civil i la Carta hauria de facilitar-ho. Però això no vol dir que tot seguís igual, car era imprescindible procedir a una profunda reestructuració del cartipàs per poder tirar endavant un consistori que donés una nova imatge davant de l'opinió pública i que reunís als regidors de major confiança de Porcioles —d'entre els disponibles— dins les tinències d'alcaldia fonamentals.

Les memòries de Porcioles són aquí del tot inservibles per veure el procés de selecció que seguí. En la seva presentació d'aquells primers temps a l'Ajuntament situa com a tinent d'alcalde a Josep Ribas Seva el 1957 quan no arribà a regidor fins al 1960; assegura també que una candidatura alternativa a la qual donava suport derrotà a la candidatura governamental el 1954 quan aquell any les eleccions de Barcelona varen ser suspeses per Acedo, justament per evitar la derrota, etc. En el moment d'escriure o no va repassar els seus papers o simplement ho va considerar un tema menor que podia redactar de memòria.¹²⁰

Tanmateix, algunes coses poden dir-se de la simple observació dels canvis en la conformació del consistori. Fou amb Porcioles i no pas amb Simarro que els regidors Santiago de Cruïlles o Narcís de Carreras, l'accés dels quals al consistori havia facilitat Acedo, començarien a tenir responsabilitats reals en la política de l'Ajuntament de Barcelona i estarien en condicions per fer el salt a Madrid: Cruïlles, curiosament de la mà de Tomàs Garicano Goñi, que a la llarga fou el gran adversari de Porcioles, com veurem.

Tot i això fou el mateix Porcioles el que protagonitzà el conjunt del joc que el portaria a consolidar-se a l'Ajuntament de 1960 ençà. Els regidors serien per a ell personatges de segona en els anys a venir i els autèntics col·laboradors fidels, els que de debò pesaren en la gestió serien els delegats de serveis que ell crearia. Si la suspensió de les eleccions de 1954 fou per Acedo, la de 1957 fou contra Acedo tal com el governador entengué perfectament. La seva postergació xocava frontalment amb la línia ortodoxa del règim que responsabilitzava als governadors de tota la política provincial; línia que —curiosament— s'enfortiria amb un decret de 1958 (BOE, 10.X.58). Acedo entengué la situació equívoca en què el posaven les línies polítiques que marcava López Rodó per a Barcelona (a

120. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 80-84. Si l'autor sabia alguna cosa més de les «curioses» eleccions de 1954 hauria estat un bon moment per rebel·lar-ho.

l'ombra de Carrero, lògicament) i acabà per presentar la dimissió l'estiu de 1960, tip de fer només de policia –i d'endur-se com a conseqüència totes les crítiques per la seva tendència a prendre mesures repressives: càrregues policials, detencions, vista grossa amb l'esquadrisme falangista, etc.

Controlar el consistori, afirmar-se davant d'Acedo, presentar iniciatives d'àmplia volada a ulls de l'opinió pública i –sobretot– publicitar-les àmpliament, era el joc de Porcioles. Fer-se veure amb bons ulls per l'entorn de Franco tot donant, per contra, la sensació a la ciutadania que alguna cosa estava canviant: eren els equilibris necessaris per a la nova etapa que empenia.

La política de les tres «C» estava consumada el 1960 després de la visita de Franco a Catalunya i el Consell de Ministres que aprofità per celebrar-hi aquell mes de maig. El castell de Montjuïc fou cedit a la ciutat en aquella ocasió al temps que el Consell de Ministres aprovava allí mateix la Carta municipal, com un gest simbòlic que remarqués la importància de la segona ciutat de l'Estat. La Compilació del dret civil català rebé llum verda per poder ser igualment aprovada a les Corts aquell juliol. Què hi havia, però, darrera de cada projecte i en què modificà la vida de la ciutat? Examinarem primer els temes de la Compilació i del castell per deixar la Carta per al proper capítol, perquè fou la base logística de la construcció de la Barcelona de Porcioles, la que seria coneguda com a Gran Barcelona.

La Compilació del dret civil català no era un tema estrictament barceloní i no estava directament relacionat amb la gestió municipal que estava emprenent Porcioles. Era una discussió enormement juridicista que no va fer venir ni fred ni calor a l'opinió pública, una discussió que es tancà amb l'aprovació d'uns textos que no tindrien conseqüències sobre les lleis del règim perquè aquest actuà sempre regint-se per la legislació civil heretada del centralisme del segle XIX, convenientment adaptada a través dels decrets pertinents. Era una batalla simbòlica dels juristes més o menys *foralistas* que especulaven així amb una futura Espanya sòlidament ancorada en una tradició que respectés les evolucions del dret consuetudinari de cada «regió». A l'època del Ministeri Aunós, amb Porcioles de director general, la discussió començà en un *Congreso Nacional de Juristas* celebrat a Saragossa (agost de 1944) i que es tancaria en el cas català, tal com s'ha dit, el 1960.¹²¹ El resultat ha estat llargament reivindicat pels porciolistes com una gran victòria del catalanisme de l'alcalde.¹²² De fet, només es

121. L'alcalde explica la seva visió del procés a J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 66-77.

122. M. VIGIL, *Entre el Franquismo y el Catalanismo: Con Picasso en medio*, Barcelona, Plaza & Janés, 1981, p. 72-73.

tractava de la formalització del fòssil d'una tradició catalana pràcticament reinventada en el segle XIX, espai de trobada en el seu moment del conservadorisme català –ja fos d'herència tradicionalista o liberal–, que havia perdut ja l'entitat que l'havia caracteritzat com a arma política de la burgesia catalana.¹²³ El mateix López Rodó passa sobre el tema ràpidament i sense entrar en cap mena de valoracions, tot i l'apassionament de Porcioles que qualificava les tres «C» de «básicas y excepcionales», i recomanava que per a la celebració del fet –amb visita de Franco inclosa– «echemos la casa por la ventana» i assegurava que «Tardarán muchos lustros, por no decir siglos, en reproducirse hechos de tanta importancia histórica [...]». López Rodó no compartia tant d'entusiasme i dedicava a la qüestió tres paràgrafs mal comptats en un volum de vuit-centes pàgines en el qual les fetes de Porcioles apareixen molt sovint, com a prova de la importància de la mútua relació.¹²⁴

De què li serví, doncs, a Porcioles la jugada? No era Porcioles algú que esmerçés esforços en va. La història havia començat en l'etapa d'Aunós. L'entrada d'aquest ministre a la cartera de Justícia havia trencat una línia de continuïtat en el domini carlí de la mateixa iniciada a finals de 1936 en la *Junta Técnica del Estado* –abans del primer Govern de Franco pròpiament dit. Només el comte de Rodezno i Esteban Bilbao havien exercit el càrrec i aquest sector de l'entorn franquista encara recuperaria la cartera (Antonio Iturmendi, 1951-1965) per no abandonar-la ja (Antonio María de Oriol y Urquijo, 1965-1974).¹²⁵ És presumible que Aunós afavorís aquesta mena de congressos per facilitar un espai de trobada perquè els erudits tradicionalistes poguessin discutir de «les seves coses» i no trencar la imatge de continuïtat respecte de l'equip d'Esteban Bilbao. Era l'escenari perfecte perquè Porcioles actués, i no se'l deixaria perdre en el futur, implicat en tot el procés des d'aleshores fins al final. No degué ser-li difícil aparèixer en totes i cadascuna de les comissions amb les seves bones dots per a la diplomàcia i la confiança del nou ministre de Justícia, el falangista Raimundo

123. Vegeu A. GARCÍA BALAÑA, «Política burgesa i identitats conservadores», a P. GABRIEL (dir.), *Història de la Cultura Catalana*, vol. V, *Naturalisme, positivisme i catalanisme, 1860-1890*, Barcelona, 1994, p. 165-196, especialment p. 174-179.

124. L. LÓPEZ RODÓ, *Memorias*, vol. I, cit., p. 219 i 227. Les cites són d'una carta de Porcioles rebuda per l'autor el març de 1960.

125. Vegeu EQUIPO MUNDO, *Los 90 ministros de Franco*, Barcelona, DOPESA, 1970. A la pàgina 169 s'hi pot llegir: «El quinto gobierno de Franco solamente introduce una novedad: la sustitución en el ministerio de justicia de don Esteban Bilbao por el catalán don Eduardo Aunós, cambio al que no caba atribuir ninguna significación política.» De fet, Esteban Bilbao no fou fet cessar sinó que passava a presidir les noves Corts, i se situà més amunt en la piràmide del règim.

Fernández Cuesta, company seu en les oposicions a notaries i que podia perfectament haver sentit parlar bé d'ell a Mercedes Sanz Bachiller, Miguel Primo de Rivera o qualsevol altre dels *auténticos*.¹²⁶

Fins a ocupar el càrrec d'alcalde el 1957, la llarga història d'aquesta complicitat i de les seves comissions i subcomissions el mantindria en contacte amb amplis cercles oficials. De passada, a Catalunya, podia conrear una imatge de catalanisme que li facilitava una certa reinserció en alguns ambients de la burgesia barcelonina dels que hauria pogut quedar al marge amb el seu transfuguisme dels anys de la guerra. Cal no oblidar que, al marge de les imatges interessades que hagin circulat després, el notari recent arribat a Barcelona el 1947 era un antic lliguer que havia abandonat el cercle de relacions per fer carrera a Madrid a través de la Falange i d'un altre antic regionalista, que havia abandonat molt abans que ell l'òrbita del partit. Efectivament, Eduard Aunós, el seu principal introductor en els nuclis madrilenys, era situat com a falangista aleshores, car havia deixat la Lliga ja en els anys vint. Aquest deu ser el sentit de l'interés constant exhibit per l'alcalde de recuperar i mai desmentir els seus orígens catalanistes (com ja hem vist no del tot exactes): refer la seva imatge entre les forces vives de la burgesia catalana dels anys cinquanta, aquelles a les quals també Acedo procurava atreure's amb una política de gestos en els nomenaments.

Sense cap mena de dubte Josep Pla fou per a Porcioles un magnífic aliat quan aprofità la revista *Destino* per situar-lo com a hereu del catalanisme conservador a primers de 1961.¹²⁷ Més encara, Pla, operant amb un reduccionisme interessat, considerava que Porcioles «era la Lliga». Pla, des que la Lliga de Cambó quedà desarticulada durant la Guerra Civil, havia actuat com un autèntic franc tirador, flirtejant a diverses bandes, actuant per instint de conservació bàsicament, però sempre prop dels cenacles dels antics membres de la difunta

126. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 46.

127. L'article de Pla irrità profundament Gaziol que mostrà el seu disgust en una carta al seu editor Josep Maria Cruzet el 27 de març de 1961, intuïnt en l'article de Pla la preparació d'un «homenot» com així seria (vegeu *El País*, 24.I.1999, Catalunya, p. 9). Gaziol resulta demolidor en els seus termes: «Fer l'apologia de Porcioles és, per tant, fer indirectament l'apologia del règim i la dictadura de Franco [...]». Pla no deixà d'actuar a favor de Porcioles en la seva xarxa de relacions catalanistes: «El grup de [Narcís de] Carreras està completament escindit. [Santiago de] Cruïlles i [Pau] Roig proclamen que Porcioles és la Lliga. Tenen raó», carta a Josep Vergés, *Obres completes*, vol. 42, p. 432. Els esmentats personatges eren, respectivament, el gendre de Ventosa Calvell, tinent d'alcalde amb Porcioles a l'etapa 1957-1961 i un antic membre de la Federació de Joves Cristiana i de les Joventuts de la Lliga, també tinent d'alcalde amb Porcioles de 1961 a 1964.

Lliga.¹²⁸ D'aquesta manera un partit complex i de llarga tradició era finalment confós amb un mer grup de pressió.

Al marge d'això resulten fàcils d'entendre els avantatges que el futur alcalde podria obtenir quan conversés animadament sobre l'afer al Col·legi de Notaris de Barcelona o bé al d'Advocats parlant, com l'erudit que ell mateix reconeixia no ser, del Decret de Nova Planta, de l'avortada compilació de Duran i Bas en el segle anterior, etc. En aquests i en d'altres espais de la sociabilitat burgesa catalana del moment, Porcioles comptaria per sempre amb un símbol que li donava bel·ligerància en el tema del catalanisme i de les millors maneres d'adaptar-lo al règim. Encara que el catalanisme de què parlaven uns i altres no tenia per què ser el mateix. Porcioles no tornaria a tocar temes «d'abast català» si no fos per defensar els interessos del seu municipi —com en l'afer ja comentat de l'aigua (vegeu la nota 92)—, fonamentalment per un fet: Catalunya no existia administrativament parlant i l'alcalde mai no reivindicà públicament la seva refundació política. Porcioles s'identificava així amb al gruix d'una burgesia catalana que havia abdicat de l'autogovern davant del règim a canvi dels avantatges econòmics i de poder-se ocupar més malament que bé de la gestió administrativa dels afers locals.¹²⁹ Encara que es tractés de localitats com Barcelona.

El tema del castell de Montjuïc, aquest sí vinculat íntimament a la ciutat, fou un èxit notable de l'alcalde. Però, com ell reconeix implícitament en la seva explicació dels fets, les dificultats posteriors a la cessió foren notables i la reconstrucció d'aquell espai com a lloc d'oci del barcelonins no s'aconseguí satisfactòriament.¹³⁰ Certament no passarien segles precisament abans que la muntanya tornés a ser alterada —i de manera molt més substancial, per acollir els Jocs Olímpics de 1992—, malgrat les enceses paraules escrites a López Rodó en la tensió del moment el 1960.

Porcioles assegura a les seves memòries que partia d'un projecte propi per a una ciutat que havia patit la «incuria republicana» (un d'aquells tòpics del memorialisme franquista que Porcioles tingué interioritzat fins a la mort). Però el cert és que precisament el 1935 durant l'efímer mandat de l'alcalde Joan Pich i Pon, del Partit Republicà Radical (gener-octubre), ja es realitzaren gestions per

128. Les fetes de Josep Pla poden seguir-se parcialment a través de B. de Riquer, *L'últim Cambó*, cit. i M. J. GALLOFRÉ, *L'edició catalana i la censura franquista*, cit.

129. Un contundent judici sobre aquesta actitud, l'ha explicat Borja de Riquer al pròleg de la meua tesi doctoral (M. MARÍN, *Ordeno y mando*, cit.), titulat «De dirigents polítics a simples gestors. O com una burgesia nacional esdevingué local».

130. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 111-117. Una crítica ben fonamentada —tot i que amb observacions més o menys discutibles— del procés apareix a J. ALIBÉS *et al.*, *La Barcelona de Porcioles*, Barcelona, Laia, 1975, p. 187-191.

a la cessió de la muntanya a la ciutat per part de l'exèrcit. Vint-i-cinc anys més tard a Franco li semblà una obvietat que les instal·lacions militars ja no tenien raó de ser, tot i que calgué cedir el castell per al Museu de l'Exèrcit *nacional* (que Porcioles no deixa d'anomenar com *Museo Militar de las Glorias Catalanas*)¹³¹ —encara avui de contingut tendencios.

En el conjunt de la zona, el recinte firal resultà beneficiat per la millora del tracte que li oferí Porcioles, en consonància amb la seva política d'afavorir els interessos de les «forces vives» repetidament citades. Però la resta d'iniciatives resultaren efímeres, excepte la discutible qüestió de l'enjardinament de la zona i la instal·lació de la Fundació Miró (procés iniciat el 1968 i que no es tancaria fins al 1975, ja amb l'alcalde Masó). La lluita contra el barraquisme no es tancaria fins a 1972-1973, a la porta del cessament de Porcioles, seguint el ritme dramàticament lent que el problema tingué en tot el conjunt de la ciutat. El parc d'atraccions, obert el 1966, trigaria poc més d'una dècada a quedar obsolet, igual que el circuit de competició automobilística o els estudis de televisió de Miramar. En els anys vuitanta tots tres elements havien deixat de ser operatius i es traslladaven a altres indrets. Respecte de l'ús de l'Estadi Atlètic, aquesta sí una instal·lació recuperada després, tot el bagatge fou el condicionament provisional per a la celebració d'una final de Copa de Futbol entre el Barça i l'Espanyol. Fins i tot la política museística vinculada a aquell espai —Fundació Miró al marge— fou d'escassa volada.

I, tanmateix, poder preparar la gran festa amb la visita de Franco, el Consell de Ministres al Palau de Pedralbes i l'aprovació allí mateix de les tres «C» portaren a fer que Porcioles pogués ser pres seriosament pel conjunt de la classe política catalana que es movia a l'ombra del franquisme. Semblava clar que havien trobat un líder. Ara bé, un líder dependent en darrera instància de la voluntat de Madrid, des d'on se'l podia destituir d'un dia per a l'altre. Porcioles hauria de passar un examen cada dia per mantenir-se en el càrrec i lliurar-se a les mans d'un dels grups de poder que jugaven dins del Consell de Ministres. Durant molts anys jugaria a cavall guanyador i reformaria internament l'Ajuntament de Barcelona per posar-lo al servei de la seva política. En aquest darrer aspecte, fou central la tercera «C», la de la Carta municipal.

131. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 145.

4. El metropolitanisme. La batalla política a la província de Barcelona

La manera de jutjar correctament la Carta municipal que Porcioles obtingué del Govern el 1960 és situar-la en el context del que havia estat fins aleshores el règim local del franquisme, i que ja hem examinat en el primer capítol. Convé no deixar-se portar per la deducció errònia que Carta municipal i autonomia local són conceptes inseparables perquè no és així. Com tampoc no fou, en el franquisme l'existència d'un *Fuero de los Españoles* la garantia d'una declaració de drets.

Què fou la Carta en relació amb els tres pilars de la política municipal franquista: control administratiu, control financer i control polític? Doncs, de fet, una relectura de les relacions Madrid-Barcelona que permetés una estratègia política diferent, elaborada des de Barcelona però de sentit francament continuista. Els controls administratius de l'aparell central de l'Estat no van cedir en absolut. De fet, durant tot el franquisme, el costum de legislar de manera homogenia tot el territori sota sobirania espanyola portà com a conseqüència la invasió de multitud d'àmbits de gestió local –petits i grans–, reconeguts com a propis de l'Administració municipal per les lleis. La invasió de competències continuaria produint-se després de 1960 per més que la Carta es reafirmés en principis d'autonomia local, que sota l'expressió *autarquia local* ja havien estipulat conjunts legislatius anteriors. Així, la Carta tindria una àmplia declaració de principis d'autonomia competencial que no era nova, i que, com en els seus exemples precedents, no seria respectada.

L'assalt a les competències municipals es produeix en tota mena de camps abans i després de la Carta, i provoca la subsidiarietat de l'acció local respecte de l'estatal: patrimoni forestal (Llei de béns de les entitats locals de 1955 i Llei de muntanyes de 1957), sanitat (Llei de sanitat de 1944, Reglament de policia sanitària mortuòria de 1960, Llei d'hospitals de 1962), abastaments, escorxadors i mercats (Comissaria General d'Abastaments i Transports, que obra a partir dels Govern Civils) i, sobretot, urbanisme (Llei del sòl de 1956, Minis-

teri de l'Habitatge creat el 1957, Llei de valoració de 1962). Les competències que eren comunes passen a ser exercides a través de normatives definides centralment i en les quals no té cap mena de possibilitats d'intervenir l'Administració local. Els governs civils i el conjunt de l'Administració perifèrica de l'Estat s'introduïa així en la vida local exacerbant el centralisme de l'acció pública, sense que això vingués compensat per l'eficàcia d'aquest aparell, que continuaria essent lent, costós i arbitrista.¹³²

La Carta municipal en el context del règim local franquista

Quan el 1961 es constituïa la prevista *Comisión Provincial de Servicios Técnicos* sota la presidència del governador civil, aleshores Matías Vega Guerra, amb tota la seva xarxa de comissions delegades, com una derivació més del procés de reforç de la centralització previst pel Decret sobre governadors civils de 1958, només la bona intel·ligència entre Porcioles i el governador facilitarien l'acció del bloc porciolista sobre el conjunt provincial. Cal dir, però, que la bona sintonia entre autoritats en aquell moment no era només una qüestió de voluntat política. En el conglomerat franquista operava el més pur clientelisme, i això significava que la bona entesa havia de portar afegit l'intercanvi de favors: Matías Vega Guerra, com una bona colla de canaris de la seva corda —espai en el qual cal incloure a l'antic ministre de la Governació Blas Pérez, del qual havia estat home de confiança a Gran Canària en la seva etapa de Govern sobre el *Cabildo Insular*—, tenia interessos a Veneçuela —on acabaria d'ambaixador—, i industrials canarioveneçolans intervindrien decisivament en el muntatge del parc d'atraccions de Montjuïc.¹³³ No pretenc formular una relació de causa i efecte entre una cosa i l'altra. Ben segur que les relacions Porcioles-Vega Guerra varen ser força més complexes i que tingueren espais d'acord i de desacord en d'altres qüestions. No estic parlant de suborn, sinó exemplificant els continguts de les relacions polítiques a l'interior del franquisme. Relacions que, a mesura que el desenvolupament econòmic es feia notar, barrejaren indestriablement negocis públics i privats.

132. Vegeu R. MASSAGUER I MIR, «El règim municipal sota el franquisme», a I. RODÀ *et al.*, *El govern de les ciutats catalanes*, Barcelona, 1985, p. 147-172.

133. La connexió Vega Guerra-Veneçuela pot seguir-se a J. ALCARAZ ABELLÁN, *Matías Vega Guerra*, cit. on es descriu al personatge com «asesor, más que empresario, a la vez que emprendedor y especulador; cacique y notable benefactor», p. 61-62. La intervenció «veneçolana» a Montjuïc J. ALIBÉS *et al.*, *La Barcelona de Porcioles*, cit., p. 188.

Abans de la creació de la *Comisión Provincial de Servicios Técnicos* esmentada, Acedo havia xocat ja amb Porcioles pels seus dinars amb alcaldes d'altres poblacions importants de la província sense el seu consentiment. Porcioles li replicà a Acedo que ell menjava amb qui *le salía de las narices*.¹³⁴ Després de constituïda la Comissió, de la qual l'alcalde de la capital era membre nat, com també el president de la Diputació, Porcioles canviaria de tàctica i barataria en col·laboració l'enfrontament. La dinàmica de les diferents comissions que se'n derivaren plantejà diversos problemes institucionals, ja que subordinava al governador, nomenat per Governació, organismes dependents d'altres ministeris.¹³⁵ En els anys successius l'alternança d'enteses i enfrontaments entre els responsables del Govern Civil, la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona marcaren el vaivé de la política provincial, amb tot un conjunt d'alcaldes que aviat estaria temptat de «revolucionar les comarques» davant la seva progressiva marginalització en mans dels tècnics d'un organisme o altre.¹³⁶

Tampoc en el terreny de la hisenda municipal tindria gaire més sort la Carta, que tot i aconseguir avantatges relatius (com ara la creació d'algunes noves tributacions d'importància notable per a una hisenda tan infradotada) no es podria sostreure al control extern de tota imposició més o menys autònoma sobre serveis i consums, que en marxa des dels inicis del règim es consumaria amb la Llei de reforma de les hisendes locals de 1962. La torna d'aquesta llei –amb la seva tongada de desaparicions de tributs més o menys autònoms– vindria de nou en forma de fons redistributius «cedits» per la hisenda central que serien, com sempre, insuficients i invariablement rebuts amb retard.

El gran canvi fou la possibilitat d'endeutar-se, trencant amb una de les bases franquistes per mantenir una hisenda equilibrada. Barcelona i Madrid marcarien així la pauta per al conjunt de l'Administració local (malgrat l'escassa per-

134. J. TARÍN-IGLESIAS, *Vivir para contar*, cit., p. 149.

135. Sobre la Comissió Provincial de Serveis, vegeu D. CRIACH, «Del triomf del franquisme al reestabliment de la Generalitat», a M. RISQUES, *El Govern Civil de Barcelona. Una aproximació històrica, 1812-1978*, 2 v., inèdit, p. 468-475.

136. L'expressió «revolució de les comarques» fou especialment grata als alcaldes sabadellencs i a alguns altres dels que patien el «centralisme barceloní», tal com vaig poder constatar en les entrevistes efectuades en el curs de la meua tesi doctoral. J. A. Samaranch fou la resposta als seus posicionaments quan el 1973 accedí a la presidència de la Diputació de Barcelona amb l'aspiració de mantenir la iniciativa política a la província –pretensió de la qual havien abdicat els seus antecessors. Sobre la diputació de Samaranch, vegeu C. MOLINERO i P. YSÀS, «La diputació de 1949 a 1977», a B. de RIQUER (ed.), *Història de la diputació de Barcelona*, vol. 3, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1988, p. 87-103, així com les memòries d'A. MONÉS, *Pels camins de la memòria*, cit.

sonalitat política d'alguns dels seus alcaldes, com Carlos Arias Navarro –1965-1973– que era bàsicament un cap de policia) que, en no veure incrementats els seus ingressos al ritme de les seves necessitats –que creixien desmesuradament a les zones urbanes, sempre deficitàries, que ara havien d'absorbir a més l'afluència massiva d'immigrants–, optaren per un deute creixent que situaria als ajuntaments en pràctica fallida tècnica a mitjan anys setanta.

La capacitat per endeutar-se era un regal enverinat, augmentava la disponibilitat de recursos d'una manera molt notable però condicionava el futur de la hisenda local a una política central de «comprensió» amb l'activitat municipal. No en va tota operació d'endeutament passava –com no podia ser d'altra manera– pel vistiplau del Ministeri de Hisenda. La hisenda central continuava tenint la clau de l'aixeta dels recursos en darrera instància i es reservava el dret d'obrir-la i tancar-la a voluntat. Endeutar-se podia ser una fórmula per negociar amb el poder central majors recursos *a posteriori*, plantejant que calia evitar el col·lapse amb noves aportacions des del Ministeri de Hisenda –així ho faria Porcioles de vegades–, però també una actitud irresponsable si la sintonia amb els que detentaven el poder de debò acabava per trencar-se.

És per això que Porcioles aconseguiria molt més de la seva influència personal que no pas de la legislació vigent a l'hora de negociar recursos del Govern. Carrero i López Rodó mantenien més o menys sota control el Ministeri de Hisenda en mans d'economistes vinculats, tot sovint, a les files de l'Opus Dei¹³⁷ (Mariano Navarro Rubio, 1957-1965; Juan José Espinosa San Martín, 1965-1969; Alberto Monreal Luque, 1969-1973). L'altra cara de la moneda seria que la influència de Porcioles es mesuraria per la seva capacitat de mantenir el control polític de Barcelona. D'aquesta manera, l'alcalde tindria marge de manobra per demanar, mentre li fos possible d'aconseguir, l'anorreament polític de la ciutat: el gran cost polític del porciolisme era la submissió.

Porcioles, per tant, procedí en tot moment i sense cap mena d'escrúpols, a la tasca d'evitar la mobilització política ciutadana, invertint esforços especials perquè aquesta –si arribava a produir-se– mai no comptés amb complicitats «socialment significatives», aturant el cop que havien significat les agitacions de tot ordre en els anys de la dècada dels cinquanta. No podia ser que «gent d'ordre» se sentís temptada de voler transcendir del marc franquista. Així, Porcioles havia preparat i posat en pràctica la superació dels problemes polítics que li havien

137. L'Opus Dei continua mancat d'una monografia adequada que estableixi l'abast del seu joc dins dels governs del tardofranquisme. Sembla assimilar-se a un joc més de clienteles, sense arribar al nivell de «mafia» que proposa Jesús Ynfante: J. YNFANTE, *La prodigiosa aventura del Opus Dei: Génesis y desarrollo de la Santa Mafía*, París, Ruedo Ibérico, 1970.

robat el son a Acedo al voltant de les eleccions municipals. A la fi, aconseguí el disseny d'unes eleccions locals –sempre dins el significat que el franquisme atribuïa al mot «eleccions»– sense perills d'infiltració. Eleccions que al mateix temps fossin obertes de debò als fidels de qualsevol signe i, sobretot, preparades per cooptar col·laboradors de noves procedències dins el diversificat empresariat local.

El 1961, en dues tongades –febrer i abril– l'Ajuntament fou renovat, després de set anys sense fer-se, per la via ja coneguda dels terços. Quan arribà la convocatòria, l'alcalde de Barcelona ja no temia ni les eleccions, ni la presència de regidors incompetents que podia derivar-se'n; ni tan sols la presència d'un parell d'eventuals heterodoxos dins la corporació, tot gràcies al nou disseny municipal de la Carta. La nova manera d'organitzar l'Ajuntament preveia una ampliació del nombre de regidors que feia arribar la xifra fins a trenta-sis davant dels anteriors vint-i-quatre. D'aquesta manera hi havia més pastís i es feia més fàcil repartir satisfaccions, evitant la sensació de marginació a cap grup concret. En segon lloc, les eleccions del terç familiar s'esquarteraven per districtes unipersonals que dificultaven més encara l'oposició als candidats oficials: ara caldrien esforços concrets sobre districtes concrets per aconseguir uns eventuals sufragis d'oposició. I en tercer lloc, es reduïa el pes dels regidors en la gestió per dues vies, la presència dels *Delegados de Servicios* –sis en primera instància (Hisenda i Patrimoni, Règim Interior i Relacions Públiques, Cultura, Sanitat i Assistència Social, Urbanisme i Obres Públiques i Transports i Abastaments)– i la reducció del nombre de tinentes d'alcalde, cosa que feia minvar el valor real d'aconseguir una regidoria. Analitzem-ho en concret.

Pel que fa a les eleccions municipals, el terç sindical fou el que menys canvis va patir. De fet, era el que de manera més àgil havia aconseguit un joc relativament autònom de «lluïta electoral», per la via d'acotar-ne l'accés als «verticalistes» fidels que pullulaven dins la CNS, sempre sota fiscalització governativa per si de cas. Si guanyés qui guanyés les eleccions del terç sindical ja estava garantida la seva submissió a l'ortodòxia, per què introduir canvis? Diferentment, els terços familiar i corporatiu patiren diverses remodelacions de cara a fer que oferissin una nova imatge de «representativitat», sense per això perdre el seu caràcter ni de joc reservat ni d'elecció mediatitzada. La fórmula d'elecció familiar es modificà a través de la fragmentació del cos electoral en districtes on s'havia d'eleger un sol regidor. No es tractava només del fet que la fórmula oferia avantatges evidents en la lluita contra la possibilitat d'infiltració de dissidents, sinó que la distribució en dotze districtes, tants com regidors a triar, afavoria en termes demogràfics determinades zones de la ciutat en perjudici d'altres: notòriament les zones «altes» en perjudici de barris i suburbis, per exemple el 1961 en el dis-

trictes III (Sarrià, Bonanova, Sant Gervasi, Pedralbes, Vallvidrera) poc més de 25.000 electors triaven un regidor igual que ho feien quasi 45.000 del districte VIII (Gràcia, La Salut, Vallcarca) i els més de 75.000 del districte IX (Nou Barris). L'elecció per districtes no significava, però, cap avenç cap a la representativitat dels regidors, ja que després, en la repartició de les responsabilitats del cartipàs, el fet que hom hagués estat elegit per un districte no era tingut en compte. D'aquesta manera, l'alcalde atribuïa al seu gust les regidories de districte, podent designar al seu lliure criteri un regidor triat per un districte per responsabilitzar-se d'un altre, malgrat que hi hagué polèmiques legals sobre la necessitat de residir en un districte per poder ser admès com a candidat pel mateix a l'hora de les eleccions.

El terç corporatiu fou modificat per donar un vernís «més corporatiu» als candidats, per convertir-los —més o menys— en autèntics representants d'entitats i no simplement en el que ja es coneixia com *terç del governador* per l'absoluta arbitrarietat amb què es designaven. En la nova etapa els candidats havien de provenir de dues llistes d'entitats reconegudes entre les quals es comptaven diverses instàncies del *Movimiento*, però també els col·legis professionals i les corporacions econòmiques. Les ternes de candidats arribaven igualment al governador civil, que en feia garbellat a partir d'un intens sondatge sobre les seves personalitats i acabava difonent-se de manera oficiosa quins eren els candidats més grats a la superioritat. Però ara, almenys, calia de debò que la proposta de candidat es fes a través d'algun col·lectiu, encara que fos una formalitat. Totes aquestes entitats havien d'anomenar un compromissari que acudiria a votar en el lloc de la votació feta pels regidors dels altres terços, com fins aleshores. Tot plegat deixava una elecció relativament oberta, molt similar a la dels diputats provincials d'origen corporatiu. Òbviament, l'alcaldia maniobrava també, com el Govern Civil, per aconseguir els candidats desitjats i compromissaris «adequats». Les entitats apareixien en el joc, encara que de manera limitada, variant el joc de cooptació per fer-lo més aproximat a una representació de fidels franquistes sense excepcions. És clar que, de totes maneres, dir-ne a això *tímida «apertura democrática»* —com féu Porcioles¹³⁸— és una ofensa a la intel·ligència: era un petit canvi en les regles del joc sense deixar jugar a ningú que no fos fidel, com sempre.

Amb els regidors seleccionats per vies segures, que l'únic que possibilitaven era que hi hagués algun regidor que no fos ben bé del gust de l'alcalde, arribà el moment del cartipàs. Les deu tinències d'alcaldia existents fins aleshores dona-

138. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 91.

ren pas a només tres, que, a més, el 1963 es farien coincidir amb els presidents de tres ponències en què es dividiren els diversos departaments. Sis regidors més foren adscrits a una Comissió Executiva amb l'alcalde i els tres tinents, però amb l'augment de regidors resultava que només una quarta part dels mateixos formava part del Govern efectiu de la ciutat, i no un 45-50 % com fins aleshores. El mateix Porcioles, que «facilitava» l'accés a les regidories de personal variat, s'assegurava així que, un cop dins de l'Ajuntament, els indesitjables, personalment o políticament, no arribessin a tenir cap responsabilitat significativa.

Però no només per la via de restringir a uns quants els càrrecs executius sinó al mateix temps degradant el valor de tals càrrecs. La creació de la figura dels delegats de serveis convertia a la major part de regidors en figures decoratives —amb la matisable excepció dels tres tinents d'alcalde— que mai arribaven a tenir una autoritat real sobre la gestió dels departaments als que estaven adscrits, ja que se'ls sostreia tota capacitat decisòria realment important. L'alcalde reforçava així el seu criteri personal en totes i cadascuna de les qüestions. Per tant, les tendències en l'evolució de la composició del consistori quedaven definitivament allunyades de les que podien prendre la marxa dels afers de la corporació.

Vistes així les coses cal no fer-se especials il·lusions sobre el perfil sociopolític dels membres dels primers consistoris de Josep Maria de Porcioles: fem-hi una ullada.

Una anàlisi del primer consistori «elegit» sota Porcioles¹³⁹

El 1960-1961 quaranta-nou candidats optaren a les dotze regidories del terç familiar i encara alguns més retiraren la seva candidatura prèviament a la jornada electoral. Era l'ocasió en que la proporció de candidats per vacant era més elevada des de 1948. Els elegits resultaven de variada procedència dins dels justos límits del conglomerat franquista, sense oblidar en absolut el pes de les generacions de *la Victoria* a vint anys vista del final de la Guerra: falangistes joves procedents de la Organización Juvenil (Juan Abellán, Leoncio Doménech i José Luis Bruna) i falangistes veterans de Guerra i preguerra (Vicent Costa, José Luis Insausti i Francisco Román); exlliguers que s'havien reconvertit a través de FET-JONS (Antoni Julià i Joan Bergada) i exlliguers dels fins aleshores vetats (Frederic Amat i Pau Roig); un carlí *carlosoctavista* (Ignacio Riera); i un germà de Laureà López Rodó (Alfonso).

139. Les dades de tot el capítol han estat extretes de la documentació electoral corresponent de l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona (AHGCB).

Entre els regidors sindicals, que seguien essent bàsicament figures locals del verticalisme, destacava el retorn de José Ribas Seva, el cap de la Falange Catalana de Burgos, al càrrec edilici; la figura de l'enginyer industrial i jerarca sindical Miguel Cabré Llistosella que el 1963 es convertiria en el primer tinent d'alcalde; i l'empresari exlliguer Marcellí Moreta. Entre els corporatius s'hi pogué observar una certa compensació al *Movimiento* pel sacrifici de les seves prerrogatives en el terç familiar, però també es donà entrada a alguns individus d'una certa «representativitat econòmica» com Andrés Ribera Rovira del Banc Industrial de Catalunya, candidat de la Cambra de la Indústria. La resta no resultaven tan diferents dels d'anys abans car tots, excepte l'excombatent José María Martínez, tenien carnet de militant de FET-JONS encara que pertanyien a diferents generacions: Salvador Mussons, Mario Ramón de Oms, Miguel Capdevila (extradiconalista), Joaquín Jiménez, Alberto Assalit, Agustí Pons, José María Berini, José Blajot, Abelardo Alemany i Patricio Palomar. Sense que es tractés de grans personalitats, s'havia arribat a aquella mena de consistoris que en els anys cinquanta havien resultat introbables. Una mica de tot dins de l'estreta família del franquisme però sense que hi faltés ningú. La prova és que es van poder atendre moltes recomanacions: Alberto Assalit venia avalat pel director general de Política Interior, Manuel Chacón, pel subsecretari de Justícia, Ricardo Oreja Elósegui, i pel *Vicesecretario General del Movimiento*, Fernando Herrero Tejedor; M. Ramón de Oms comptava amb l'aval del subsecretari de Governació, Luis Rodríguez de Miguel; Abelardo Alemany ho era pel sector afí a Mariano Calviño a la *Delegación Provincial del Movimiento* de Barcelona; Patricio Palomar pel president del Consell d'Estat, Fernando Suárez Tangil –conde de Vallenguano– i pel degà del Col·legi d'Advocats, Josep Maria Pi i Sunyer...

En el conjunt no hi mancava, doncs, cap element dels que havien jugat en els anys quaranta i cinquanta, ni tampoc presència «renovadora». Porcioles no estava disposat a oferir excuses als descontents. Hi havia dotze excombatents: Pedro Chías, José María Martínez, Patricio Palomar, Alberto Assalit, Miguel Capdevila, Joaquín Jiménez, Agustí Pons, Andrés Ribera, Juan Todolí, Luis Vilar, Ignacio Riera i José Luis Insausti; alguns d'ells del requetè (Todolí, Riera i Capdevila). Set excaptius: José Blajot, José María Berini, Salvador Mussons, Abelardo Alemany, Francisco Román, Antoni Julià i Vicent Costa. Un membre de la direcció política de la reraguarda *nacional*: José Ribas Seva. Tres membres de la División Azul: Pedro Martínez Tico, José Luis Insausti i Joaquín Jiménez. Tres provinents del Frente de Juventudes: Juan Abellan, Leoncio Doménech i José Luis Bruna. Intersectats amb aquests grups hi trobem alguns membres de diversos sectors catòlics: de l'Opus Dei –Alfonso López Rodó, José María Vilaplana i José Luis Insausti–, de *Cristiandad* –Antoni Julià–, de l'Acció Catòlica –Frederic

Amat— i de la desapareguda Federació de Joves Cristians —Pau Roig. També les procedències de preguerra eren variades: a més dels exlliguers i dels tradicionalistes esmentats, Vicent Costa i Agustí Pons provenien del *Partido Nacionalista Español* del doctor Albiñana, Abelardo Alemany de les *Juventudes de Acción Popular* (JAP, adscrites a la CEDA), Luis Vilar també de la CEDA i Miguel Cabré—tot i ser excombatent— de la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya (FNEC) i Acció Catalana Republicana. Tot el bo i millor de les dretes feixistes o feixistitzades i trànsfugues diversos de les dretes liberals, incloses les catalanistes.

La compensació en el terç corporatiu, a què he alludit, als candidats del *Movimiento* a canvi de la transacció de poder-se veure desprotegits en algun districte enfront d'algun exlliguer, tradicionalista o simplement de la predilecció oficial —situació que mai abans no s'havia donat—, consistí en un joc certament poc subtil. Les entitats a les quals es reconeixia el dret de proposar candidats i de nominar compromissaris foren dividides en dos grups, com s'ha dit més amunt. Aquests dos grups volien tenir un caràcter diferenciats entre si: en el grup «A» els col·legis professionals (metges, advocats, notaris, veterinaris), les facultats universitàries i les cambres de caràcter econòmic (de la indústria, de comerç, de la propietat) i en el grup «B» les de tipus educatiu i cultural. En la pràctica, l'adscripció era una mica arbitrària i permetia en el grup «B» l'elecció gairebé segura de candidats del *Movimiento* per la profusió de serveis, escoles, cercles d'estudis i seminaris del mateix amb dret de vot. A més, foren moltes les corporacions que no depenien de FET-JONS que presentarien candidats falangistes o filofalangistes d'entre les seves juntes per facilitar-se l'accés al consistori: el col·legi d'Advocats (Blajot i Martínez de Cardeñoso), la Cambra de la Propietat Urbana (Alemany) i la Cambra de la Indústria (Ribera). Igual actuaren la Facultat de Ciències Polítiques, Econòmiques i Comercials (Berini) i l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers Industrials (Palomar). Sintetitzant: es respectaven els drets adquirits i s'introduïa personal d'algun sector nou i/o relativament marginat fins aleshores a través del recurs d'augmentar el nombre total —i disminuir la importància individual del càrrec, cal no oblidar-ho.

El règim podia sentir-se segur amb aquell Ajuntament que no era de la Lliga, precisament. Per a Porcioles el bàsic era ara que podia confeccionar amb tranquil·litat un sistema de municipi «presidencialista» amb càrrecs de designació personal que allunyaven encara més de cap mena de democràcia municipal. Aquests càrrecs eren els ja esmentats delegats de serveis. Aquí Porcioles no havia de respectar cap mena de prejudicis polítics i actuà amb total espontaneïtat, la qual cosa reflecteix el que volia que fos l'Ajuntament de Barcelona i que va resultar ser un instrument al servei de la nova gran burgesia en procés de consolidació com ja veurem. És el que intentaré analitzar més endavant com «burgesia managerial».

Només un dels sis, Ramon Mas-Bagà, era excombatent i un altre, Nicolás Visiers, militar de carrera amb el grau de general d'Estat Major. Quatre pertanyien a l'Opus Dei: Ramon Mas-Bagà, Esteve Bassols, Enric Mirambell i Guillermo Bueno. Ramon Mas-Bagà Cros (Hisenda i Patrimoni) pertanyia a la família propietària de CROS SA i estava vinculat, a més, a diverses empreses del metall i dels plàstics i a Crédito y Docks de Barcelona. Esteve Bassols Montserrat (Règim Interior i Relacions Públiques) era apoderat i assessor jurídic de SA Rousseles i Intercambio SA –xocolates. Enric Mirambell Andreu (Sanitat i Assistència Social) era un pediatra de família de metges de molt prestigi; i Guillermo Bueno Hencke (Urbanisme i Obres Públiques) era l'accionista majoritari de Pizzala & Groy SA, dedicada a canonades, vàlvules i accessoris per a instal·lacions d'aigua, gas i electricitat, i feia poc més d'un any havia estat expedientat per tinença il·lícita de divises (32.500 francs suïssos decomissats i multa de 325.000 pessetes.). Nicolás Visiers Brates (Transports i Abastaments) era el comandant d'Estat Major de la IV Regió Militar i havia estat *Cap del Servicio Geográfico de l'Ejército i Director de la Escuela de Geodesia y Topografía*. Finalment, Juan Marino García-Marquina y Rodrigo (Cultura) era un catedràtic de farmàcia, vicerector de la Universitat de Barcelona, vocal del CSIC i molt vinculat a la indústria farmacèutica. No deixa de resultar curiós que el «catalanista» Porcioles comencés per situar a cultura a l'únic no català dels sis delegats, que a més a més havia tingut una actuació destacada en la delació d'estudiants el 1956-1957.

Aquesta selecció del personal directament col·laborador ens marca la pauta del que serien els ajuntaments de Porcioles: acció afavoridora d'una iniciativa privada absolutament fora de control –donades les vinculacions a múltiples empreses dels delegats en exercici–, influència creixent de l'Opus Dei (que reflectia prou bé la influència i penetració de la institució en nombrosos cercles empresarials), reclusió del pes mort de les fidelitats de guerra en un consistori creixentment despersonalitzat i gestos de complicitat, més d'aparador que altra cosa, amb una cultura catalana que l'Ajuntament no afavoria en la gestió del dia a dia sinó que ignorava completament. No en va seria la Diputació del falangista Samaranch el 1975 i no pas l'Ajuntament del lliguer Porcioles –que durà fins el 1973– qui engegaria els primers cursos de català d'iniciativa pública. Això sí, Samaranch actuà després de veure els efectes negatius per a l'Ajuntament d'Enric Masó del sonat afer del «no» al català del març-abril d'aquell mateix any.¹⁴⁰

140. J. CASTELLA I GASSOL, *Los papeles del no al català*, Barcelona, DIROSA, 1975. La sonada qüestió de la negativa a subvencionar –amb molt pocs diners– uns cursos de català es convertiria en el principi de la fi d'Enric Masó a l'alcaldia de Barcelona substituït a l'agost per Enric Viola.

L'acció cultural de l'Ajuntament de Barcelona, que sí que existia malgrat tot, tingué punts positius en la seva política museística bàsicament, però menors dels que s'atribuí. I en matèria lingüística sempre es mantingué sota mínims. Així, per exemple, la més afortunada de les seves gestions fou l'anomenada «operació Picasso», que permeté la ubicació del museu del pintor a un dels palaus medievals del carrer de Montcada. Fou aquest un gest atrevit, sens dubte, en el context d'un règim com aquell dedicar-li un museu al pintor del *Guernica*. Però, com reconeix un dels principals defensors de Porcioles, l'alcalde de Barcelona es va limitar a no posar entrebancs i fer les gestions perquè no fos avortada la iniciativa per l'excés de zel d'algun personatge del règim.¹⁴¹ Tampoc l'alcalde en les seves memòries fa un cavall de batalla fonamental de la seva gestió –quan bé podria valorar-se com una fita cabdal en termes de política cultural.¹⁴² Resulta difícil d'interpretar la discreció de l'alcalde sobre aquest afer com no vulgui dir que s'hi va sentir incòmode. La seva referència al fet d'haver parlat telefònicament amb el pintor expressant-se en català¹⁴³ resulta estrambòtica: Picasso parlava català, òbviament, però no era cap mena de referent per al catalanisme, era tota una altra cosa. Picasso no era *separatista*; era *rojo*.

QUADRE 1

Participació a les eleccions familiars de Barcelona, 1961-1973 (en %)

	1961	1963	1966	1970	1973
Participació	36,53	27,33	15,20	21,46	29,57

Elaboració pròpia a partir de les dades del Govern Civil de Barcelona (AHGCB).

141. M. VIGIL, *Entre el Franquismo y el Catalanismo...*, cit. p. 165-202, explica detalladament el procés, i, per més que s'esforça en interpretar-ho com un mèrit de Porcioles i com un gest «catalanista» del règim no deixa de transmetre la impressió de que les instàncies oficials degueren de pensar molt més en l'escandalosa excentricitat en què s'hauria convertit internacionalment no voler rebre el llegat del pintor.

142. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 146-148.

143. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 147.

QUADRE 2

Participació a les eleccions familiars de Barcelona, 1963

<i>Districtes</i>	<i>Electors</i>	<i>Votants</i>	<i>Percentatge de participació</i>
I. Barceloneta - Ciutat Vella	28.458	8.435	29,64
II. Poble Sec - Montjuïc - Can Tunis	41.367	10.526	25,48
III. Sarrià - St. Gervasi - Pedralbes - Vallvidrera	26.377	6.296	23,87
IV. Dreta de l'Eixample - St. Pere	31.429	8.790	27,97
VII. Sants - Hostafrancs - la Bordeta	35.315	10.019	28,37
VIII. Gràcia - la Salut - Vallcarca	43.329	12.312	28,41
Total	206.275	56.378	27,33

Elaboració pròpia a partir de les dades del Govern Civil de Barcelona (AHGCB).

En les successives renovacions de 1963 i 1966 s'introduïrien poques novetats en la composició del consistori. Aquestes vingueren presidides pel rejuveniment dels gestors i, per tant, per la pèrdua de pes lògica de les generacions de la Guerra. Justament l'obertura interna als fidels al franquisme i la vocació integradora del nou empresariat havien estat dissenyades, també, per evitar fer un problema de la renovació generacional. Les successives renovacions mostraren, d'altra banda, que la població barcelonina continuava mantenint-se al marge del joc de la política oficial, ja que la participació no va incrementar-se, ni en conjunt ni per districtes (com es pot veure als quadres I i II). L'apatia electoral, tanmateix, no fou una característica peculiar de Barcelona. Les baixíssimes participacions foren una característica generalitzada de les eleccions franquistes, rondant el 40-45 % en el millor i excepcional dels casos.

El significat social del porciolisme

Com hem vist amb anterioritat, el gran problema per al règim franquista a l'Ajuntament de Barcelona era la manca d'un personal polític que, alhora que fidel, fos competent i socialment representatiu. Totes tres característiques, cal entendre-les en termes del disseny de Govern local franquista fins aquí esbossat: fidelitat al règim però també a la cadena del comandament, competent per conduir la gestió dins dels estrets marges que dibuixava la misèrrima dotació

pressupostària i socialment representatiu de les bases sociopolítiques del franquisme.

El tema fonamental era aquest darrer —els dos anteriors eren controlables per via executiva— a causa de la grisor dels alcaldes fins aleshores nomenats, però també de la dificultat d'integrar sectors que eren socialment favorables al franquisme per a la seva pertinència genèrica a les diverses burgesies catalanes (beneficiades socialment per la derrota militar i la permanent i brutal repressió del moviment obrer organitzat), però sospitoses, en segons quins casos, a sectors concrets del règim a causa del seu passat catalanista. Hem vist com Acedo afrontà la qüestió obrint les portes a sectors de diversificat origen polític. Hem vist també les limitacions de la seva política. Cal llegir els esforços de Porcioles en la mateixa tesitura: un esforç d'integració de sectors de la burgesia catalana que es mantenien al marge de l'Administració franquista en molts sentits. Perquè existia el perill constant que aquests sectors acabessin allunyant-se del règim per tornar a les seves velles pràctiques autonomistes i liberals. Com també existia el que optessin per altres vies polítiques els nous sectors burgesos, sense passat polític, que s'estaven desenvolupant en un país que creixia econòmicament al caliu de noves indústries —sobretot per inversions exteriors— i del *boom* de la construcció que portaria aparellat l'increment espectacular dels fluxos migratoris durant aquells anys.

Els avantatges de Porcioles sobre Acedo eren el seu superior pragmatisme, les seves millors dots per a les relacions públiques i, sobretot, que ell pertanyia a aquests sectors als que es volia integrar. El seu passat polític li obria una porta per comunicar-se amb els més «tradicionals» i la seva notaria (i, per descomptat després el mateix Ajuntament) per contactar amb els nous. Era un dels seus que aspirava a liderar-los en la seva definitiva integració en un règim amb el que, en ocasions, mantenien relacions equívokes. Per velles baralles polítiques els uns i perquè resultaven nouvinguts els altres i, per tant, mancats de referents. No era tant una manca de sintonia política com una disfunció del règim feixista.

Els esquers emprats per Porcioles en aquest procés foren diversos. El catalanisme fou només un d'ells. Això sí, fou el primer, el que li permeté acotar el propi terreny i desmarcar-se de les línies seguides fins aleshores pels diversos governadors civils. La coincidència en el temps amb Acedo li fou providencial, ja que li hauria costat molt més singularitzar-se tan ràpidament com a «catalanista» (amb tan pobres realitzacions concretes) enfront de «l'espanyolista» governador si el càrrec hagués estat ocupat per algú prou agut per valorar el tema de la «sensibilitat catalana» com l'exgovernador Bartolomé Barba Hernández (1945-1947), al qual un excés de confiança en aquestes qüestions li costà el càr-

rec –a causa, com hem vist, dels incidents que tingueren lloc durant les festes de l'Entronització de la Verge de Montserrat, davant la presència de nombroses personalitats del règim.¹⁴⁴

Al marge del catalanisme, Porcioles hagué de llançar altres hams amb altres menses per atreure's la complexa varietat d'interessos econòmics que s'agitava dins de la Barcelona en expansió dels anys seixanta. La qüestió de la simbologia catalanista no era un referent per a noves generacions d'empresaris de tot ordre formats dins del règim franquista –almenys no el catalanisme autonomista, el que, per simplificar anomenem genèricament «catalanisme». El nord de tot teixit empresarial és el negoci i cap al negoci dirigí les seves mirades Porcioles per a poder jugar el paper de lideratge que ambicionava. Representà així, l'alcalde de Barcelona, el paper adequat tant per a aquells sectors de la burgesia catalana que de 1939 ençà (i potser abans) havien abdicat de projectes polítics d'autogovern, com per a aquells altres que no els havien tingut mai.

No ha existit mai una única i políticament unànime burgesia catalana. Altra cosa és que la Lliga Regionalista de Catalunya teixís a primers de segle un entramat de relacions que féu que una burgesia catalanista econòmicament potent (sostinguda en els interessos del tèxtil cotoner barceloní, sobretot) assumís un lideratge polític sense precedents a Espanya. Les personalitats més destacades del catalanisme lliguer ja havien desaparegut –fins i tot físicament. Ara Porcioles proposava una solució de recanvi per a renovar aquell lideratge. Ben entès que sobre unes bases molt més precàries, perquè no tenien aval electoral sinó que es basaven en la submissió al franquisme.

Porcioles construí a poc a poc una xarxa d'interessos econòmics que implicaren la construcció, les finances i, més endavant, la premsa.¹⁴⁵ En ella s'acomodaren a poc a poc les noves classes emergents de la burgesia barcelonina: consellers de bancs, caixes d'estalvi i societats financeres, directors de diaris, agents i registradors de la propietat, arquitectes, notaris, hotelers, etc. Tots plegats formaven part del que he anomenat més amunt la *burguesia managerial*,

144. Barba Hernández es confià en excés durant aquelles jornades, a les que estava fent la vista grossa amb les activitats de la Comissió Abat Oliba i acabaren penjant-li banderes catalanes i fent discursos en català que li costaren el càrrec. Impressions que el governador tenia una idea relativament clara de que calia introduir canvis en la política catalana es poden seguir a les seves censurades memòries de gestió: B. BARBA HERNÁNDEZ, *Dos años al frente del Gobierno Civil de Barcelona*, cit.

145. Les connexions empresarials descrites poden seguir-se als llibres J. ALIBÉS *et al.*, *La Barcelona de Porcioles*, cit; F. MARTÍ i E. MORENO, *Barcelona ¿a dónde vas?*, cit., i J. YNFANTE, *Los negocios de Porcioles: Las sagradas familias de Barcelona*, Toulouse, Monipodio, 1974.

allunyats del vell esquema de la burgesia de primers de segle, caracteritzada més aviat per la propietat efectiva (familiar o gairebé) de les seves indústries. Els nous burgesos eren homes de negocis amb interessos diversificats per la via de la propietat d'accions de múltiples empreses. Aquestes xarxes d'interessos foren les que donaren suport a Porcioles en la seva etapa daurada dels anys seixanta, enriquant-se a cop de requalificacions de terrenys (com les dels camps de futbol de les Corts i de l'Europa), construcció d'infraestructures lligades a l'automòbil (aparcaments –places de Catalunya, Gardunya, Castilla, etc.–, i «cinturons de ronda» –el 1r: c. de Badal/c. del Brasil/rda. General Mitre/Gran Via de Carles III–) i accés privilegiat al crèdit oficial en qualsevol iniciativa de promoció d'habitatges (barris del Besòs, Bellvitge o Ciutat Meridiana). Les noves possibilitats que sorgien al caliu de la millora de les condicions econòmiques del país permetien una ampliació brutal dels beneficis d'aquells que fessin professió de fe en el règim, alguns dels quals, de retop, haurien de convertir-se en gestors de les institucions franquistes. Igualment existia la no menys beneficiosa ruta contrària, que convertia fidels gestors de les institucions franquistes en beneficiaris del creixement econòmic a través del seu empelt en empreses tan solvents.

Un exemple del primer cas seria el del delegat de Serveis d'Urbanisme Guillermo Bueno Hencke, nomenat per Porcioles el 1961 i que es mantindria en el càrrec durant tot el període d'exercici de l'alcalde. Ja em vist quines eren les seves connexions empresarials i socials en el moment del seu nomenament. Exercint el càrrec d'home clau de l'urbanisme barceloní incrementà el seu paper empresarial, situant-se com a president del Banc Condal, vocal de la financera Fidecaya, Enher i Pamo SA. Per acabar-ho d'adobar, era cunyat del principal constructor del període, Josep Maria Figueras Bassols.¹⁴⁶ En el segon cas es trobaria José Luis Bruna de Quixano, membre del Frente de Juventudes i per tant home de confiança política a qui donar càrrecs de representació oficial com a director de l'Àrea Metropolitana de Barcelona o delegat de l'Estat al Consorci de la Zona Franca. D'aquí a l'establiment de múltiples posicions dins del terreny industrial (Faema, Arañó i Cía., Immobiliària la Campana, Laboratoris UM. Vitamin Corporation España, etc.), beneïdes amb el seu càrrec de vocal del Consejo Económico Sindical, només hi hagué un pas.

El mateix Porcioles no en quedà pas al marge: quan fou destituït el 1973 el

146. El pes fonamental de la construcció en el període i el seu correlat polític són analitzats per J. CATALÁN, «Creixement salvatge i enriquiment fàcil en la construcció», C. MOLINERO i P. YSÀS (dir.), *De la dictadura a la democràcia, 1960-1980*, a *Història, política, societat i cultura del Països Catalans*, vol. 11, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1999, p. 126-127.

seu patrimoni era un dels deu més rics de tot Espanya.¹⁴⁷ L'alcalde s'havia situat com a vocal del Banc Condal, Banco de Madrid, Fidecaya, la constructora Spai, els rotatius *Nuevo Diario* i *El Noticiero Universal*, el Grup Immobiliari Figueras-Bassols, el Consorci Túneles del Tibidabo, Hubber, TRAESA, GOCISA, ENHER, DEMSA... Escampats per diverses d'aquestes societats hi havia també tant els seus primers tinents d'alcalde, Félix Gallardo Carrera (1967-1979) i Juan Bta. Beltrán Flórez (1964-1971),¹⁴⁸ com els seus dos gendres, Manuel Valls Bragulat i Alfredo Briaies Velasco. El porciolisme, doncs, implicà una efectiva renovació del personal polític barceloní i de la seva manera d'actuar al mateix temps que variava el context econòmic català i espanyol. Però portà aparellat una cua de corrupció i endogàmia en l'accés a les grans fonts de beneficis, que deixaria la seva empremta fatal en una ciutat que va créixer sense afrontar que les seves deformitats (esgotament de l'espai del terme municipal sense reserva de sòl per l'oci, zones verdes i similars; contaminació galopant, col·lapse automobilístic, infradotació de tota mena de serveis, etc.) anaven creixent amb ella.

El que resultava impressionant d'aquesta nova política impulsada per Porcioles era, no obstant això, que s'havia pogut fer sense violentar en absolut el marc institucional franquista, ans al contrari. El centralisme s'havia reforçat per la via de convertir en una mena de governador civil l'alcalde de la capital de la província, fent perdre pes a tota la resta d'alcaldes, encara que fos mantenint una certa tensió –com veurem, mai no ben resolta– amb el Govern Civil real. Malgrat que Porcioles no pogué controlar indefinidament la seva creació –car depenia dels vents que bufaven a Madrid, on residia efectivament el poder–, aquesta tingué prou èxit per sobreviure'l. Quan Porcioles cessà, els candidats que es valoraren per substituir-lo tenien aquest perfil de *gestor empresarial* que havia contribuït a fer triomfar. Sonà Pere Duran Farell, l'autèntic *gurú* del món empresarial d'aleshores (Hidroeléctrica de Catalunya, Catalana de Gas y Electricidad, La Maquinista Terrestre y Marítima, Banco Urquijo...), que refusà, i es nomenà finalment Enric Masó Vázquez, un empresari sense color polític definit al marge de ser, òbviament, franquista.¹⁴⁹

147. «Los más ricos de España» al setmanari *Los Españoles*, núm. 4 (16 abril 1973).

148. Les dates es refereixen als seus anys d'estada a l'Ajuntament.

149. Enric Masó Vázquez, (Barcelona, 1925). Enginyer Industrial i empresari. Fill de família modesta sense antecedents polítics. Mentre estudiava fou secretari general d'Organització i Propaganda de les Congregacions Marianes. Amplià estudis als Estats Units. Vinculat a multitud d'empreses –Banco Industrial de Catalunya, Kolster Ibérica, Emerson Eléctrica, entre d'altres– i amb participació en variats negocis –construcció de les bases militars EUA, de les antenes de Radio Liberty, producció del film *Así es España...*

Del catalanisme al barcelonisme. La conquesta de la província

El Porcioles catalanista, en la pràctica, va néixer i morir en aquell relativament curt període d'estira i arronsa de discussió i aprovació de la Carta municipal. Només en aquells moments es van poder tenir dubtes raonables —entre els que jugaven dins del joc franquista— sobre les intencions reals de l'alcalde de construir alguna mena d'autonomia catalana a partir de Barcelona. Porcioles extengué la seva influència fent créixer Barcelona i encadenant els municipis veïns a la seva política. Es dubtós que a Vic, a Olot o a Valls això pogués ser concebut com fer política catalana, i no té res d'estrany que se'n malfiessin a l'Hospitalet, a Cornellà o a Sabadell.

Vist que la Carta no recollia l'elecció de l'alcalde en el futur ni per part dels ciutadans (lògicament) ni per part tan sols dels regidors, l'autonomia real era inexistent. Aprovada la Carta i retirat Acedo al cap de poc, els gestos catalanistes esdevingueren cada vegada més retòrics (ballar sardanes a la plaça de la Catedral o al Poble Espanyol, posar pubilles per tot arreu on podia en els actes oficials, festivitats jocfloralesques a tort i a dret). El que indubtablement sí que fou Porcioles és «barcelonista» (per manca de millor adjectiu), ja que la configuració d'un poder barceloní en el marc provincial continuà a bon ritme, amb independència que aquest fou d'estricta fidelitat franquista i de caràcter, òbviament, antidemocràtic i dependent de les decisions governamentals al cent per cent. Porcioles utilitzà una identitat localista com tants i tants alcaldes del franquisme: el *sano villanovismo* d'Antoni Ferrer Pi a Vilanova i la Geltrú (1946-1969),¹⁵⁰ el *primer centro textil lanero de España i ciudad piloto del deporte español* de Josep Burrull Bonastre a Sabadell (1965-1976), el *leridanismo* de Francesc Pons Castellà (1957-1967) i altres alcaldes del Caliu Ilerdenc, inspirat per Eduard Aunós, a Lleida. Per Porcioles l'eina era la idea de Barcelona «cap i casal» de Catalunya. Amb aquest joc d'ambigüitats Barcelona/Catalunya va anar, això sí, més lluny que cap dels alcaldes citats, perquè explícitament es declarava catalanista. Cosa a la qual no s'atreviren cap dels altres.

Ara bé, una cosa és el que Porcioles volia fer creure d'ell mateix i una altra la seva activitat pràctica. Al cap i a la fi també a la Itàlia de Mussolini el *xauvinisme* localista havia estat usat com identitat política alternativa al regionalisme i complementària de la unitat italiana. Per exemple pel posteriorment ministre de la pronazi *Repubblica Sociale Italiana* Alessandro Pavolini, en el seu període com a secretari provincial del *Partito Nazionale Fascista* de Florència, batejada

150. Vegeu A. F. CANALES, *Passatgers de la mateixa barca: La drete de Vilanova i la Geltrú (1903-1979)*, Lleida, ECD, 1993.

com la *capitale dell'intelligenza italiana*.¹⁵¹ Tampoc a l'Espanya franquista era una novetat el reforçament d'identitats «regionals» que no posessin en qüestió la nació única, com fou el cas de la València de la postguerra, en la qual la bandera de les quatre barres i la franja blava fou passejada en desfilades públiques pels mateixos militants falangistes uniformats.¹⁵²

Naturalment que a Porcioles i a qualsevol li hauria agradat tenir un paper efectivament «regional» amb un cert control sobre les quatre províncies. Però mancat de la possibilitat real de fer-ho –les insinuacions de mancomunar diputacions mai no foren preses seriosament– sense passar-se explícitament a l'oposició, tingué un paper local amb projecció «catalana», que en realitat era poc més que provincial. Altra cosa és que, en no existir cap altra institució pública, no només d'àmbit català sinó simplement catalana que tingués major importància econòmica i política que l'Ajuntament de Barcelona –excepte la capitania general, neutralitzada però a base de posar-hi comandaments fidels fins al servilisme amb el *Caudillo*, com ara Pablo Martín Alonso, Luis de Lamo Peris i José Luis Montesinos-Espartero y Averly (ocupants del càrrec entre 1957 i 1967)–, Porcioles fos la màxima figura política de Catalunya.¹⁵³

Però això ho havia estat sempre l'alcalde de Barcelona fos qui fos, excepte en temps de la Mancomunitat o de la Generalitat, amb independència de la brillantor amb què exercís el càrrec, per una qüestió gairebé demogràfica. La batalla guanyada per Porcioles fou la d'aconseguir una estabilitat superior a la dels governadors civils del moment, i, per tant, poder operar a més llarg termini; sumat evidentment al fet de guanyar-se la confiança de l'entorn més immediat de Franco en el període.

En un altre ordre de coses queda que Porcioles es reivindicés catalanista i de la Lliga *a posteriori*, després del seu cessament i, sobretot, després de mort Franco reivindicés l'autonomia i la Generalitat. Ja no eren els mateixos temps. El franquisme, pel que havia apostat inequívocament des dels anys de la Guerra Civil, ja havia desaparegut. Que íntimament mai no havia abandonat el seu ideari catalanista/autonomista? Potser... No podem ocupar-nos de les conviccions íntimes de Porcioles (és quelcom que només ell podia saber, en realitat). Els/les historiadors/es només podem ocupar-nos de la seva política.

Així doncs, recapitulant, en la primera meitat dels anys seixanta, i un cop afirmada la campanya d'imatge que significà la visita de Franco el 1960, l'Ajun-

151. Vegeu M. PALLA, *Firenze nel regime fascista, 1929-1934*, Florència, Olschki, 1978.

152. Vegeu S. CORTÉS CARRERES, *València sota el règim franquista (1939-1951)*, cit., p. 43-76.

153. E. COMPANY, «L'Alcalde de Franco a Catalunya», *El País* (9 setembre 1993).

tament de Porcioles era una realitat estable. Les decisions en mans de l'alcalde i els seus col·laboradors més propers, els delegats de Serveis de designació personal i directa, i, en tot cas, dels tres tinent d'alcalde que entre els trenta-sis regidors seleccionava cada tres anys. La resta de regidors resultaven més decoratius que altra cosa, fet pel qual es podia desenvolupar un joc d'eleccions obert al joc dels fidels en el terç familiar, monopolitzat per la CNS en el sindical i distribuït entre FET-JONS per una banda i els col·legis professionals, entitats econòmiques i equips de govern de les facultats universitàries per l'altra, en el terç corporatiu. No hi havia riscos i els problemes després de 1966 se centraren en la incapacitat de l'esquema familiar per interessar l'electorat, que acudia a votar cada cop menys, desaparegudes o convertides en rutina mancada de persuasió real les coaccions dels anys quaranta i cinquanta.

FET-JONS es trobava entretinguda en enfrontaments personalistes al voltant de l'ocupació de regidories, les escorrialles del banquet, mentre que el joc establert satisfia les aspiracions –que sovint volia dir només afalagar la vanitat– dels seus quadres. Tradicionalistes, lliguers i altres reminiscències del passat deixaven de tenir importància definitivament, neutralitzats per la via de l'absorció o de la concessió ritual d'alguna regidoria de les que sortien a licitació controlada. L'envelliment i les desaparicions per defunció del personal polític de preguerra estaven fent la resta. Els maldecaps encetats el 1951 ja no existien. Franco podia estar satisfet del seu nou alcalde de Barcelona, com no ho estava des dels anys del seu fidel Miquel Mateu. I tanmateix ni Porcioles podria evitar, en el futur, la nova onada de mobilitzacions que donarien el cop mortal al franquisme i que també protagonitzà Barcelona. Sota els peus del porciolisme es covaven a Barcelona i el seu entorn urbà mobilitzacions estudiantils, sindicals i veïnals que resultarien decisives –aquestes darreres induïdes en bona mesura per la desastrosa gestió municipal.

No obstant això, ni la derrota d'Acedo ni la bona entesa amb Vega Guerra significaren per a Porcioles el control ple de la política provincial. D'entrada, els successius governadors civils mostraren sensibilitats diferents respecte de les iniciatives de Porcioles segons quines fossin aquestes i no només per la personalitat de l'alcalde. A més aquests variaren sovint. El gener de 1963 Vega Guerra era destituït a causa de la seva pobre actuació davant de les riuades del setembre anterior, tot i que fou compensat amb l'ambaixada de Veneçuela, la més adient per al personatge segons hem pogut veure.¹⁵⁴ El substituïí Antonio Ibáñez Frei-

154. Vegeu M. MARÍN, *Fa 35 anys: les riuades*, catàleg de l'exposició del mateix títol, Sabadell, Museu d'Història de Sabadell, 1997, p. 20. Les causes no foren, en absolut, cap mena de converses clandestines amb exiliats del sud de França, com aventura J. ALCARAZ

re, un militar de la línia dura, falangista i que tenia força similituds de caràcter amb Acedo, malgrat que evolucionaria –com altres falangistes– fins a arribar a ministre de l'Interior amb Adolfo Suárez, ja avançat el procés de Transició (1979-1980).¹⁵⁵ Ibáñez Freire tornaria a disputar amb Porcioles en termes similars als d'Acedo tot i que el catalanisme ja no era un tema crucial (la ponència del Consejo Nacional sobre el tema, completada el 1963, no tingué conseqüències)¹⁵⁶ amb l'Ajuntament a ple rendiment respecte dels seus projectes de creixement de Barcelona en taca d'oli per tot el terme municipal.

El nou governador intentaria ara la via de desacreditar Porcioles qüestionant la seva competència com a gestor, sense sortir-se'n.¹⁵⁷ De l'estil que Ibáñez Freire conreava aleshores ens n'ha deixat constància Manuel Ortínez relatant una conversa amb el governador en la qual aquest l'utilitzà per portar a Jordi Pujol el missatge que si no deixava les seves activitats catalanistes aniria a «romperle los dientes de un culatazo».¹⁵⁸ La dissolució violenta d'una manifestació de capellans a Barcelona el maig de 1966 li costaria el càrrec, en haver topat amb l'Església, tema tabú per a Franco.¹⁵⁹ El governador fou, no obstant això, promocionat a sotssecretari de Treball pel ministre, també falangista, Jesús Romeo Gorria i continuaria així sense problemes la seva carrera política. El 1966 arribava al Govern Civil un altre militar, aquest no significativament falangista, Tomás Garicano Goñi, un polític hàbil format en el cos jurídic, que anys més tard seria el que destituiria a Porcioles en ocupar la cartera de Governació. Porcioles i Garicano tampoc no sintonitzaren per raons de les quals ja parlaré. El 1969 el reemplaçà Tomás Pelayo Ros, un fiscal passat a la política, el darrer que Porcioles hauria de conèixer, ja que duraria fins a 1974.

Malgrat que Porcioles actuava a Barcelona amb total impunitat, cada canvi

(*Matías Vega Guerra*, cit., p. 53). No resulta seriós descriure la catàstrofe de setembre de 1962 –més d'un miler de morts entre Rubí, Sabadell, Sant Quirze del Vallès, Terrassa i encara alguns més al Baix Llobregat– tot dient: «Unas inundaciones, habituales por otra parte en el Levante español, en la localidad barcelonesa de Rubí precipitaron su remoción del cargo[...]».

155. Una primera aproximació als governadors civils del franquisme a Catalunya la podem trobar a J. CLARA, «Els governadors civils del franquisme a Catalunya», cit.

156. C. SANTACANA, «El Consejo Nacional del Movimiento y la política sobre Cataluña», cit.

157. Alguns aspectes dels enfrontaments Porcioles/Ibáñez Freire a J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 117.

158. M. ORTÍNEZ, *Una vida entre burguesos*, cit., p. 128.

159. Ens ho confirma L. LÓPEZ RODÓ, *Memorias*, vol. II, Barcelona, Plaza & Janés/Cambio 16, 1991, p. 37-38.

al Govern Civil significava una recomposició de lloc respecte del projecte d'escampar la influència del seu entramat clientelar per la província. Perquè cada governador, amb independència del que pensés de la seva gestió com a alcalde o de la seva imatge pública, tenia la seva pròpia visió de com conduir els afers provincials i els seus propis interessos personals dins la política franquista. Porcioles podia ser un punt de referència o bé un obstacle de grans dimensions, segons el cas. I malgrat la protecció que li dispensava López Rodó, a aquest tampoc no li era possible ni reemplaçar a discreció als governadors de torn fins a trobar-ne l'ideal —era cosa d'Alonso Vega— ni tampoc alterar el panorama institucional.

No només els governadors, amb les comissions provincials i tota la penetració de l'Administració perifèrica de l'Estat en les competències locals, impedièn a Porcioles seguir amb els seus plans. L'alcalde topà amb la Diputació Provincial com un altre obstacle per a la seva hegemonia. A la Diputació es trinxeraren bona colla d'alcaldes de ciutats petites i mitjanes de l'entorn barceloní disposades a no deixar-se conduir per Porcioles en la marxa dels afers locals. La Diputació, presidida aleshores per Joaquim Buxó-Dulce d'Abaigar, marquès de Castellflorite (1949-1967), significà un obstacle. Buxó-Dulce i alguns alcaldes, significativament Josep Maria Marcet, de Sabadell, feren causa comú en temes d'importància cabdal per als projectes porciolistes a finals dels anys cinquanta i l'obligaren a maniobrar per aconseguir una diputació més fàcilment «aconsellable». Amb el nomenament de Josep Maria Muller i d'Abadal (1967-1973) per dirigir-la, les relacions Ajuntament-Diputació millorarien significativament, car el nou president formava part de l'entramat clientelar teixit al voltant del projecte de la Gran Barcelona. El cessament de Porcioles, el maig de 1973, facilitaria l'arribada de Samaranch a la Diputació el mes de juliol: la cohabitació Porcioles/Samaranch ben segur que hauria acabat per plantejar problemes causats per l'ambició política que compartien.

Tanmateix, malgrat la seva resolució favorable, la batalla contra la Diputació del marquès de Castellflorite mostrà a Porcioles que els seus instruments institucionals de control de la política provincial eren molt i molt precaris. D'aquesta manera maniobrà per afegir una nova «C» al seu programa de 1957, la de la Corporació metropolitana. Porcioles no podia ser alhora alcalde i president de la Diputació, però sí que podia presidir alguna mena de mancomunitat de municipis que li facilités, sinó l'assalt a la província sencera, sí que, almenys, el control sobre una zona molt més àmplia on poder estendre la seva xarxa política clientelar. I tot sense necessitat d'intentar una nova tongada d'agregacions de municipis confrontants —previsiblement rebutjada des del Govern— com la que havia exercit la Barcelona del segle XIX i fins a primers del XX. La inexistència d'agregacions demostra, segons Porcioles, que mai no va existir un projecte

de Gran Barcelona.¹⁶⁰ Però aquesta mena d'arguments, una mica infantils, no poden obviar el paper fonamental representat per la Corporació com a instrument de domini porciolista: allí podien seure els alcaldes o tinentes d'alcalde de l'àrea de l'entorn barceloní per treballar al marge de la Diputació i de la incòmoda presència d'altres alcaldes i diputats provincials que podrien bloquejar certes iniciatives porciolistes. I, no obstant això, ni tan sols la Corporació metropolitana li permeté a Porcioles portar a terme sense obstacles alguna mena de Gran Barcelona. Així, per exemple, controvèrsies sobre la ubicació de Mercabarna l'enfrontaren a l'alcalde de l'Hospitalet José Matías de España Muntadas.¹⁶¹ De España, que segons Porcioles practicava una política personalista i estreta de mires –curiosament, el mateix que feien tots els seus rivals sense excepció si ens creiem les memòries de l'alcalde–, aconseguí modificar el projecte contra els dissenys de Porcioles, però fou destituït del càrrec, entre d'altres coses, per tal que deixés de significar un obstacle per a l'alcalde de Barcelona. I això que de España no era pas un individu de tercera fila, car entre d'altres coses obtingué per a l'Hospitalet el partit judicial propi.¹⁶² De totes maneres, Porcioles no se'n podria aprofitar gaire de la seva victòria perquè cessà el mateix any que el seu contradictor.

Al marge de la Corporació els seus projectes d'extensió cap al Maresme i cap al Vallès també xocaren amb greus obstacles, mostrant les limitacions polítiques de la seva manera d'estructurar la Gran Barcelona. Limitacions que tenen les seves arrels en la manera d'organitzar el poder territorial en el franquisme, especialment concebuda per impedir aquesta mena de conquestes *des de baix*. Porcioles arribà fins on el sistema podia tolerar-ho i no més, comptant a més amb la complicitat dels seus protectors dins del Consell de Ministres.

160. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 95.

161. Íd. p. 169-172.

162. José Matías de ESPAÑA MUNTADAS fou alcalde de l'Hospitalet de 1962 a 1973. Enginyer Industrial. Fill d'un director i copropietari de *La España Industrial* que fou, a més, primer tinent d'alcalde de la dictadura a l'Hospitalet. Accionista de l'empresa esmentada, cosí del segon baró de Terrades i nebot polític del primer (l'alcalde de Barcelona de 1945-1951). Propietari agrícola a Piera i amb interessos a *La Voz del Llobregat*. Oficial de complement de milícies universitàries. Adherit a FET-JONS i conseller local del *Movimiento* en els anys cinquanta. Triat regidor pel terç corporatiu el 1958. Era tinent d'alcalde quan fou nomenat. Durant l'exercici del càrrec fou diputat provincial –pel recent creat partit judicial de l'Hospitalet– i procurador municipal a Corts, 1967-1971. En la seva fase de procurador foren denegats dos suplicatoris per processar-lo. Oposat a Porcioles dins la corporació metropolitana acabaria per ser reemplaçat *a petición propia* (sic), segons consta a l'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona, poc abans que fos cessat el mateix Porcioles.

Fou precisament aquesta protecció superior la que acabà per fallar-li a Porcioles, posant de manifest els límits del seu poder «autònom». La derrota de Porcioles es produí a mans del nou ministre de la Governació nomenat per substituir a Camilo Alonso Vega el 1969: Tomás Garicano Gofí. La fatalitat féu que un d'aquells governadors civils amb qui s'havia enfrontat fos elevat a ministre i que amb el temps els seus interessos xoquessin. La victòria estava cantada abans d'iniciar-se la lluita: Garicano podia destituir Porcioles, ni tan sols López Rodó podia evitar-ho, i així s'esdevingué.

5. La derrota de Porcioles

Com fou possible el cessament de Porcioles? Com va poder passar que l'alcalde de Franco fos substituït en el càrrec si gaudia de la confiança del dictador i del seu entorn? En què queda el gran poder de l'alcalde del franquisme per autonomia si fou tan fàcil desplaçar-lo?

No són preguntes retòriques. Tenen a veure directament amb les normes no escrites del funcionament de la política territorial del franquisme, que he intentat anar perfilant en les pàgines anteriors. Porcioles pogué ser destituït perquè no tenia bases de poder pròpies al marge del paper que li conferia el càrrec. I el càrrec li havia estat atorgat. Per tant, fou destituït de la mateixa manera que havia estat nomenat: per decisió governativa.

Afectà tal decisió a Franco? És difícil de saber. Francisco Franco Salgado-Araujo no ens ho pot aclarir. Les anotacions de les seves converses privades amb Franco s'interrompen el gener de 1971.¹⁶³ Tanmateix ja he relativitzat el caràcter de les relacions de confiança personals entre Porcioles i el dictador. L'alcalde de Barcelona per a Franco havia estat, sens dubte, Miquel Mateu. En períodes en què res no podia saber-se de manera fefaent sobre el que Franco pensava o deixava de pensar proliferaren les especulacions; mentre va ser viu no va mostrar bona disposició a deixar-se analitzar políticament i actualment la Fundación Nacional Francisco Franco guarda gelosament la seva documentació personal oferint-la als investigadors porgada i amb comptagotes. Així es varen poder estendre mites diversos —que encara perduren— sobre la confiança entre Franco i personatges de l'època de la més variada condició. El cert és que les persones de confiança de Franco foren poques i els íntims encara menys. El mateix Carrero Blanco no deixà de tractar-lo de vostè en més de trenta anys d'intensa col·laboració política.

Caldria parlar, més aviat, de com fou rebuda la decisió del ministre Garicano per López Rodó, ja que havia estat el seu valedor. És en aquest entorn en el

163. F. FRANCO SALGADO-ARAUJO, *Mis conversaciones privadas con Franco*, cit.

qual cal treballar per entendre el conjunt del procés que portà a la destitució de Porcioles. Si Porcioles havia tingut un paper fonamental per desencallar el problema barceloní, explicat amb anterioritat, també és veritat que el context de crisi que havia convertit en bàsica la seva contribució havia ja desaparegut, en part per l'acció exitosa del mateix alcalde. Porcioles era, objectivament, reemplaçable a Barcelona. Calia reemplaçar-lo, però? Garicano així ho valorà –veurem més endavant perquè–, i feta aquesta valoració per part del ministre calia comptar amb el seu valedor per saber si pensava posar-hi algun obstacle. López Rodó tenia molt bona opinió de Tomàs Garicano i així n'ha deixat constància en diversos llocs de les seves memòries.¹⁶⁴ És de suposar que el plantejament de Garicano degué posar-lo davant d'un dilema. Però s'imposà l'opció Garicano. López Rodó no plantà cara al ministre, ni hi ha de moment notícies que intentés fer-li fer marxa enrere. Per comprendre tal actitud i no fer-ne responsable només a qüestions personals com la lleialtat o l'agraïment, cal que entrem a valorar el context polític de 1973. En aquells moments els temes urgents eren d'altres, en absolut locals.

Cal veure, per tant, quin havia estat el paper de l'alcalde en l'alta política i com arribà a ser prescindible també en ella quan fou qüestionat des del Ministeri el seu paper en la baixa política –la local/provincial que tan satisfactòriament havia executat des de la perspectiva dels qui l'havien nomenat per al càrrec.

Abans d'entrar-hi, però, cal descartar un mite sobre el seu reemplaçament: el de l'erosió de la posició de l'alcalde per part de l'oposició antifranquista, fos aquesta veïnal o directament política. Cap reemplaçament d'alcalde anterior a 1975-1976 no es plantejà en aquests termes. La impopularitat d'un alcalde –o de qualsevol altre càrrec públic– era quelcom valorat per les autoritats de cara al seu eventual reemplaçament, com ho era també de cara al seu nomenament. Però aquest aspecte només fou determinant a partir del moment en què el règim entrà en la seva definitiva crisi. Així, l'alcalde de Barcelona Joaquim Viola¹⁶⁵ fou

164. L. LÓPEZ RODÓ, *Memorias*, vol. II, cit.

165. Joaquim Viola Saurer (Cebreners, Àvila, 1913 - Barcelona, 1978). Alcalde de Barcelona d'agost de 1975 a desembre de 1976. Advocat. Registrador de la Propietat. Excombatent. Com J. M. Porcioles era del Consell d'Administració del *Banco de Madrid* des de la seva fundació a Catalunya el 1954 a partir de la Banca Suñer. Procurador familiar a Corts per Lleida des de 1967 fins que accedí a l'alcaldia i passà a ser-ho municipal. La seva gestió fou tormentosa i acabà dimitint davant de la pressió política del carrer i dels difícils equilibris amb la política de transició. Amb la plena confiança del ministre Martín Villa, posteriorment fou director general d'Administració local. Fracassà en presentar-se com independent per Lleida al Senat el 1977. El 1978 seria assassinat per militants de l'independentisme català.

substituït el desembre de 1976 en un context d'àmplia mobilització popular contra la seva gestió i, per extensió, contra el règim. Però cap mobilització popular hauria justificat una decisió d'aquest tipus pel maig de 1973. Les explicacions van en direccions ben diferents d'aquesta. No en va la política del seu substitut, Enric Masó, fou continuista en una àmplia majoria d'aspectes, cosa que no es pot dir en absolut de la de l'alcalde que vingué a substituir a Viola, Josep Maria Socías.¹⁶⁶ Relleus diferents per a contextos polítics diferents.

L'alta política i el paper marginal de Porcioles en el context

Per al tàndem Carrero-López Rodó, Porcioles havia estat quelcom més que un peó a Barcelona. Sense que calgui magnificar el paper que pogué desenvolupar l'alcalde en l'alta política del franquisme, sembla que en el període en què els seus valedors polítics, i en especial López Rodó, jugaven a intentar hegemonitzar el Consell de Ministres —sempre sota l'atenta mirada de Franco— Porcioles resultà un bon aliat.

I fou així per diverses raons. En primer lloc, els èxits de l'alcalde avalaven una política d'obertura a sectors socials addictes al franquisme però sense color polític concret. Sectors que per procedència i/o edat no estaven alineats amb cap de les diverses capelletes del règim, allò que amb una caracterització abusiva de protopartit polític s'ha anomenat habitualment «famílies». Cada vegada que una iniciativa de Porcioles funcionava, la renovació del règim que auspiciaven Carrero i López Rodó resultava afavorida.

Afavorida respecte de qui? Doncs respecte dels altres sectors que s'agitaven a l'interior del Consell de Ministres i que caldria identificar amb els lideratges alternatius de Fernando Maria Castiella (ministre d'Afers Exteriors, 1957-1969) amb qui s'alineava Manuel Fraga (ministre d'Información y Turismo, 1962-1969) i José Solís Ruiz (ministre Secretario General del Movimiento, 1957-

166. Josep Maria Socías Humbert (Barcelona, 1937). Alcalde de Barcelona de desembre de 1976 a gener de 1979. Advocat. Format en el *Frente de Juventudes*. Féu la seva carrera professional dins la CNS de Barcelona, on ocupà, entre d'altres, els càrrecs de vicesecretari provincial d'*Obras Asistenciales*, secretari general i delegat provincial. En la seva etapa de màxim responsable s'encarà a les grans vagues i protestes i inicià a la fi la labor de desmuntatge dels sindicats verticals. Procurador sindical a Corts de 1967 a 1976 en què passaria a ser-ho municipal. Fou l'home de Martín Villa a Barcelona durant la transició —havia estat el seu subordinat quan el ministre era delegat provincial de sindicats a Barcelona. El 1977 el rei el nomenà senador. Després de cessar el 1979, es va moure en l'òrbita del PSC-PSOE.

1969). Castiella i Fraga representaven un lideratge alternatiu al de l'almirall ni més ni menys «aperturista» que el d'aquest, de la mateixa manera que Solís en representava un altre. Les diferències estaven posades molt més en el tipus d'interessos que havien reunit al seu entorn (de procedència bàsicament falangista Solís, d'extracció més heterogènia, tant catòlica com falangista, Castiella) i el tipus d'arguments que podien utilitzar per mobilitzar-los, que no pas en projectes polítics diferents. Javier Tusell ja advertí en el seu moment que «aperturista» i partidari d'una transició democràtica no resulten conceptes sinònims ni de lluny, per la qual cosa sembla difícil d'escatir entre projectes no consumats quin presentava un caire més favorable per a una posterior evolució en un sentit democràtic.¹⁶⁷ El que de fet guanyà, el de Carrero, s'obrí als canvis a títol pòstum i sota la pressió de les mobilitzacions populars.

Carme Molinero i Pere Ysàs han contribuït de manera fonamental a aclarir el malentès de les lluites dins del Consell de Ministres, entre presumptes «aperturistes» i no menys presumptes «immobilistes», a posar l'èmfasi en el fet que tots ells eren «aperturistes» en el sentit en que tots eren sensibles a la necessitat de canvis per poder donar continuïtat al règim en l'essencial.¹⁶⁸ Cosa que els situaria a tots ells també com «immobilistes» en un determinat sentit: el de la voluntat de donar continuïtat al règim.

Perquè aquesta era la qüestió: la continuïtat del règim després de Franco, que el 1962 arribava a la setantena d'anys. Que la continuïtat seria monàrquica ho havia deixat clar la *Ley de Sucesión* ja el 1947. Quedava per veure qui seria el rei, doncs podia ser-ho qualsevol ja que Franco considerava el seu relleu com una instauració i no com una restauració. Així les coses, limitar l'apellatiu de monàrquics als que defensaven la candidatura de Don Juan de Borbón o la del seu fill Juan Carlos resulta tendenciós. No només hi hagué alguns candidats de menor importància com els de la branca carlina o Alfonso de Borbón Dampierre, sinó que no tothom que donà suport a un mateix candidat ho féu des de la mateixa perspectiva o formant un bàndol coherent. Tothom fou monàrquic a la seva manera perquè tothom entengué que Franco no havia deixat altra sortida. De fet, «monàrquic», així sense explicitar res més no volia dir gran cosa perquè tampoc no està gens clar, malgrat els nombrosos panegiristes de què han gaudit els diversos candidats, que a les alçades dels anys seixanta cap ni un dels candidats estigués inequívocament compromès amb la transformació del règim

167. J. TUSELL, *Carrero. La eminencia gris...*, cit. Tanmateix, l'autor utilitza profusament aquestes categories per distingir dins del Consell de Ministres.

168. C. MOLINERO i P. YSÀS, «Modernización económica e inmovilismo político (1959-1975)», a J. A. MARTÍNEZ (coord.), *Historia de España. Siglo XX. 1939-1996*, cit.

en un sentit democràtic, com tampoc que ho estiguessin amb la pura i simple perpetuació del franquisme. Així les coses, a l'interior del règim només alguns falangistes de l'ala radical i una mica somiatruïtes podien pensar en una solució «republicana», i aquests eren una minoria poc més que sorollosa i encara en moments puntuals.

Els diversos grups formats dins del Consell de Ministres polemitzaven sobre la millor manera de facilitar el relleu sense entrebancs per al règim i aprofitaven per agafar posicions de cara a protagonitzar el procés.

En aquest joc, per tant, l'èxit d'un individu proper era un punt a favor del lideratge d'una de les diverses opcions. Sobretot perquè el fracàs d'algu vinculat a alguna d'elles o d'alguna iniciativa concreta era aprofitat per criticar el conjunt de la gestió. Així, per exemple, la necessitat d'utilitzar els mecanismes de multa i segrest de publicacions de la Llei de premsa de Manuel Fraga contra diaris massa agosarats des del mateix moment de l'entrada en vigor de la Llei seria utilitzat per atacar-lo sense posar en qüestió el text legal en darrera instància.

Porcioles constava en l'haver de López Rodó i, per extensió de Carrero. Els seus èxits locals eren èxits per a ells també. Però, a més, en un aspecte molt poc conegut de la seva activitat política Porcioles fou útil per establir contactes entre López Rodó i altres ministres i figures polítiques properes a Franco que no estaven alineades amb ningú (ni Carrero, ni Castiella/Fraga, ni Solís). A través de les memòries de López Rodó, que no és gaire explícit, podem constatar que Porcioles el 1964 realitzà gestions al voltant del tema de les «Lleis Fonamentals» en discussió (la *Ley Orgánica del Estado*, finalment aprovada el 1966) prop de l'almirall Pedro Nieto Antúnez.¹⁶⁹ Porcioles convidà a l'aleshores ministre de Marina a ser pregoner de les Festes de la Mercè i aprofità per discutir amb ell (epistolàrment, però segurament també en directe) sobre un tema que era aleshores de la major importància de cara a la continuïtat del règim. Nieto Antúnez era una peça important del joc no pas en virtut del seu càrrec sinó per l'amistat personal que l'unia a Franco. En paraules de López Rodó: «[...] pertenecía al reducido círculo de personas que rodeaban a Franco.»

Val la pena de fer notar el rar privilegi que això suposava essent Franco tan poc donat a les amistats íntimes, com he comentat més amunt. Tanmateix, poca cosa més podem dir de l'afer o d'altres de similars mentre no tinguem a l'abast altra documentació que les memòries d'alguns dels implicats. Però tant si fou per motius d'índole personal (coneixences prèvies fetes en el seu llarg pe-

169. L. LÓPEZ RODÓ, *Memorias*, vol. I, cit., p. 468-470, i J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 206-207.

riple institucional) com si ho fou per la facilitat que el càrrec li donava a Porcioles per establir contactes i actuar així de mitjancer (com sembla el més probable), el cas és que sembla clar que l'alcalde de Barcelona fou una peça important en aquella conjuntura de lluita interna dins del Consell de Ministres. Porcioles rendia, doncs, altres serveis que no tenien a veure directament amb els fins ara explicats al voltant de la problemàtica estrictament barcelonina o catalana. Porcioles era un puntal més en la lluita per la supremacia que mantenia Carrero, alineat amb la xarxa de contactes polítics que havia anat teixint l'infatigable López Rodó. Per exemple, de la mateixa manera com actuava a l'alcaldia davant de convidats il·lustres —el mateix Franco el 1966 amb motiu de la *Semana Naval*¹⁷⁰—, i essent com era procurador a Corts, Porcioles degué treballar entre vestidors per estendre les simpaties dels seus companys d'hemicicle a favor dels projectes apadrinats pels seus valedors. Les seves activitats en aquest sentit, com ara privilegiar l'estratègia successòria a l'entorn del príncep Juan Carlos i no del seu pare o qualsevol altre, almenys des de Barcelona, les certifica en les seves memòries el mateix alcalde parlant-ne en genèric —al marge de comentar els afers amb Nieto Antúnez i el mateix Franco:

El «as» del príncipe, con tiempo por delante, comenzó a ganar oportunidades. Los «impacientes», embebidos de un personalismo «juanista», sobrepuesto a la misma forma institucional de la Corona, empezaron a cometer posibles errores de enfoque al no valorar las nuevas incidencias que se estaban produciendo en el mapa internacional. Mi análisis de la situación política por una parte y mi amistad con don Laureano López Rodó por otra me inclinaron a una actuación en su mismo sentido, y a apoyarla en Barcelona desde la alcaldía.¹⁷¹

Amb major informació que l'estrictament derivada de dades de llibres de memòries que cal creuar i contrastar podrem saber més del conjunt de l'activitat desplegada en els debats al voltant de lleis concretes, per exemple del paper que tingué en l'aprovació de la *Ley de Representación Familiar* a les Corts.¹⁷² Com també corroborar o descartar imatges carregades d'ironia com la que deixà de l'alcalde el ministre Federico Silva Muñoz arran d'una de les intervencions «parlamentàries» de Porcioles. En ella apareix un Porcioles que està lluny de ser un orador brillant a les alçades de 1961:

170. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 207.

171. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 202.

172. L. LÓPEZ RODÓ, *Memorias*, vol. II, cit., p. 176-178.

Le respondió Porcioles, gran caballero y gran alcalde de Barcelona, pero que con la fatiga y los nervios del discurso mezclaba la emoción, el catalán, el castellano y el latín, ya que era buen conocedor del mismo.¹⁷³

De totes maneres, el paper de Porcioles, tot i ser important, no degué resultar tan determinant com això. Útil sí, bàsic no. D'altra manera figuraria a les agendes de Carrero Blanco i no només a les de López Rodó, malgrat la insistència que posa Rafael Manzano (autor de les notes a l'edició de les memòries de l'alcalde) en voler-nos fer creure que Porcioles gairebé conduïa afers d'Estat en l'ombra:

Como puede advertirse en los libros de don Laureano López Rodó, la cita del nombre de don Josep M. de Porcioles es constante. Solamente en sus «Memorias» incluye su nombre en 22 páginas. Algunas decisiones nacionales del señor Porcioles se tomaron por indicaciones de López Rodó.¹⁷⁴

La nota no pot ser menys afortunada (fins i tot en el seu redactat): les memòries de López Rodó, en tres volums, sumen més de dues mil pàgines i, per posar només un exemple, Joaquim Bau, un altre dels notables catalans dins del règim, apareix ja en vint-i-una ocasions només en el volum segon. Tanmateix, la nota simplement incrementa el to d'autosatisfeta importància que el mateix Porcioles utilitza quan s'atribueix –malgrat la falsa modestia de què fa gala al final– haver suggerit a Franco en una entrevista de 1966 la solució jurídica per a la successió, malgrat que la decisió arribà tres anys després...¹⁷⁵

Aprovada la *Ley Orgánica del Estado* el 1966, nomenat successor, a títol de rei, el príncep Juan Carlos (príncep d'Espanya i no d'Astúries, com era tradicional, per insistir en el fet de la instauració) i caiguts del Govern Castiella, Fraga i Solís el mateix any, Porcioles tornaria a ser només l'eficient alcalde de Barcelona, ara ja amb la major part de la feina feta pel que feia als plantejaments dels vencedors del joc: Carrero i López Rodó.

Porcioles havia tingut un paper de protagonisme relatiu en els anys clau de 1964-1966, però sempre operant en nom d'altres. Els seus motius polítics per triar un candidat a rei i no un altre semblen correspondre amb tota obvietat a l'aposta segura al cavall guanyador, alineant-se amb el mateix pel que Franco mostrava inclinació. Tots els que presumeixen d'haver induït Franco a prendre

173. F. SILVA MUÑOZ, *Memorias políticas*, Barcelona, Planeta, 1993, p. 74.

174. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 306.

175. Íd., p. 208-210.

la decisió successòria a favor de Juan Carlos atribueixen, interessadament, la tardança als dubtes del dictador, quan sembla molt més versemblant que Franco no volgués successors en vida i per això posposava l'oficialitat de la tria. Aconsellar a Franco que triés al príncep el 1966 no era res més que insistir a oficialitzar una tria que s'havia anat quedant sense alternatives amb el pur i simple pas del temps pel desgast acumulat per tots els altres cada vegada que havien parlat del tema, molt especialment Juan de Borbón.

Precisament, amb aquesta devaluació de les accions de Porcioles en l'alta política, vingué a coincidir al cap de pocs anys una situació de crisi ministerial que deixava el camí franc a l'almirall Carrero en la seva lluita per presidir el traspàs de poders de Franco al seu successor. Carrero obtingué el 1969 una satisfacció, que havia semblat gairebé impossible en ocasions anteriors, en accedir al càrrec de ministre de la Governació Tomás Garicano Goñi. Entre 1942 i 1957 havia hagut de suportar que Blas Pérez, amb qui no tenia sintonia, carregués amb tota la responsabilitat del Govern territorial. Cosa que posa en qüestió el poder omnímode de Carrero per sota de Franco ja en aquella època tal com l'ha argumentat Javier Tusell en la biografia de l'almirall repetidament citada. Entre 1957 i 1969 va haver de conviure amb el sempre difícil Camilo Alonso Vega, un militar només preocupat per la repressió i amb poca cintura política, però inatacable davant de Franco perquè era dels pocs individus de la seva confiança personal.

Amb Garicano havia arribat al Consell de Ministres per primera vegada un polític en sintonia amb Carrero. Dels que tenien iniciatives agosarades (als ulls de l'immobilisme de la cada vegada més gerontocràtica cúpula del règim) com ara la de permetre als consistoris l'elecció de l'alcalde d'entre els regidors nomenats, sempre sense voluntat de xocar amb l'almirall que ja s'albirava com marcessor de l'herència política del dictador. Aquesta iniciativa, que s'inscrivía en la cursa per reajustar els equilibris polítics dins del règim, obriria una competència interna entre els fidels que podria acabar per donar algun sentit a les associacions polítiques que el Consell de Ministres encara no havia acabat de definir. No era una democratització, en absolut, però significava una manera d'implicar molt més dins del règim als fidels i a possibles fidels cooptats entre sectors de notables locals. Una reedició de les polítiques pensades per intentar ampliar la base política franquista, com les fetes a Catalunya per Acedo o el mateix Porcioles, però ara amb dimensions espanyoles. Un acte d'intel·ligència política, en definitiva. La proposta, convertida en projecte de *Ley de Administración Local* i refusada en Consell de Ministres el 1973, dóna idea de l'ambició i categoria del ministre tant com dels límits de tota reforma dins del franquisme.

Lògicament, quan el 1969 Garicano entrà a dirigir el Ministeri es convertí en molt més important per a Carrero i López Rodó tenir una bona relació amb ell del que ho podia ser eventualment el recurs a Porcioles. Segons Tusell, l'agenda de l'almirall així ho testimonia.¹⁷⁶ Quan Porcioles fou destituït, el més probable –mancats ara com ara de majors detalls– és que López Rodó es limités a lamentar-ho sense grans escarafalls. Decidir sobre l'alcaldia de Barcelona era potestat del ministre. Garicano optà per un candidat propi, seleccionat després d'haver meditat amb calma sobre diversos candidats: Enric Masó. Fins i tot prescindí de la candidatura d'Eduard Tarragona i Josep Antoni Samaranch, amb el qual tenia bona relació, quan el nom de Masó li fou suggerit per l'aleshores subsecretari d'Administració Local, Santiago de Cruylles.¹⁷⁷

El final: la vella qüestió dels túnels del Tibidabo

Què tenia Garicano contra Porcioles? Si ens hem de creure l'alcalde, Garicano havia estat un mal governador civil que no havia parat de posar paranys a la seva política; política que, òbviament, era la més pensada, la correcta i la millor, per no dir «la més catalana». No deixa de resultar significatiu que només l'alcalde tinguí tan mala opinió de Garicano. López Rodó assegura d'ell que era: «hombre templado y bondadoso que no creó conflictos en Barcelona»¹⁷⁸

I per la seva part, en els seus anys com a ministre, J. Tusell el conceptua com: «una de las personas de talante más abierto del Gobierno y un decidido partidario del aperturismo».¹⁷⁹

Sembla clar que Porcioles no actua de manera desapassionada precisament en entrar en aquesta part de la seva autobiografia. Més enllà de la conceptualització del tarannà aperturista o no d'un o altre –i del que de debò signifiqui l'expressió–, el cert és que en algun moment aparegueren enfrontats en afers concrets i fou això el que portaria a Garicano a rellevar Porcioles, seguint la lògica jeràrquica que pertocava al règim. Si ningú no actuà per damunt del ministre per salvar Porcioles significa que el seu cessament no fou dramàtic de Madrid estant.

El tema clau de l'enfrontament entre Porcioles i Garicano fou tan prosaic com el control de la construcció dels túnels del Tibidabo –foradant la serra de

176. J. TUSELL, *Carrero: La eminencia gris...*, cit., p. 366 i 380.

177. Vegeu J. BOIX i A. ESPADA, *El deporte del poder*, cit., p. 132-135.

178. L. LÓPEZ RODÓ, *Memorias*, vol. II, cit., p. 63.

179. J. TUSELL, *Carrero: La eminencia gris...*, cit., p. 411-412.

Collserola en direcció al Vallès Occidental— i de les seves repercussions urbanístiques a mitjà termini. El projecte era molt antic, s'havia forjat en èpoques anteriors fins i tot al nomenament de Porcioles com a alcalde.

Josep Maria Marcet, alcalde de Sabadell, plantejà el projecte a la Diputació el 31 de maig de 1957, producte de l'anàlisi feta des del Vallès Occidental de la necessitat que acabaria tenint Barcelona d'una sortida per a l'edificació de zones residencials fora d'un espai urbà en ràpid deteriorament a causa de l'edificació industrial.¹⁸⁰ Marcet, resident a un dels espais directament afectats com era Bellaterra (Cerdanyola) durant vuit mesos a l'any, s'erigia així en portaveu dels sectors interessats en el foment de la construcció a aquelles zones del Vallès i, en especial, als grans termes municipals per explotar de Cerdanyola i Sant Cugat. Marcet explicà sense embuts quin era l'objectiu final de l'obra, l'especulació del sòl edificable, i confessà, a més, que les comunicacions Barcelona-Sabadell-Terrassa eren ja acceptables amb alguna reforma de petit abast.¹⁸¹

La cuestión clave es la de facilitar el acceso directo y rápido a unos grandes terrenos de magníficas condiciones residenciales, situados junto a Barcelona, a esa Barcelona que ya no puede con su crecimiento urbanístico, agarrado por los obstáculos de la Naturaleza; unos terrenos que hoy no tienen casi valor por esta misma razón de su falta de comunicaciones pero que, convenientemente dotadas de éstas, tendrían una sobrevaloración enorme [...].

El president de la Diputació, Joaquim Buxó-Dulce féu seu el projecte, especialment des del moment en que Marcet fou cessat en l'alcaldia de Sabadell el 1960, just quan l'avantprojecte es convertia ja en projecte. El 1964, malgrat tot, el projecte no obtenia llum verda tot i l'evident expectació que aquest despertava en el conjunt d'interessos locals representats a la Diputació. Aleshores, arran d'una pregunta presentada al plenari de la Diputació per l'alcalde de Sabadell Antoni Llonch, el notable del sindicalisme franquista Mateu Molleví i Joan Antoni Samaranch, Buxó posà clarament de manifest l'abast del projecte:

[...] estimamos que nuestra iniciativa es necesaria a los intereses de la Provincia y de urgente realización; nuestro Proyecto tiende, aparte de servir los cuantiosos intereses de la ciudad de Barcelona, a revitalizar la zona del Vallés, facilitar la intercomunicación de sus grandes poblaciones, Sabadell,

180. J. M. MARCET, *Mi ciudad y yo*, cit., p. 400-413.

181. Íd., p. 408.

Tarrasa, etc., y prever la posibilidad de la prolongación hasta Manresa, es decir, un plan armónico que contempla intereses generales viarios, urbanísticos y de toda clase de la provincia y su porvenir [...].¹⁸²

El problema era el finançament, ja que l'Estat difícilment finançaria obres tan cares sense tenir clar d'on sortirien el diners que poguessin compensar les despeses. Marcet i els seus proposaven començar a construir i recuperar els diners *a posteriori* gravant les transaccions de sòl edificable i les construccions immobiliàries en terrenys positivament afectats. Però era aquesta una perspectiva vallesana. Si l'obra s'havia de portar a la pràctica amb la preeminència d'interessos privats, com no podia ser d'una altra manera seguint la lògica que l'Administració franquista aplicava en els mateixos anys en d'altres camps (notòriament l'habitatge), tots els possibles afectats havien de ser escoltats en els seus legítims interessos. Barcelona en particular.

I justament l'obstacle era a Barcelona. L'alcalde Porcioles personificava aquesta permanent obstaculització del projecte, fins al punt que un conat d'inici de les obres per part de la Diputació el 1962 fou aturat, malgrat l'anunci a la premsa de l'execució imminent i les fotografies de les primeres accions de les excavadores. Darrera Porcioles s'alineaven els interessos d'un determinat consorci financer (Finanzas y Proyectos SA) on es trobaven representats el Banc Condal, el Banco Madrid i altres grups que estaven darrere el projecte de l'alcalde de dirigir el procés des de Barcelona. Porcioles i els seus aturaren el projecte de Marcet de 1957 ençà i passaren a replantejar-lo el 1967 quan ja comptaven amb els instruments per controlar-lo: el grup promotor corresponent i el projecte en marxa d'una Corporació Metropolitana. La víctima política en fou Buxó-Dulce, reemplaçat per Josep Maria Muller i d'Abadal, més susceptible d'emmotllar-se a la iniciativa de Porcioles.

L'altra víctima foren els interessos vallesans, que varen haver de mobilitzar-se activament per poder incidir en el projecte. Així ja el 1962, després de parilitzada la iniciativa unilateral de construcció per part de Buxó, hagueren de presentar una queixa per la seva exclusió de la comissió coordinadora que havia d'harmonitzar els interessos en litigi. El tema dels túnels del Tibidabo fou un dels diversos que permeté parlar d'una «revolució de les comarques» que, trinxerades en la Diputació, resistien a la Gran Barcelona. De fet, el litigi quedà sense solució mentre Buxó continuà a la Diputació. L'opinió «comarcal» la resumia molt bé el ja citat Marcet:

182. Citat per C. MOLINER i P. YSÀS, «La Diputació de 1949 a 1977», a B. de RIQUER (dir.), *Història de la Diputació de Barcelona*, vol. III, cit., p. 78.

Creo asimismo que quien ha de dar la pauta es la Diputación Provincial de Barcelona, ya que por la índole de sus atribuciones y misión, siquiera más teórica que práctica, es el organismo idóneo para llegar a esta coordinación basándose en como se basa su propia existencia o razón de ser en el cuidado y administración de los intereses extramunicipales.¹⁸³

Per la seva part, l'opinió de Porcioles, que atribueix l'aturada de les obres el 1962 a una qüestió merament tècnica –citant a un periodista de la seva mateixa òrbita com era Manuel Vigil, del diari *Ya*, com a autoritat en el tema– i posteriors aturades a «localismes particularistes», deixa ben clar que qui havia de dirigir el procés era Barcelona: «era preciso que se conjugasen diversos factores, entre los que los intereses de Barcelona y de su órbita de influencia deberían, de manera lógica, prevalecer».¹⁸⁴

Pel demés Porcioles s'inventa una despreocupació de l'opinió pública del projecte original de 1957 –que ell hauria rescatat el 1960– i una visió parcial del problema per part de la Diputació com una qüestió només del Plan de Enlaces Comarcales, és a dir un tema viari. Les memòries de Marcet, escrites el 1963, plantejant el tema com urbanístic i la intervenció citada de Buxó el 1964 no abonen la simplicitat plantejada per Porcioles entre ell que sap molt bé tot l'abast de la proposta i tots els altres que no entenen la seva complexitat. En realitat Porcioles cercava guanyar temps per establir les aliances que li permetessin dirigir el projecte des de Barcelona i, el 1966 ja tenia la conformitat de Santiago de Cruïlles, aleshores director general de Transports. Des d'aleshores, el protagonisme barceloní estava assegurat.

Ara bé, amb Josep Maria Muller d'Abadal a la Diputació el 1967 els que passarien a posar entrebancs a un projecte hegemunitzat des de Barcelona serien tots els altres. Sobretot perquè l'hegemonia de Barcelona s'exercia en benefici d'un grup empresarial no català que havia fet en anys anteriors la perforació dels túnels de Guadarrama i una bona colla de possibles beneficiaris, entre l'empresariat català, quedaven al marge. El mateix 1967 un altre grup empresarial, TABASA, entraria en acció i acabaria per guanyar-li la mà a Porcioles en arrabassar-li la concessió als seus protegits. TABASA estava constituïda bàsicament per empreses catalanes en les que s'insertaven alguns dels interessos locals menystinguts: Banc Industrial de Catalunya, Banca Catalana i Banc de Sabadell entre d'altres. Presidia el nou grup en dansa Enric Masó i acabà per patro-

183. J. M. MARCET, *Mi ciudad y yo*, cit., p. 412.

184. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 179 –la cita–, i p. 178-186 –l'afer complert.

cinar-lo un polític tan o més ambiciós que el mateix Porcioles: el governador civil de Barcelona i futur ministre de la Governació, Tomàs Garicano Goñi. Garicano donaria la victòria definitiva al nou grup fent a Masó alcalde de Barcelona en substitució de Porcioles el 1973. D'aquesta manera, Garicano aprofitava per fer gestos «catalanistes» que enfortissin la seva posició personal i recuperessin a la figura del governador civil enfront d'un Porcioles que semblava totpoderós. El mateix Porcioles explica així l'episodi del seu relleu a les seves memòries: com una maniobra de Garicano per afavorir TABASA, per interessos personals. En l'obra s'alludeix a Santiago de Cruïlles com l'home de Garicano que contribuï a orientar-lo en política barcelonina i que acabà per induir la defenestració de Porcioles.¹⁸⁵

Tot plegat encaixaria de fet en el marc fins aquí explicat. Garicano renovaria el paper de control de la política local per part del governador civil que a Barcelona havia perdut Acedo en mans de Porcioles. Havent estat abans governador civil a la no poc conflictiva Guipúscoa (1951-1956) tenia una idea prou ben formada del funcionament jeràrquic (ministeri - govern civil - alcaldia) que la Gran Barcelona estava fracturant. En aquesta cursa per recuperar el control de la província completa i renovar –lògicament– el seu personal polític, Garicano, sens dubte ambiciós, es féu una nòmina pròpia de suports. El 1967 Garicano aprofitaria l'afer dels túnels per actuar a favor dels que s'oposaven a Porcioles amb l'objectiu posat a fer-se el seu propi espai. D'aquesta manera entrà, en bona lògica, a favor de TABASA –al marge que hi pogués haver enriquiment personal en el joc, ja que això no el singularitzaria respecte de Porcioles. Entre els nous suports captats hi hauria Santiago de Cruïlles que el 1969, en accedir Garicano al Ministeri, l'acompanyaria a Madrid com a subsecretari. Quan les tensions Garicano-Porcioles arribaren al màxim, o simplement quan el ministre considerà que tocava renovar, fou un pas ja assajat anar a cercar a un col·laborador agraït com el president de TABASA, Enric Masó.

Com es pot veure, un mateix projecte era impulsat o refusat segons qui en portava el control: resulta difícil veure-hi catalanisme o anticatalanisme, aperturisme o immobilisme al darrere. La baralla era en un altre lloc: Porcioles representava els interessos que havia anat teixint al seu entorn com a alcalde, ara els que s'havien teixit fora de la seva xarxa accedien a reemplaçar-lo en haver trobat un aliat més poderós. Porcioles tanca l'episodi culpant de tots els mals a Garicano i Masó que haurien tirat per terra tots els seus esforços en tots els camps. L'explicació última per a tal desastre, ja que era Franco qui nomenava

185. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 186.

als ministres era que havia actuat en el nomenament «debilitado por los años».¹⁸⁶

Masó hauria renunciat a una exposició universal per a 1982 que ell projectava (difícil de creure que se li hagués concedit en el context de mobilització anti-franquista que aniria creixent al cap de poc), hauria perdut el pols en la construcció de l'àrea metropolitana (tema, de fet, no resolt fins als anys vuitanta), hauria fracassat en l'afer dels túnels i hauria actuat contra la llengua catalana fent votar «no» a contracor a divuit regidors en l'afer dels cursos de català. El ressentiment traspua en el paràgraf en què Porcioles fa balanç de l'etapa Masó. De fet, Porcioles no havia plantejat mai cursos de català i és un contrafactual indemostrable què hauria fet el 1975 davant d'una situació com la que se li plantejà a Masó. Cal recordar, però, que Masó s'abstingué i que foren els regidors els responsables darrers d'un episodi que donà ales a l'oposició.¹⁸⁷

Pel que fa als túnels del Tibidabo, existiren problemes tècnics i financers que retardaren l'obra –com Porcioles fa notar ja cap a 1969– i l'oposició acabaria per fer el seu paper: en el context polític de 1973-1975 (mort de Carrero, mort de Franco i creixement de la protesta popular) les obres acabarien per frustrar-se. El projecte no seria recuperat fins a la Barcelona preolímpica en què es portaria a terme finalment, tot i comptar amb oposicions notables. No obstant això, en els anys vuitanta les coses havien canviat prou. Tot i el pes incontestable de Barcelona, altres municipis presentaren alegacions i la via fou concebuda amb el menor impacte ambiental de les aleshores en marxa –tot i que no deixà de tenir-ne– importants modificacions a tots els nivells que frustraren bona part dels somnis d'especulació urbanística dels anys cinquanta i seixanta.

Porcioles en perspectiva comparada

Hem vist un Porcioles menys extraordinari del que el pintaren els seus panegiristes i del que quedà reflectit en les seves memòries, malgrat el fet que la seva importància en el joc polític barceloní fou cabdal i que mantingué incursions més o menys sovintejades en la política extralocal. Un Porcioles que distava de ser el distingit «ministre de Franco a Catalunya» en la mesura que el seu paper fou sempre menor que el d'un ministre i només circumstancialment superior al dels governadors civils, en la mesura en que li va ser necessari al franquisme so-

186. Íd.

187. Vegeu J. CASTELLA I GASSOL, *Los papeles del no al català*, Barcelona, DIROSA, 1975.

lucionar la integració de les grans ciutats en un esquema de Govern territorial de pobres perspectives.¹⁸⁸ Queda, tanmateix, comprovar si com a alcalde fou una figura insòlita en el context del règim franquista.

El primer que cal dir és que la durada en el càrrec és un mal senyal per trobar-ne singularitats. El franquisme mantingué unes alcaldies molt estables si exceptuem la situació d'interinitat de la immediata postguerra. Altres alcaldes catalans de ciutats petites i mitjanes superaren els setze anys de Porcioles, alguns amb escreix. Antoni Bach Roure l'igualà en setze (Vic, 1959-1975) i el superaren Pedro Crespo Gil, disset (Mataró, 1955-1972), Josep Rius Carreras, divuit (Cornellà, 1951-1969), els mateixos que Josep Maria Marcet si exceptuem els dos que va estar com a interí (Sabadell, 1942-1960), Joan Noguera Sala de Berga, vint-i-un (Berga, 1958-1979) i el rècord de vint-i-tres d'Antoni Ferrer Pi (Vilanova i la Geltrú, 1946-1969), per posar només els exemples barcelonins dels quals tenim notícia.

En el seu paper de dissenyador d'un nou equilibri polític dins d'una gran ciutat fou, sens dubte, pioner, però a València ciutat es produí un procés similar al barceloní sense la projecció publicitària dels components ideològics que s'agitaren en el cas barceloní (el ja comentat catalanisme). A València es produïren fenòmens similars a Barcelona. El mateix tipus de creixement urbanístic en taca d'oli al preu d'exhaurir el terme municipal i ensenyorint-se del dels municipis més dèbils de les rodalies. Les mateixes pugnes pel control del poder local/provincial, la mateixa exportació de la idea de la metròpoli valenciana: en aquest cas com a símbol d'un Regne de València històric i de passat gloriós en ple renaixement. Els mateixos i escandalosos afers en la interpenetració administració pública/empresa privada. La direcció li va correspondre en bona mesura a l'alcalde Adolfo Rincón de Arellano (1958-1969).

L'alcalde del *desarrollo* a València tenia els mateixos suports que Porcioles (el vistiplau de l'entorn de Carrero si més no), però uns orígens personals força diferents, ja que provenia del falangisme i no del regionalisme. Amb el cessament de Tomàs Trénor –segon marquès del Túria–, arran del seguit d'incidents desencadenats per la mala resolució de les conseqüències de les riudes de 1957, desapareixia la vella aristocràcia alfonsina del Govern de la ciutat, com havien quedat desplaçats els catòlicoregionalistes –a excepció dels que es reciclaren a temps dins del Movimiento– ja a finals dels quaranta. L'experiència no deixa de

188. Porcioles sí que fou, per tant, una mena de «ministre» de rang menor a Barcelona, més aviat un governador civil metropolità en la línia de com titularen el resum de l'entrevista que li varen fer en el seu moment J. FABRE i J. M. HUERTAS, «Porcioles, ministre de Franco a Barcelona», *L'Avenç*, 48 (1982).

recordar la desaparició de l'alternativa monàrquica «autoritària» a Barcelona, representada pel baró de Terrades.

Tanmateix, no fou un obstacle, ans al contrari, per vincular a la construcció de la Gran València i al seu projecte d'àrea metropolitana tant a la nova burgesia valenciana, nascuda del creixement industrial experimentat des que la postguerra fou definitivament superada, com als hereus de les grans famílies de la taronja i les finances. S'havia trencat definitivament el joc polític del darrer segle de la dreta valenciana. Escombrat violentament el republicanisme, havien periclitat el tradicionalisme, el regionalisme i l'herència del caciquisme liberal-conservador. Però romanien les velles famílies adinerades, en la figura dels seus hereus, al costat dels nous rics. Cal recordar que l'antic dirigent de la Dreta Regional Valenciana, Ignasi Villalonga, abandonada la política, havia desenvolupat una tasca de primer ordre en el món bancari a través de l'expansió del Banco Central fins als anys setanta. La implicació de la banca amb la nova política expansiva del consistori generaria l'espai de trobada per a noves i velles burgesies. Amb senyals d'identitat provinents de mons prou diversos, foren molts els que s'arregleraren darrera Rincón de Arellano, primer, i del seu successor Vincent López Rosat, després. El de menys fou la identificació de principis si comparten ambició i fidelitat franquista. No ha d'estranyar a ningú que fos tan difícil moure, anys més tard, l'estàtua eqüestre del *Caudillo* del lloc on era instal·lada...

Com en el traspass de Porcioles a Masó, la substitució el 1969 de Rincón de Arellano per López Rosat —un metge que havia fet carrera política a partir del Sindicato Español Universitario (SEU), vinculat a FET-JONS—, significaria un replantejament de projectes urbanístics concrets i no l'abandó de la tendència expansiva incontrolada. A Catalunya —i no només a Barcelona— com a València o a les Illes, nous sectors empresarials s'estaven sobreposant als representants d'unes estructures econòmiques que, sense que estiguessin retrocedint en el seu pes en termes absoluts necessàriament, estaven en franca retirada pel que fa al seu pes socioeconòmic relatiu. El tèxtil cotoner català ja no era la *prima donna* de la indústria al Principat: siderometal·lúrgia, construcció, químiques, elèctriques i, sobretot, el ciment financer que unia les unes i les altres havien vingut a arrancar-li de les mans el paper. A zones concretes activitats agràries amb el seu corollari comercial i el *boom* turístic estaven resultant altament lucratives i generaven també nous i poderosos interessos econòmics: la fruita a Lleida, els regadius al Maresme, l'hoteleria en les seves diverses versions i el seu acompanyat de febre constructora a la Costa Brava, Mallorca, Menorca, Eivissa...

A aquests sectors emergents s'adreçà el franquisme per seleccionar el nou personal polític que havia de renovar generacionalment a la Vella Guàrdia de la

Guerra Civil en tots els àmbits. I s'hi adreçà amb força èxit, ja que el personal directiu d'aquests sectors no responia, en absolut, al vell esquema de l'empresari patró sempre reticent a abandonar el seu paper de capità d'indústria per emprendre l'atzarós camí de la política. Els nous dirigents empresarials responien –en general– a un nou tipus de burgesia *managerial*, per a la qual l'empresa no era el seu patrimoni personal i/o familiar, sinó que participava en més d'un negoci a partir de l'estructura de societats anònimes, ja com a inversor ja com a gestor o com a les dues coses alhora. Fins i tot en el cas de tractar-se d'un empresari de tipus més tradicional podia perfectament tenir l'empresa a càrrec d'un tècnic. Encara que calguin encara estudis que ajudin a perfilar aquesta imatge abans de generalitzar-la en excés, la impressió dominant és que el pas de l'activitat pública a la privada tenia ja molts més camins d'anada i tornada que en el passat.

Porcioles, per tant, lluny de ser una excepció, es constituí en el model d'alcalde franquista exitós i generà emulació. Aquesta fou la seva veritable importància, sempre sense sortir-se del guió que acabà per retirar-lo de l'alcaldia a la fi: el de la supeditació de tot càrrec polític a la cadena de comandament emanada del Ministeri de la Governació. Un ministeri, molt desconegut pel que fa a la seva gestió, que va estar molt lluny de ser només un espai per a polítiques d'ordre públic, tot i que l'afició del règim per les solucions repressives va poder fer pensar que era aquesta la seva única tasca.

6. Algunes conclusions i un breu epíleg

Els senyals d'identitat del porciolisme de cara al públic foren dos des del primer moment: l'eficàcia en la gestió i un regionalisme que no fos contradictori amb la fidelitat al règim. En el marc d'aquestes dues idees s'ha mogut fins avui la reivindicació de la figura de l'alcalde Porcioles. Ni la una ni l'altra es varen correspondre mai amb la imatge que projectaren d'ell. Ni l'eficàcia en la gestió significà un punt fonamental del *desarrollo*, ni el regionalisme franquista passà de ser mera retòrica si l'hem d'emmarcar amb la idea autonomista que ha alimentat el catalanisme polític dels segles XIX i XX.

El franquisme, en general, no tingué el protagonisme que s'autoatribuí en el desenvolupament econòmic posterior a la II Guerra Mundial. Fins i tot en els anys del *desarrollo* es pot dir que més aviat li féu nosa.¹⁸⁹ La ineficaç gestió de la burocràcia franquista en general també ha estat posada en relleu.¹⁹⁰ La Barcelona de Porcioles, amb els seus dèficits de tota mena i les seves monstruoses deformitats urbanístiques, no sembla pas un prodigi d'eficàcia malgrat l'element dinamitzador de l'activitat constructora que tingué per comparació amb la postguerra. Malgrat que el creixement urbanístic descontrolat no és una característica privativa de les dictadures, no és pas un mèrit a tenir en compte si es parla d'una gestió eficaç. L'eficàcia porciolista s'ha de circumscriure al que de

189. Vegeu J. L. GARCÍA DELGADO, «La industrialización y el desarrollo económico de España durante el franquismo», a J. NADAL, A. CARRERAS i C. SUDRIÀ (comp.), *La economía española en el siglo XX: Una perspectiva histórica*, Barcelona, Ariel, 1987, p. 164-189. La imatge, comparativament, és especialment penosa en la postguerra: J. CATALÁN, «Los años cuarenta en la periferia de Europa: la economía española en perspectiva comparada», a J. L. CASAS SÁNCHEZ (coord.), *La postguerra española y la Segunda Guerra Mundial*, Diputación Provincial de Córdoba, 1990.

190. Vegeu A. NIETO GARCÍA, «De la República a la Democracia: la Administración española del franquismo», 2 articles a *Revista Española de Derecho Administrativo* [Madrid], 11 i 15 (1976 i 1977).

debò es va plantejar: la renovació dels suports socials al règim a través d'exercir una forma de clientelisme no electoral (com ho havia estat el de la Restauració) que redundava en beneficis polítics però sobretot econòmics per a tots els seus protagonistes. És molt difícil, ara per ara, que es pugui demostrar que l'eficàcia de la gestió porciolista fos, necessàriament per comparació amb d'altres que es feren per Europa Occidental, cap mena d'actiu polític a tenir en compte.

La segona qüestió, la del regionalisme, ja fou esbossada per Josep M. Colomer el 1984 –breument i sense poder aportar el detalls que fins aquí s'han anat comentant– deixant clar que no se'n derivà cap modificació pràctica en un sentit autonomista.¹⁹¹ L'anàlisi feta fins aquí no només apunta a la confirmació d'aquesta idea sinó que posa en qüestió que hi hagués voluntat autonomista real que fos boicotejada per ningú o que fracassés; aspecte aquest sobre el qual el breu escrit de Colomer –cinc pàgines, només tres de les quals valoraven l'etapa Porcioles– no es pronunciava. Com he intentat demostrar més amunt, Porcioles no es plantejà en cap moment –almenys de forma activa i pràctica– la recuperació de cap mena de catalanisme autonomista, car l'autonomia real implica alguna forma de democràcia, sempre incompatible amb el franquisme. Porcioles no fou plenament ni *rara avis*, s'inscriví en la permanent pressió exercida per sectors diversos dels representants polítics de la burgesia catalana per aconseguir espais de poder creixents dins el règim.

Què es pot dir, doncs, del catalanisme de Porcioles? D'entrada, que no es pot entrar a discutir-lo com si estiguéssim valorant una etapa més del catalanisme polític autonomista en les seves diverses versions. Porcioles seria catalanista només emprant el terme en una altra acepció i no té sentit discutir en abstracte sobre catalanismes reals o falsos tal com encara avui fan alguns polítics.

Massa sovint s'ha utilitzat el terme catalanisme com si ens estiguéssim referint a una única realitat de contorns perfectament definits i gairebé tractada com si fos un objecte. Quan és notori que han existit, al llarg dels dos darrers segles, visions molt diferents del que era o del que havia de ser el catalanisme, o el que és el mateix, diferents projectes polítics designats per una mateixa paraula. Ja que això ha estat així pràcticament des dels orígens del moviment catalanista en el segle XIX, no té sentit continuar parlant d'*autèntic* i de *fals* catalanisme o de veritables catalanistes i manipuladors de l'únic catalanisme en uns termes d'ordre moral (bons/dolents, patriotes/traïdors, etc.). Cal donar continguts a cada ús del terme, situar-lo en context i deixar de barallar-se per l'exclusiva d'un mot que de cap manera pot ser-ho donat que figura als diccionaris amb acep-

191. Vegeu J. M. COLOMER, *Espanyolisme i catalanisme: La idea de nació en el pensament polític català (1939-1979)*, *L'Avenç* [Barcelona], 1984, p. 236-239.

cions tan genèriques com «afecció per Catalunya, pels Països Catalans o per les característiques nacionals catalanes», no existint —que se sàpiga— una llista consensuada d'aquestes darreres.

D'aquí que calgui acceptar el terme de *catalanistes* per a determinats franquistes, perquè és un dels mots que els identificava en el joc polític que seguien de portes endins, per, a continuació, passar a explicitar quin era aquest joc, quins els seus objectius, quins els seus protagonistes, quines les seves realitzacions pràctiques, quines les seves incoherències i quines les seves *trampes*.

Això —i no les santificacions o les desqualificacions morals— és el que ens ha de permetre penetrar més profundament en una evolució política tan opaca a l'opinió pública com fou la del franquisme. Per a Catalunya cal dir, amb totes les precaucions que toquen a temes encara tot just encetats, que la baralla entre catalanistes i anticatalanistes dins del règim no seguia —en absolut— les lògiques utilitzades en altres períodes per a uns i altres. Tant en un sector com en l'altre hi hagué propostes per redefinir la connexió entre el Govern del Principat —que cal recordar, ni existia com a entitat política ni ningú plantejà de refundar-la— i el Govern central. Tant en un sector com en l'altre es comptà amb la col·laboració de persones de passat polític en el catalanisme conservador anterior a la Guerra Civil, tant en un sector com en l'altre —com passa sempre i no podia ser d'altra manera— es treballava en la consecució de beneficis pràctics i materials i no pas en defensa d'idees abstractes. Tant en un sector com en l'altre jugaven individus fidels al règim, per tant, antidemòcrates i difícilment autonomistes de cap mena. L'oposició al règim, creixentment unificada entorn d'un projecte de recuperació de l'autonomia que podia assimilar-se amb la tradició democràtica anterior a 1939, pertany a una altra història. Una història a la qual s'empeltarien, sobretot després de 1980, en un esforç de reubicació, alguns dels *catalanistes franquistes* en edat i amb salut per fer-ho, revisant interessadament —gràcies a l'homonímia— el significat de la seva identitat política passada.

Si els atributs amb què el porciolisme es presentà no eren els que realment el definien cal assajar alguna forma d'explicació abreujada per al que Porcioles construí en realitat en la seva llarga estada a l'alcaldia de Barcelona. Porcioles teixí una xarxa clientelar, sempre dependent de suports ministerials, que es convertia en catalanista per contrast amb l'hostilitat que la mera menció de la paraula desvetllava en molts altres cercles del règim, però que era en realitat menys que provincialista: era metropolitanista. Crec que aquesta seria una fórmula aproximada per al seu entramat, sempre sense entrar en les conviccions íntimes de l'alcaldé, sinó en les seves realitzacions pràctiques.

Obviament això no esgota el que fins aquí s'ha dit de Josep Maria de Porcioles com a personatge polític. És una descripció que afecta només el Porcioles

alcalde. Altra cosa foren l'actiu i jove Porcioles de la II República o l'ambició Porcioles de la postguerra. Tampoc no està obert, pràcticament, l'estudi de Porcioles com a *pròcer* del catolicisme franquista amb les seves connexions amb l'Opus Dei. I, tanmateix, Porcioles estigué notablement implicat en el Congrés Eucarístic de 1952 –com s'ha esmentat– i concedí el títol de fill adoptiu de la ciutat de Barcelona a José María Escrivà de Balaguer, fundador de l'Opus Dei i ben relacionat també amb López Rodó, amb la discutible valoració que la xarxa d'escoles i col·legis majors de *l'obra* eren acció social.¹⁹² Són molts, per tant, els aspectes a valorar. Probablement caldrien monografies diverses o una bona tesi doctoral.

Alguna cosa s'ha remarcat, tot i que incompleta, de l'actiu alcalde que feia incursions en la política general amb expectatives personals que no podem valorar del tot sense més informació. Sí que sabem, no obstant això, que la seva candidatura fou refusada en diverses ocasions per al Consejo del Reino i que, en tal afer actuaren activament els sectors de la Secretaria General de Movimiento que ocupava José Solís per considerar-lo lligat de mans i peus a la xarxa de Carrero Blanco.¹⁹³ Què li hauria agradat a Porcioles en realitat? Quins haurien estat els camps pels quals hauria volgut transitar en el cas de sortir de l'Ajuntament de Barcelona en direcció a l'alta política i no al retorn a l'activitat privada? Només una carta íntima a algú de la més estricta confiança o alguna mena de document similar ens podria aclarir el complex de les seves ambicions. Perquè, tal com ens mostra el vell Porcioles de la Transició, d'ambició mai no n'hi va faltar.

L'epíleg: Porcioles després de 1973

L'endemà del seu cessament Porcioles quedà políticament desubicat dins de la lògica del règim. Segons les seves memòries, en aquell moment, retirat a Vilassar de Mar, cercava només «una plataforma donde asistir como observador a los acontecimientos que no tardarían en producirse a raíz de la muerte de Franco el 20 de noviembre de 1975.»¹⁹⁴

Donant una imatge de patriarca retirat, respectat per la majoria i només cal·lumniat pels ignorants o per gent de mala fe, Porcioles dedica la resta de pàgines a parlar de consultes que se li feren durant la Transició i diferents homenatges que se li tributaren per totes bandes. Queda així un regust de personatge

192. L. LÓPEZ RODÓ, *Memorias*, vol. II, cit., p. 86-87.

193. Vegeu, per exemple, L. LÓPEZ RODÓ, *Memorias*, vol. II, p. 236-237.

194. J. M. de PORCIOLES, *Mis memorias*, cit., p. 223.

inqüestionable, admirat fins i tot pels que militaren en camps oposats: Josep Tarradellas, Pasqual Maragall i Jordi Pujol.

Pel poc que en sabem ara per ara, la imatge és només parcial. Segurament l'explicació del silenci relatiu de 1973-1975 està en l'obediència deguda a un règim amb el qual no volia enfrontar-se, per dolgut que estigués amb alguns dels seus protagonistes. Però segurament la mort en atemptat de Carrero Blanco i la consegüent sobtada desaparició del primer pla de la política de López Rodó no van deixar de fer el seu paper. El poder de López Rodó també procedia, com el de Porcioles, d'un nomenament que podia ser retirat discrecionalment. Després de mort Franco, Porcioles, ja molt envellit de totes maneres, tornaria a les pàgines dels diaris per trencar una llança a favor d'una opció política concreta: Concòrdia Catalana.

Concòrdia Catalana fou l'opció de partit governamentalista dissenyada des de la Diputació de Barcelona per Josep Antoni Samaranch que, amb suport del governador civil Salvador Sánchez-Terán, començà a construir-se a Barcelona quan semblava que Carlos Arias Navarro tenia ben agafades les regnes del Consell de Ministres la primavera de 1976. La iniciativa s'estava desenvolupant amb reunions comarcals d'alcaldes com a base per iniciar la captació de quadres per al nou partit, quan Arias Navarro fou reemplaçat per Adolfo Suárez.¹⁹⁵

Fou la definitiva mort política per una bona colla de notables locals del franquisme català que ja no trobarien espai dins la Unió de Centro Democrático que organitzaria el nou president del Govern i que no pogueren o no volgueren trobar un espai prou digne en l'Alianza Popular de Manuel Fraga.¹⁹⁶ A AP es resituarien les restes de Concòrdia Catalana quan Samaranch emprengué la retirada cap a l'olimpisme hiperactiu per la via d'ocupar l'ambaixada a Moscou —on estrènyer relacions amb els diversos comitès olímpics de l'Europa de l'Est.

No fou el cas de Porcioles. Fora de l'alcaldia i, més que probablement, temut per Samaranch pel protagonisme que s'hauria pogut atribuir, Porcioles quedà fora de la dinàmica parainstitucional que estava generant una nova formació política per actuar dins del món restringit de les associacions polítiques del franquisme post-Franco. Ara bé, representant el seu paper de patriarca respectat dins de les òrbites de fidels franquistes, Porcioles baixà a l'arena política a través de la premsa a finals d'agost de 1976 amb un article titulat «Por la concordia» que, com no podia ser menys, tenia ressonàncies cambonianes. Així ho

195. Vegeu S. SÁNCHEZ-TERÁN, *De Franco a la Generalitat*, Barcelona, Planeta, 1988, p. 132-133.

196. Cas, per exemple, de l'alcalde de Sabadell Josep Burrull. Vegeu M. MARÍN, *Franquisme i poder local: L'ajuntament de Sabadell*, cit.

valorà en les seves memòries Sánchez-Terán.¹⁹⁷ Òbviament que el nom mateix de Concòrdia Catalana era també, en si, una referència a Cambó, però de debò que fou una mera coincidència? No és presumible que Porcioles ignorés el que s'estava coent en els cenacles dels notables del franquisme català. El que caldria saber és fins a quin punt i en quines condicions hauria estat disposat a jugar. Sovint resulta complicat d'analitzar jugades polítiques que queden a mig fer. Naturalment, tenim encara Porcioles per a molts anys, amb totes les grandeses i misèries que pogués haver acumulat.

197. S. SÁNCHEZ-TERÁN, *De Franco a la Generalitat*, cit., p. 152.

7. Bibliografia

Aquest recull bibliogràfic no inclou només les obres citades en el text. Incorpora també treballs que han estat examinats en relació als aspectes apuntats, com encara oberts, per tal que qualsevol investigador pugui aprofitar-les o qualsevol curiós consultar-les. Malauradament, tampoc no es pot dir d'aquest repertori que estigui tancat en absolut.

ALCARAZ ABELLÁN, J. *Matías Vega Guerra*. Las Palmas de Gran Canaria/Santa Cruz de Tenerife: Benchomo, 1994.

ALDCROFT, D. H. *Historia de la economía europea, 1914-1980*. Barcelona: Crítica, 1989.

ALIBÉS, J. [et al.]. *La Barcelona de Porcioles*. Barcelona: Laia, 1975.

— «La lucha de los barrios de Barcelona, 1969-1975». *Construcción, Arquitectura y Urbanismo*, 34 (1975).

BALFOUR, S. *Dictatorship, Workers and the City. Labour in Greater Barcelona Since 1939*. Oxford: Clarendon Press, 1989.

BALCELLS I GORINA, A. «El fundador de l'Opus Dei a Barcelona, 1937-1940». *Revista de Catalunya*, 64 (1992).

BARBA HERNÁNDEZ, B. *Dos años al frente del Gobierno Civil de Barcelona y varios ensayos*. Madrid: Javier Morato, 1948.

BENET, J. *Catalunya sota el règim franquista*. Barcelona: Blume, 1979.

BENGOCHEA, S. *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Monkserrat, 1994.

BLINKHORN, M. *Carlismo y contrarrevolución en España, 1931-1939*. Barcelona: Crítica, 1979.

BOIX, J.; ESPADA, A. *El deporte del poder. Vida y milagro de Juan Antonio Samaranch*. Madrid: Temas de Hoy, 1991.

BOLTHO, A. [ed.]. *The European Economy. Growth & Crisis*. Oxford University Press, 1982.

BORJA, J. [et al.]. *La Gran Barcelona*. Madrid: Alberto Corazón, 1972.

- CALVO, C. *Poder y consenso en Guipúzcoa durante el franquismo. 1936-1951*. Salamanca: Tesi Doctoral, 1994.
- CANALES, A. F. *Passatgers de la mateixa barca. La dreta de Vilanova i la Geltrú (1903-1979)*. Lleida: ECD, 1993.
- CANALES, A. F.; CENARRO, A.; MARÍN, M.; VALLS, R. «Dossier: Els ajuntaments i el nou ordre franquista». *L'Avenç*, 197 (1995).
- CANDEL, F. *Apuntes para una sociología del barrio*. Barcelona: Ed. 62, 1972.
- CASANOVA, J. «La sombra del franquismo: ignorar la historia y huir del pasado». A: J. CASANOVA [et al.]. *El pasado oculto. Fascismo y violencia en Aragón*. Madrid: Siglo XXI, 1992.
- CASTELLA I GASSOL, J. *Los papeles del no al català*. Barcelona: DIROSA, 1975.
- CATALÁN, J. «Los años cuarenta en la periferia de Europa: la economía española en perspectiva comparada». A: J. L. CASAS SÁNCHEZ [coord.]. *La postguerra española y la Segunda Guerra Mundial*. Diputación Provincial de Córdoba, 1990.
- CHUECA, R.; MONTERO, J. R. «El fascismo en España: elementos para una interpretación». *Historia Contemporánea*, 8 (1992).
- CIRER, F. *Una visió de la història de l'Institut d'Estudis Eivissencs*. Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera, Ajuntament d'Eivissa, 1999.
- CLARA, J. «Els governadors civils del franquisme a Catalunya: notes sociològiques». *L'època franquista. Estudis sobre les comarques gironines. Quaderns del Cercle d'Estudis Històrics i Socials* [Girona], 5 (1989).
- COLLOTTI, E. *Fascismo, fascismi*. Florència: Sansoni, 1989.
- «Cinque forme di fascismo europeo. Austria, Germania, Itàlia, Spagna, Portogallo». A: CASALI, L. [ed.]. *Per una definizione della dittatura franchista*. Milà: Franco Angeli, 1990.
- COLOMER, J. M. «Franquistes per a després d'una guerra». *L'Avenç*, 11 (1979).
- *Espanyolisme i catalanisme. La idea de nació en el pensament polític català (1939-1979)*. Barcelona: L'Avenç, 1984.
- COMPANY, E. «L'Alcalde de Franco a Catalunya». *El País* (9 setembre 1993).
- CORTÉS CARRERES, S. *València sota el règim franquista (1939-1951). Instrumentalització, repressió i resistència cultural*. València/Barcelona: Institut de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
- DE MIGUEL, A. *Sociología del Franquismo*. Barcelona: Euros, 1975.
- ELLWOOD, S. *Prietas las filas. Historia de Falange Española, 1933-1983*. Barcelona: Crítica, 1984.
- EQUIPO MUNDO. *Los 90 ministros de Franco*. Barcelona: DOPESA, 1970.
- ESTRUCH, J. «Algunes cosetes més sobre el fundador de l'Opus a Barcelona». *Revista de Catalunya*, 72 (1993).
- FABRE, J.; HUERTAS, J. M. «Els Governadors Civils de Barcelona». A: FABRE, J.; HUERTAS, J. M.; RIBAS, A. *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*. Barcelona: La Magrana, 1978.
- «Porcioles, ministre de Franco a Barcelona». *L'Avenç*, 48 (1982).

- «L'Ajuntament de Barcelona (1939-1979). Quaranta anys sense eleccions municipals democràtiques». *L'Avenç*, 58 (1983).
- FANÉS, F. *La vaga de tramvies del 1951*. Barcelona: Laia, 1977.
- FARRERAS, F. *Gosar no mentir. Memòries*. Barcelona: Ed. 62, 1994.
- FOMENTO DEL TRABAJO NACIONAL. *Homenaje de Cataluña Liberada a su Caudillo Franco*. Barcelona, 1939.
- FRADERA, J. M. *Cultura nacional en una societat dividida. Patriotisme i cultura a Catalunya (1838-1868)*. Barcelona: Curial, 1992.
- *Jaume Balmes. Els fonaments racionals d'una política catòlica*. Vic: Eumo, 1996.
- FRAGA, M. *Memoria breve de una vida pública*. Barcelona: Planeta, 1980.
- FRANCO SALGADO-ARAUJO, F. *Mis conversaciones privadas con Franco*. Barcelona: Planeta, 1976.
- FUA, G. *Problèmes du développement tardif en Europe*. OECD, 1980.
- GALLOFRÉ, M. J. *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1991.
- GARCÍA BALANYÀ, A. «Política burgesa i identitats conservadores». A: P. GABRIEL [dir.]. *Història de la Cultura Catalana*. Vol. V: *Naturalisme, positivisme i catalanisme, 1860-1890*. Barcelona: Ed. 62, 1994.
- GARCÍA DELGADO, J. L. «La industrialización y el desarrollo económico de España durante el franquismo». A: J. NADAL; A. CARRERAS; C. SUDRIÀ [comp.]. *La economía española en el siglo XX. Una perspectiva histórica*. Barcelona: Ariel, 1987, p.164-189.
- GARRIDO FALLA, F. «Límites constitucionales de la reforma de la Ley de Régimen local en materia de elecciones municipales». *Revista de Estudios de la Vida Local*, 169 (1971).
- GARRIGA, R. *Los validos de Franco*. Barcelona: Planeta, 1981.
- GIL ROBLES, J. M. *No fue posible la paz*. Barcelona: Ariel, 1968.
- GIMÉNEZ CABALLERO, E. «Ante la tumba del catalanismo. Notas de un viaje con Franco a Cataluña» suplement literari de la revista *Vértice* [Madrid] (febrer-març de 1942).
- GRAUS I FORCÉN, J. *Crònica de la Lleida franquista, 1938-1975*. Lleida: Virgili & Pagès, 1989.
- HERMET, G. *Les catholiques dans l'Espagne franquiste*. 2 v., París: Presses de la FNSP, 1980-1981.
- I Encuentro de Investigadores sobre el Franquismo*. Barcelona: Fundació Arxiu Històric de la CONC, UAB i SCEH, 1992.
- II Encuentro de Investigadores sobre el Franquismo*. Alacant: Institut de Cultura Juan Gil-Albert, Univ. d'Alacant, Univ. de València, 1995.
- JARNÉ, A. «L'Auxilio Social: beneficència i nacionalsindicalisme a la Nova Lleida (1938-1940)». *Revista de Catalunya*, 39 (1990).
- JERÉZ MIR, M. *Élites políticas y centros de extracción en España, 1938-1957*. Madrid: CIS, 1982.

- KINDELÁN, A. *La verdad de mis relaciones con Franco*. Barcelona: Planeta, 1981.
- LÓPEZ RODÓ, L. *La larga marcha hacia la monarquía*. Barcelona: Noguer, 1977.
- *Testimonio de una política de Estado*. Barcelona: Planeta, 1987.
- *Memorias*. 3 v. Barcelona: Plaza & Janés/Cambio 16, 1990-1992.
- MARCET, J. M. *Mi ciudad y yo. Veinte años en una alcaldía, 1940-1960*. Barcelona: Duplex, 1963.
- MARÍN I CORBERA, M. *Franquisme i poder local. L'ajuntament de Sabadell, 1939-1979*. UAB, 1990, [inèdita].
- *Política i administració local durant el franquisme. Els ajuntaments a la Catalunya urbana entre 1938 i 1979*. UAB: Tesi doctoral, 1993.
- «Govern municipal i actituds polítiques en el Sabadell del franquisme, 1939-1979». A: J. M. BENAUL; J. CALVET; E. DEU [ed.]. *Indústria i ciutat. Sabadell, 1800-1980*. Barcelona: Edicions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- «Franquisme i poder local. Construcció i consolidació dels ajuntaments feixistes a Catalunya, 1938-1949». *Recerques*, 31 (1995).
- «Existí un catalanisme franquista?». *El catalanisme conservador. Quaderns del Cercle d'Estudis Històrics i Socials* [Girona], 12 (1996).
- «Les finances locals en el primer franquisme, 1939-1955». Al *III Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya. Funcionament de les finances locals al llarg de la història. Actes*. Barcelona: L'Avenç, 1996.
- «Fascismo en España. Política local y control gubernativo en la Cataluña franquista: ¿Fue el porciolismo una fórmula aperturista?». *Hispania*, 199 (1998).
- MARTÍ, F.; MORENO, E. *Barcelona ¿a dónde vas?* Barcelona: DIROSA, 1974.
- MARTÍNEZ, J. A. [coord.]. *Historia de España. Siglo XX. 1939-1996*. Madrid: Cátedra, 1999.
- MARTÍNEZ, J. L.; GALLEGO, S. *Los 7 magníficos*. Madrid: Cambio 16, 1977.
- MASSAGUER I MIR, R. «El règim municipal sota el franquisme». A: I. RODÀ [et al.]. *El govern de les ciutats catalanes*. Barcelona, 1985, p. 147-172.
- MOLINERO, C.; YSAS, P. «Patria, Justicia y Pan». *Nivell de vida i condicions de treball a Catalunya, 1939-1951*. Barcelona: La Magrana, 1985.
- «La Diputació de la postguerra: 1939-1949» i «La diputació de 1949 a 1977». A Riquer, B. de [ed.]. *Història de la diputació de Barcelona*. Vol. 3. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1988.
- *Els industrials catalans durant el franquisme*. Vic: Eumo, 1991.
- *El règim franquista. Feixisme, modernització i consens*. Vic: Eumo, 1992.
- *Productores disciplinados y minorías subversivas. Clase obrera y conflictividad laboral en la España franquista*. Madrid: Siglo XXI, 1998.
- [dir.]. *De la dictadura a la democracia, 1960-1980*. A: *Història, política, societat i cultura del Països Catalans*. Vol. 11. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1999.

- MONÉS, A. *Pels camins de la memòria*. Sabadell: Fundació Amics de les Arts i de les Lletres de Sabadell, 1996.
- MORENO, E. «El porciolisme, a imatge i semblança». *El País* (9 setembre 1993).
- NAVARRO RUBIO, M. *Mis memorias*. Barcelona: Plaza & Janés/Cambio 16, 1991.
- NIETO GARCÍA, A. «De la República a la Democracia: la Administración española del franquismo» [2 articles]. *Revista Española de Derecho Administrativo* [Madrid], 11 i 15 (1976 i 1977).
- ORTÍNEZ, M. *Una vida entre burgesos. Memòries*. Barcelona: Ed. 62, 1993.
- PALLA, M. *Firenze nel regime fascista, 1929-1934*. Florència: Olschki, 1978.
- PINYOL, R.; BASSÓ, J. «Les Passions d'Olesa de Montserrat i d'Esparraguera, espectacles en català autoritzats l'any 1940» [comunicació inèdita]. *Colloqui Interdisciplinari sobre el Primer Franquisme (1936-1951)*. Barcelona (30.11 i 1.12.1990): departaments de Filologia Catalana i d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona, departaments de Filologia Catalana i d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona, Centre de Treball i Documentació i Societat Catalana d'Estudis Històrics.
- PLA, J. *Obra completa*. Vol. XVI i XLII. Barcelona: Destino, 1970.
- PORCIOLES, J. M. de. *Mis memorias*. Barcelona: Prensas Ibéricas, 1994.
- PRESTON, P. *Franco «Caudillo de España»*. Barcelona: Grijalbo, 1994.
- RAMOS RAMOS, G. «Tranvías y conflictividad social en Barcelona (marzo de 1951): actitudes políticas y sociales de una huelga mítica». *Historia Contemporánea*, 5 (1991).
- RIDRUEJO, D. *Casi unas memorias*. Barcelona: Planeta, 1976.
- RIQUER PERMANYER, B. de. «El Nuevo Estado i l'Ajuntament de Barcelona. La classe política del primer franquisme (1939-1957)». *L'Avenç*, 126 (1989).
- «Burgos 1937: Divergències polítiques entre falangistes i carlins catalans». A: *Haciendo historia. Homenaje al Profesor Carlos Seco Serrano*. Madrid: Universidad Complutense, 1989.
- «La débil nacionalización española del siglo XIX». *Historia Social*, 20 (1994).
- *L'últim Cambó (1936-1947). La dreta catalanista davant la guerra civil i el franquisme*. Vic: Eumo, 1996.
- [dir.]. *La llarga postguerra*. A: *Història, política, societat i cultura del Països Catalans*. Vol. 10. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1997.
- RIQUER, B. de; CULLA, J. B. *El Franquisme i la Transició Democràtica, 1939-1988*. Barcelona: Ed. 62, 1989.
- RISQUES, M. *El Govern Civil de Barcelona. Una aproximació històrica, 1812-1978*. 2 v. [inèdit].
- RODRÍGUEZ OCAÑA, F. *Candidato de los trabajadores*. Barcelona: Avance, 1975.
- ROMERO, E. *Tragicomedia de España. Unas memorias sin contemplaciones*. Barcelona: Planeta, 1985.
- ROMERO-MAURA, J. «La rosa de fuego». *El obrerismo barcelonés de 1899 a 1909*. Madrid: Alianza, 1989 (1975).

- ROTELLI, E. «Le trasformazioni dell'ordinamento comunale e provinciale durante il regime fascista». A: FONTANA, S. *Il fascismo e le autonomie locali*. Bolònia: Il Mulino, 1973.
- RUBÍ, G. «Mariano Calviño de Sabucedo i Gras (1907-1980): algunes dades biogràfiques». *Dovella*, 39 (1991).
- SANTACANA, C. «Història local i franquisme». *Plecs d'història local*, 76. *L'Avenç*, 227 (1998).
- SÁNCHEZ RECIO, G. *Los cuadros políticos intermedios del régimen franquista, 1936-1959. Diversidad de origen e identidad de intereses*. Alacant: Generalitat Valenciana/Institut de Cultura Juan Gil-Albert/Diputació d'Alacant, 1996.
- SÁNCHEZ-TERÁN, S. *De Franco a la Generalitat*. Barcelona: Planeta, 1988.
- SAPELLI, G. *Dalla periferia all'integrazione europea*. Turí: Einaudi, 1991.
- SERRAHIMA, M. *Del passat quan era present*. Barcelona: Ed. 62, 1972-1974.
- SILVA MUÑOZ, F. *Memorias políticas*. Barcelona: Planeta, 1993.
- SOLANS I HUGUET, J. A. «Per una nova lectura urbanística». *El País* (9 setembre 1993).
- TARÍN IGLESIAS, J. M. *Vivir para contar. Medio siglo entre la anécdota y el recuerdo*. Barcelona: Planeta, 1982.
- THOMÀS, J. M. *Falange, Guerra Civil, Franquisme. F.E.T. y de las J.O.N.S. de Barcelona en els primers anys de règim franquista*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.
- «1951: Ressó i polèmica a l'entorn de la publicació de *Los catalanes en la guerra de España* de José María Fontana». *L'Avenç* [Barcelona], 178 (1994).
- *José M. Fontana Tarrats. Biografía política d'un franquista català*. Reus: Edicions del Centre de Lectura, 1997.
- *Lo que fue la Falange*. Barcelona: Plaza & Janés, 1999.
- Tiempos de silencio. Actas del IV Encuentro de Investigadores sobre el Franquismo*. València: Universitat de València, Red de Archivos Históricos de CCOO, Banesto, Sènia Informàtica, Atlantis, 1999.
- TORRELLA PINEDA, J. *Cinquanta anys de la Fundació Bosch i Cardellach, 1942-1992*. Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach, 1995.
- TORRES, E. *Excursionisme i franquisme*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1979.
- TRIADÚ, J. *Una cultura sense llibertat*. Barcelona, 1978.
- TUSELL, J. *Franco en la Guerra Civil. Una biografía política*. Barcelona: Tusquets, 1992.
- *Carrero. La eminencia gris del régimen de Franco*. Madrid: Temas de Hoy, 1993.
- TUSELL, J.; SUEIRO, S.; MARIN, J. M.; CASANOVA, M. [ed.]. *El Régimen de Franco (1936-1975). Política y Relaciones Exteriores. Congreso Internacional*. Vol. 1, Madrid: UNED, 1993.
- UCELAY, E. «La Diputació i la Mancomunitat: 1914-1923». A: B. de Riquer [ed.]. *Història de la Diputació de Barcelona*. Vol. II. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1987.
- UCELAY, E. [et al.]. «La revolució d'octubre del 34». *L'Avenç*, 187 (1994).

- VALLS, R. *La Derecha Regional Valenciana (1930-1936)*. València: Alfons el Magnànim, 1992.
- VIGIL Y VÁZQUEZ, M. *Entre el Franquismo y el Catalanismo. Con Picasso en medio*. Barcelona: Plaza & Janés, 1981.
- WINSTON, C. M. *La clase trabajadora y la derecha en España, 1900-1936*. Madrid: Cátedra, 1989.
- YNFANTE, J. *La prodigiosa aventura del Opus Dei. Génesis y desarrollo de la Santa Mafia*. París: Ruedo Ibérico, 1970.
- *Los negocios de Porcioles. Las sagradas familias de Barcelona*. Toulouse: Monipodio, 1974.

8. Fonts

Les fonts emprades en aquesta obra són les següents:

Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona

Secretaría política, 1951-1963
Administración local, 1962-1975
Gobernadores, 1951-1975
Elecciones municipales, 1967-1976
Ayuntamientos, 1939-1975

Arxiu de la Corona d'Aragó (fons del Govern Civil de Barcelona)

Comisiones gestoras, 1939-1948
Elecciones municipales, 1948-1967
Constitución de ayuntamientos, 1939-1965

Archivo General de la Administración

Fons del Ministerio de la Gobernación

Societat Catalana d'Estudis *Històrics*